

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ»

Η επίδραση των γεωπολιτικών παραγόντων στην οικονομική ανάπτυξη
της Υποσαχάριας Αφρικής. Ανάλυση των πολιτικών επιπτώσεων και
συστάσεις για βιώσιμη ανάπτυξη

The impact of geopolitical factors on the economic development of Sub-
Saharan Africa. Analysis of political implications and recommendations
for sustainable development

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Χρήστος Σταυρογιάννης

Αθήνα, 2024

Τριμελής Επιτροπή

Κωνσταντίνος Υφαντής, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)

Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Κωνσταντίνος Τσιμώνης, Επίκουρος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Χρήστος Σταυρογιάννης, 2024

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

«Υπεύθυνη δήλωση μη λογοκλοπής και ανάληψης προσωπικής ευθύνης»

Με την παρούσα δηλώνω ότι η Διπλωματική εργασία «Η επίδραση των γεωπολιτικών παραγόντων στην οικονομική ανάπτυξη της Υποσαχάριας Αφρικής. Ανάλυση των πολιτικών επιπτώσεων και συστάσεις για βιώσιμη ανάπτυξη» που παραδίδω, είναι αποτέλεσμα πρωτότυπης έρευνας και δεν χρησιμοποιώ την πνευματική εργασία τρίτων, χωρίς τις απαραίτητες αναφορές.

Ο δηλών:

Χρήστος Ι. Σταυρογιάννης,

A.M. 0179222m024

Αθήνα, 14/01/24

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	7
Κεφάλαιο Πρώτο: Οικονομική Ανάπτυξη στην Υποσαχάρια Αφρική	9
1.1 Ιστορική Αναδρομή στην οικονομική Ανάπτυξη της περιοχής.....	9
1.2 Ανάλυση των κύριων οικονομικών χαρακτηριστικών της υποσαχάριας Αφρικής.....	19
1.3 Παρουσίαση των προκλήσεων που αντιμετωπίζει η περιοχή στην οικονομική της ανάπτυξη	23
Κεφάλαιο Δεύτερο: Γεωπολιτικοί Παράγοντες στην Υποσαχάρια Αφρική	27
2.1 Ιστορικοί Γεωπολιτικοί Παράγοντες	27
2.2 Εξέταση των σύγχρονων γεωπολιτικών παραγόντων και διεθνών σχέσεων.....	34
Κεφάλαιο Τρίτο: Πηγές Πλούτου στην υποσαχάρια Αφρική. Μελέτες περίπτωσης	42
3.1 Μελέτες περιπτώσεων	42
Κεφάλαιο Τέταρτο: Οικονομική Ανάπτυξη επενδύσεις και Βιώσιμη ανάπτυξη .	50
4.1 Εξαγωγές των χωρών της Υποσαχάριας Αφρικής που παρουσιάζουν επενδυτικό ενδιαφέρον	50
4.2 Επενδύσεις Μεγάλων Δυνάμεων και βιώσιμη ανάπτυξη	52
4.3. Βιώσιμη ανάπτυξη στην Υποσαχάρια Αφρική.....	59
Συμπεράσματα	64
Βιβλιογραφία	67

Περίληψη

Η παρούσα εργασία διερευνά τη βαθιά επιρροή των γεωπολιτικών παραγόντων στην οικονομική ανάπτυξη στην Υποσαχάρια Αφρική. Παρέχει μια ολοκληρωμένη επισκόπηση των προκλήσεων που θέτουν οι γεωπολιτικές δυναμικές και των άμεσων επιπτώσεών τους στην οικονομική πρόοδο της περιοχής. Η ανάλυση εμβαθύνει στις επιπτώσεις της πολιτικής, τονίζοντας την ανάγκη για στρατηγικές πρωτοβουλίες για τον μετριασμό των δυσμενών επιπτώσεων. Η εξέταση του αντικτύπου των γεωπολιτικών παραγόντων στην οικονομική ανάπτυξη στην Υποσαχάρια Αφρική, αποκαλύπτει μια σύνθετη αλληλεπίδραση της δυναμικής της παγκόσμιας ισχύος, των περιφερειακών συγκρούσεων και της κατανομής των πόρων. Οι γεωπολιτικές εντάσεις συχνά συμβάλλουν στην οικονομική αστάθεια, εμποδίζοντας την ανάπτυξη και διαιωνίζοντας τις ανισότητες. Υπό το πρίσμα αυτών των προκλήσεων, η παρούσα διατριβή συζητά την επιτακτική ανάγκη για πολιτικές απαντήσεις δίνοντας έμφαση στις διπλωματικές στρατηγικές, την περιφερειακή συνεργασία και τα οικονομικά πλαίσια. Επιπλέον υπογραμμίζονται οι βασικές συστάσεις που αποσκοπούν στην ενίσχυση της ανθεκτικότητας, της προώθησης της χρηστής διακυβέρνησης, και της αξιοποίησης των διεθνών εταιρικών σχέσεων για τη διασφάλιση της βιώσιμης ανάπτυξης εν μέσω γεωπολιτικών περιπλοκών.

Λέξεις κλειδιά: Αφρική, Γεωπολιτικοί παράγοντες, Βιώσιμη ανάπτυξη

Abstract

This paper explores the profound influence of geopolitical factors on economic development in Sub-Saharan Africa. It provides a comprehensive overview of the challenges posed by geopolitical dynamics and their direct impact on the region's economic progress. The analysis delves into the implications of the policy, highlighting the need for strategic initiatives to mitigate adverse impacts. Examining the impact of geopolitical factors on economic development in Sub-Saharan Africa reveals a complex interplay of global power dynamics, regional conflicts and resource distribution. Geopolitical tensions often contribute to economic instability, hindering growth and perpetuating inequalities. Considering these challenges, this thesis discusses the imperative for political responses emphasizing in diplomatic strategies, regional cooperation and economic frameworks. In addition, key recommendations aimed at strengthening resilience, promoting good governance, and leveraging international partnerships to ensure sustainable development amid geopolitical complexities are highlighted.

Key Words: Africa, Geopolitical factors, Sustainable development

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία, επικεντρώνεται σε μια ερευνητική προσπάθεια εξέτασης και ανάλυσης των γεωπολιτικών παραγόντων και του τρόπου που αυτοί επηρεάζουν την οικονομική ανάπτυξη στην περιοχή της Υποσαχάριας Αφρικής. Αναλύονται οι πολιτικές συνέπειες αυτών των παραγόντων και διατυπώνονται προτάσεις για μια βιώσιμη ανάπτυξη. Η πολυπλοκότητα των σχέσεων μεταξύ γεωπολιτικών εκδηλώσεων και οικονομικής εξέλιξης αποτελεί κεντρικό θέμα, ενώ η ανάλυση των πολιτικών επιπτώσεων αποτελεί βάση για συστάσεις προς τη κατεύθυνση μιας βιώσιμης ανάπτυξης στην περιοχή. Με στόχο την κατανόηση της δυναμικής αυτής, η έρευνα εξετάζει τις σχέσεις μεταξύ των παραγόντων, όπως ο ανταγωνισμός για πόρους, εθνικές τάσεις και διεθνείς παρεμβάσεις, εντοπίζοντας σημεία εκκίνησης για προτάσεις που θα προωθήσουν μια πιο ευημερούσα και βιώσιμη οικονομική πραγματικότητα στην υποσαχάρια Αφρική.

Η εν λόγω εργασία οργανώνεται σε τέσσερα κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο εξετάζεται η ιστορία της οικονομικής ανάπτυξης της περιοχής, παρέχοντας μια εκτενή ανασκόπηση των κύριων οικονομικών χαρακτηριστικών που διαμόρφωσαν την κοινωνική, πολιτική και οικονομική κατάσταση στην Υποσαχάρια Αφρική, παρέχοντας τη δυνατότητα μιας ενδελεχούς κατανόησης της πραγματικότητάς της. Επιπλέον παρουσιάζονται οι προκλήσεις που αντιμετωπίζει η περιοχή στην οικονομική της ανάπτυξη. Το κεφάλαιο αυτό αποτελεί θεμέλιο για την κατανόηση του θεωρητικού πλαισίου, εντοπίζοντας τις διαδικασίες που οδήγησαν στην τρέχουσα οικονομική κατάσταση της περιοχής.

Στο δεύτερο κεφάλαιο δίνεται έμφαση στους ιστορικούς γεωπολιτικούς παράγοντες της Υποσαχάριας Αφρικής, εξετάζοντας τον τρόπο με τον οποίο αυτοί έχουν διαμορφώσει το γεωπολιτικό πλαίσιο της περιοχής. Επιπλέον εξετάζονται οι σύγχρονοι γεωπολιτικοί παράγοντες και οι διεθνείς σχέσεις που επηρεάζουν την περιοχή. Αυτό το κεφάλαιο παρέχει ένα πλαίσιο κατανόησης για τη συνεχιζόμενη ανάλυση, αναδεικνύοντας τη σχέση μεταξύ γεωπολιτικών δυνάμεων και οικονομικής εξέλιξης στην περιοχή, προσφέροντας ευκαιρίες για περεταίρω αντίληψη της οικονομικής της πορείας.

Στο τρίτο κεφάλαιο εξετάζονται οι πηγές πλούτου στην υποσαχάρια Αφρική με ειδικότερη αναφορά σε ειδικές περιπτώσεις μελέτης. Καταγράφονται τα στοιχεία που συμβάλλουν στη δημιουργία πλούτου στην περιοχή και παρουσιάζονται περιγραφικά και αναλυτικά παραδείγματα περιπτώσεων μελέτης. Μέσα από το τρίτο κεφάλαιο

προσφέρεται ένας βαθύτερος κατανοητικός όρος για τις διάφορες δυναμικές που διαμορφώνουν την οικονομική εικόνα της περιοχής και τον τρόπο με τον οποίο οι πηγές πλούτου αξιοποιούνται και επηρεάζουν την ανάπτυξη.

Στο τελευταίο κεφάλαιο, εξετάζεται ο τομέας των εξαγωγών από τις χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής, που παρουσιάζουν ενδιαφέρον για επενδύσεις. Αναλύονται οι κυρίαρχοι τομείς επενδύσεων κατά περίπτωση, και οι επιδράσεις των μεγάλων δυνάμεων στην οικονομική ανάπτυξη και τη βιώσιμη ανάπτυξη. Παρουσιάζονται εκτενώς οι εξαγωγικές δραστηριότητες που καθιστούν τις χώρες της περιοχής αντικείμενο ενδιαφέροντος, ενώ συνάμα αναδεικνύονται οι διαπλοκές μεταξύ των εξαγωγών, επενδύσεων και βιώσιμης ανάπτυξης, προσφέροντας συγκεκριμένες προτάσεις για μια ολοκληρωμένη προσέγγιση που θα ωφελήσει τόσο τις χώρες της περιοχής, όσο και τους επενδυτές.

Η μεθοδολογική προσέγγιση της εργασίας είναι η ενδελεχής έρευνα πρωτογενών πηγών και της διεθνούς βιβλιογραφίας, και έχει ως στόχο την ανάδειξη σημαντικών πτυχών της οικονομικής ανάπτυξης της Υποσαχάριας Αφρικής, παρέχοντας υλικό για περαιτέρω έρευνα. Η εργασία εδράζεται σε ολοκληρωμένη εξέταση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας, περιλαμβάνοντας την ιστορική αναδρομή της οικονομικής ανάπτυξης της περιοχής, την ανάλυση γεωπολιτικών παραγόντων, καθώς και την εξέταση πηγών πλούτου και εξαγωγών με επενδυτικό ενδιαφέρον. Ο στόχος της διατριβής, είναι να φωτίσει τους συμβατικούς και επικαιρικούς παράγοντες που επηρεάζουν την οικονομική πορεία της περιοχής, παρέχοντας έτσι ένα θεωρητικό και εμπειρικό υπόβαθρο για περαιτέρω μελέτη. Η εν λόγω προσπάθεια παρέχει συνεκτική και συστηματική ανάλυση, υπογραμμίζοντας τη σημασία της κατανόησης των δυναμικών που διαμορφώνουν την οικονομική πραγματικότητα της Υποσαχάριας Αφρικής, προσφέροντας ένα ισχυρό θεωρητικό και εμπειρικό πλαίσιο για μια καλύτερη κατανόηση των διαφορετικών πτυχών της πραγματικότητας στην περιοχή.

Κεφάλαιο Πρώτο: Οικονομική Ανάπτυξη στην Υποσαχάρια Αφρική

1.1 Ιστορική Αναδρομή στην οικονομική Ανάπτυξη της περιοχής

Η Υποσαχάρια Αφρική απαρτίζεται από 48 κράτη τα οποία καταλαμβάνουν συνολικά 24.328.265,9 τ. χλμ. έκτασης. Ο συνολικός πληθυσμός των κρατών αυτών ανάγεται σε 1.211.170.184 ανθρώπους με μία μέση ετήσια αύξηση 2,6% τα τελευταία χρόνια¹. Το 35,4% διαβιεί με λιγότερο από 2,15 \$ ημερησίως ενώ το προσδόκιμο ζωής είναι τα 60 έτη, όταν στην Ευρωπαϊκή Ένωση αγγίζει τα 80. Το συνολικό Α.Ε.Π. της περιοχής έφτασε τα 2,05 τρις \$ το 2022 παρουσιάζοντας μια αύξηση της τάξεως του 3,6%. Το ίδιο έτος η ανεργία κυμάνθηκε στο 6,7% και ο πληθωρισμός στο 9,2%. Χαρακτηριστικό της κατάστασης είναι ότι πρόσβαση σε ηλεκτρισμό έχει μόλις το 50,6% του πληθυσμού και στο διαδίκτυο μόλις το 36%². Αξίζει να σημειωθεί ότι οι χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής παρουσιάζουν πληθώρα οικονομικών, γεωγραφικών και πληθυσμιακών διαφορών μεταξύ τους. Έτσι, βρίσκουμε χώρες «γίγαντες» όπως η Νιγηρία και πολύ μικρότερες όπως το Τόγκο καθώς και χώρες με πρόσβαση στην θάλασσα και περικλειστές χώρες.

Από τον 16ο μέχρι τον 19ο αιώνα, 10 με 12 εκατομμύρια άνθρωποι μεταφέρθηκαν από την Αφρική στην Αμερική ως δούλοι. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα μια σημαντική μείωση του ανθρώπινου εργατικού δυναμικού αν λάβουμε υπόψη μας ότι εκείνη την περίοδο ο ρυθμός αύξησης του πληθυσμού ήταν πολύ μικρότερος από τον αντίστοιχο σημερινό (Akyeampong κ.α., 2014). Αυτό μοιραία οδήγησε σε μια έλλειψη αξιοποίησης των οικονομικών δυνατοτήτων της περιοχής κυρίως στις αγροκαλλιέργειες και στην εξόρυξη μεταλλευμάτων.

Αδιαμφισβήτητα πολύ σημαντικό ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη της Υποσαχάριας Αφρικής έπαιξε η αποικιοκρατία. Το αν βοήθησε ή εμπόδισε την ανάπτυξη είναι ένα θέμα πολύπλοκο και συχνά διχαστικό, ακόμα και σε ακαδημαϊκό επίπεδο. Οι αποικιοκράτες έδωσαν ιδιαίτερη έμφαση στην αγροτική ανάπτυξη και στις εξορύξεις μεταλλευμάτων, προσφέροντας τεχνογνωσία, τεχνολογία και ειδικό εξοπλισμό. Επίσης, οι επενδύσεις ξένων κεφαλαίων βοήθησαν την ανάπτυξη αυτών των τομέων. Η εξειδίκευση όμως οδήγησε τις οικονομίες πολλών χωρών της Αφρικής να εξαρτώνται απόλυτα από τις εξαγωγές ενός ή δύο μόνο προϊόντων, γεγονός που τις καθιστά έως και σήμερα ευάλωτες στους διεθνείς οικονομικούς κλυδωνισμούς. Οι

¹ <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&country=SSF>

² <https://data.worldbank.org/country/ZG>

αποικιοκρατικές δυνάμεις της εποχής επένδυσαν ελάχιστα στην βιομηχανία των αφρικανικών χωρών αφήνοντας τις σημαντικά πίσω σε αυτόν τον τομέα σε σχέση με τον ανεπτυγμένο κόσμο. Βέβαια, καθοριστική υπήρξε η συμβολή τους σε σημαντικές υποδομές δημοσίου συμφέροντος όπως το σιδηροδρομικό δίκτυο και τα λιμάνια. Στο ερώτημα εάν η αποικιοκρατία βοήθησε ή όχι στην ανάπτυξη της Υποσαχάριας θα μπορούσαμε να σχολιάσουμε πολύ γενικά και επιφανειακά ότι πρώτη προτεραιότητα των αποικιοκρατών ήταν η ανάπτυξη των εθνικών τους οικονομιών και όχι των αντίστοιχων αποικιών τους.

Όπως χαρακτηριστικά φαίνεται στον πίνακα 1 (Bloom, κ.α., 1998) η ήπειρος της Αφρικής, με μοναδική εξαίρεση το χρονικό διάστημα από την έναρξη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου έως και λίγα χρόνια μετά την λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, είχε αισθητά πιο χαμηλή οικονομική ανάπτυξη από τον μέσο όρο του πλανήτη.

Table 1. Economic Growth by Region, 1820-92^a

Percent (annual rates)

<i>Period and size</i>	<i>West Europe</i>	<i>Western offshoots</i>	<i>South Europe</i>	<i>East Europe</i>	<i>Latin America</i>	<i>Asia</i>	<i>Africa</i>	<i>World total</i>
1820-69	1.0	1.4	0.6	0.7	0.2	0.1	0.1	0.6
1870-1912	1.3	1.8	1.1	1.0	1.5	0.6	0.4	1.3
1913-49	0.9	1.6	0.4	1.2	1.5	0.1	1.0	0.9
1950-72	3.9	2.4	4.9	3.5	2.5	3.8	2.1	2.9
1973-92	1.8	1.4	1.7	-1.1	0.5	3.2	-0.1	1.2
1820-92	1.5	1.7	1.4	1.1	1.1	1.0	0.6	1.2
Number of countries	12	4	5	7	7	11	10	56

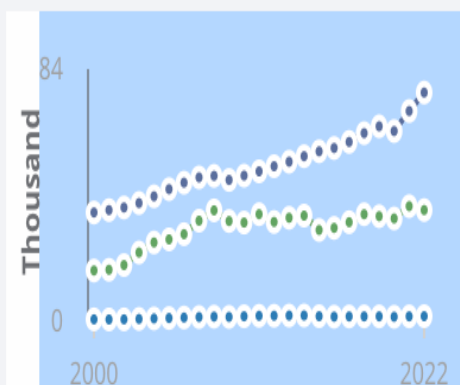
Source: Maddison (1995, table 3-1).

a. Growth is measured in GDP per capita. For definition of regions, see appendix G in Maddison.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η σύγκριση του Α.Ε.Π. ανά κάτοικο μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης, των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής και της Υποσαχάριας Αφρικής. Όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα οι διαφορές είναι χαώδεις αναδεικνύοντας τόσο την οικονομική υπανάπτυξη της Αφρικής όσο και την πληθυσμιακή της έκρηξη³.

³ <https://data.worldbank.org/?locations=ZG-EU-US>

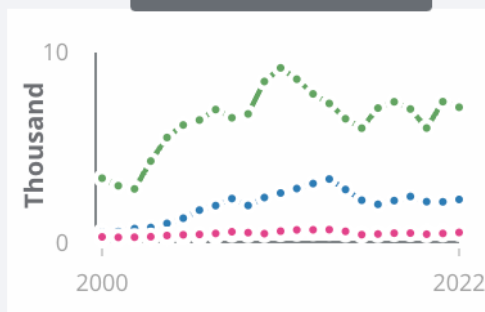
Sub-Saharan Afr...	1,690.4
European Union	37,149.6
United States	76,398.6
	(2022)

Πηγή: World Bank

Όπως προαναφέρθηκε, ανάμεσα στις χώρες της περιοχής παρατηρούνται εξαιρετικά σημαντικές ανισότητες στους τομείς της οικονομικής ανάπτυξης, των υποδομών και εν γένει του επιπέδου διαβίωσης. Αυτό γίνεται εύκολα αντιληπτό συγκρίνοντας το αριθμό του Α.Ε.Π. ανά κάτοικο σε χώρες όπως η Νιγηρία και η Νότιος Αφρική με το Νίγηρα και την Μοζαμβίκη.

Nigeria	2,184.4
South Africa	6,776.5
Niger	533.0
Mozambique	541.5
	(2022)

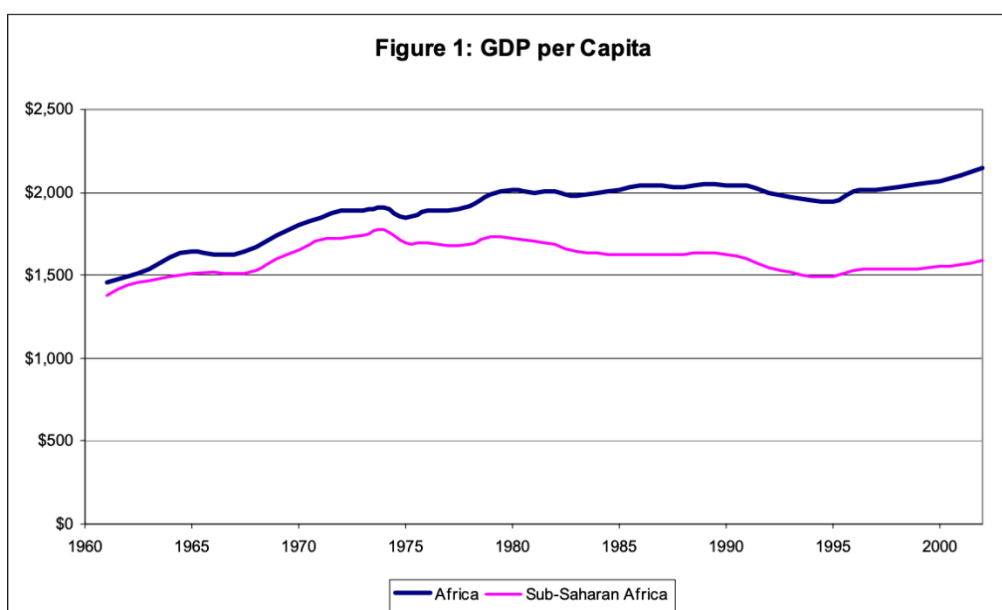

Το 2022 το Α.Ε.Π. ανά κάτοικο των «πλούσιων» χωρών της Υποσαχάριας Αφρικής ήταν τέσσερις με 13 φορές μεγαλύτερο. Επίσης, το ποσοστό των ανθρώπων που διαβίωνε με λιγότερο από 2,15\$ ημερησίως, το 2018, παρουσιάζει σημαντικές διαφοροποιήσεις ανάμεσα σε αυτές τις χώρες⁴.

	Nigeria	30.9
	South Africa	20.5
	Niger	50.9
	Mozambique	74.4
		(2018)
Poverty headcount ratio at \$2.15 a day (2017 PPP) (% of population) ⓘ		

⁴ <https://data.worldbank.org/?locations=NG-ZA-NE-MZ>

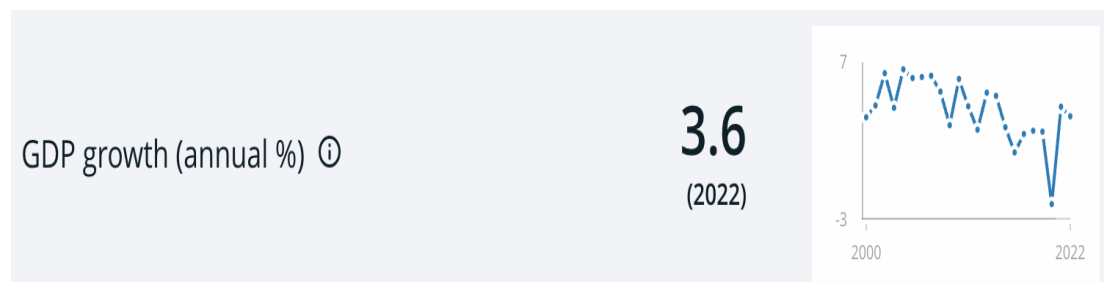
Μετά την λήξη της αποικιοκρατίας και για περίπου δύο δεκαετίες (1960 – 1980) ο ρυθμός της οικονομικής ανάπτυξης της Υποσαχάριας Αφρικής ήταν ικανοποιητικός και υπήρξε ένα κλίμα αισιοδοξίας ότι θα υπάρξει μια ομαλή προσέγγιση στα οικονομικά στάνταρ της Δύσης. Παρόλα αυτά από το 1980 και έπειτα αυτή η ανάπτυξη δεν συνεχίστηκε και έδωσε τη θέση της στην ύφεση. Τα αίτια που οδήγησαν κυρίως, σε αυτή την ύφεση ήταν η διεθνής αύξηση των τιμών του πετρελαίου, η οποία επέφερε με την σειρά της την πτώση των εμπορικών συναλλαγών, καθώς και η αύξηση των πραγματικών επιτοκίων (Artadi & Sala, 2003).

Πηγή: World Bank

Από το έτος 2000 έως και την κατάρρευση του χρηματοπιστωτικού ιδρύματος Lehman Brothers το 2008 οι χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής σημείωναν μια σταθερή οικονομική ανάπτυξη, η οποία οφειλόταν κυρίως στην αύξηση των τιμών των πρωτογενών προϊόντων. Μετέπειτα, σαφώς επηρεασμένες από την παγκόσμια οικονομική κρίση οι οικονομίες των χωρών μείωσαν τον ρυθμό ανάπτυξης τους, με αποκορύφωμα την εποχή της πανδημίας του COVID 19, όταν η περιοχή εισήλθε σε

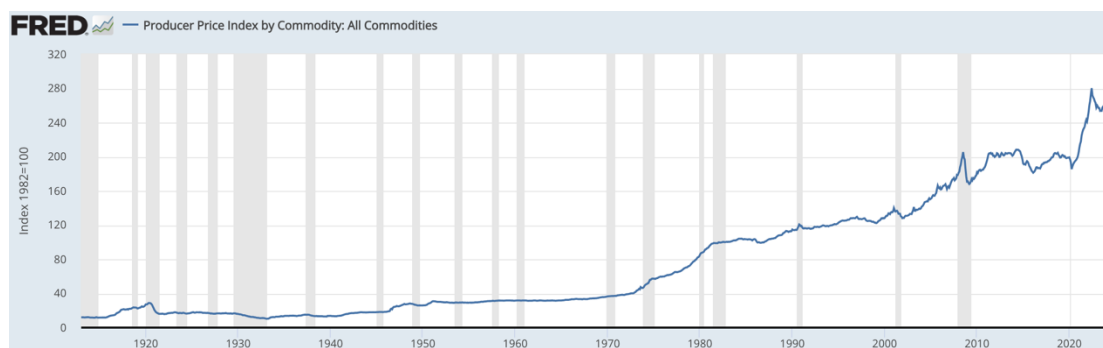
περίοδο ύφεσης. Αυτό οφειλόταν κυρίως στην μείωση της ζήτησης πρώτων υλών από τις ισχυρές βιομηχανικές δυνάμεις, τις Η.Π.Α., την Κίνα και την Ευρώπη⁵.

Πηγή: World Bank

Το 1973, κατά την διάρκεια του αραβο-ισραηλινού πολέμου, τα αραβικά μέλη του OPEC αποφάσισαν την επιβολή εμπάργκο προς τις Η.Π.Α. και κάποιες άλλες χώρες δημιουργώντας μία πρωτοφανής εκτίναξη των τιμών του πετρελαίου. (US Department of State). Η οικονομική κρίση που δημιουργήθηκε ως επακόλουθο αυτής της αύξησης δεν θα μπορούσε να αφήσει ανεπηρέαστη την περιοχή της Υποσαχάριας Αφρικής. Οι υπερχρεωμένες κυβερνήσεις των χωρών αυτών δεν μπορούσαν να αποπληρώσουν τις δανειακές τους υποχρεώσεις. Την κατάσταση αυτή την απέδωσαν οι Αφρικανοί ηγέτες, στο Σχέδιο Δράσης του Λάγος το 1980, σε εξωγενείς παράγοντες όπως την παγκόσμια ύφεση, τις χαμηλές τιμές των εξαγωγίμων προϊόντων σε συνάρτηση με τις υψηλές τιμές των επιτοκίων και τον υπερδανεισμό των κυβερνήσεων (Anon, 1981).

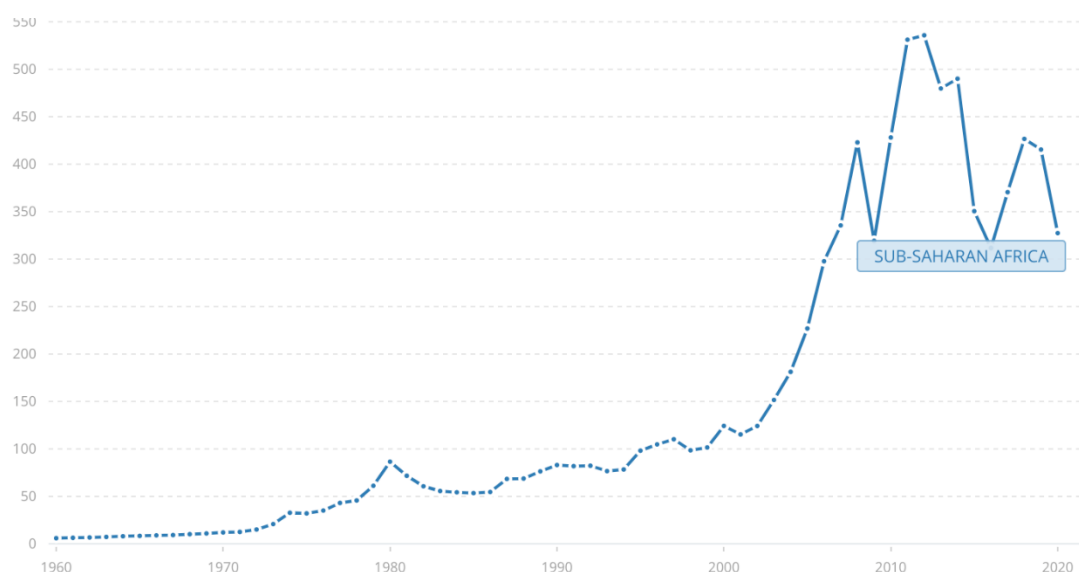
Ο δείκτης τιμών των βασικών εμπορευμάτων όπως απεικονίζεται στον παρακάτω πίνακα δείχνει ξεκάθαρα την ραγδαία αύξηση των τιμών μετά το εμπάργκο του 1973, κατά την διάρκεια της πρώτης δεκαετίας της καινούργιας χιλιετίας αλλά και την ακόμα πιο εντυπωσιακή αύξηση που ακολούθησε την πανδημία⁶.

⁵ <https://data.worldbank.org/country/ZG>

⁶ <https://fred.stlouisfed.org/series/PPIACO>

Ενώ οι δύο πρώτες αυξήσεις των τιμών των πρωτογενών προϊόντων συνοδεύτηκαν με μία σχετική ανάπτυξη των οικονομιών των χωρών της Υποσαχάριας Αφρικής, η τρίτη η οποία υπήρξε και η πιο ραγδαία δεν συνοδεύτηκε από μία ανάλογη ανάπτυξη. Τα διαφορετικά αντανακλαστικά των εθνικών οικονομιών της περιοχής σε τρεις φαινομενικά όμοιες αυξήσεις τιμών των πρωτογενών προϊόντων μπορούν να εξηγηθούν μελετώντας τον κάτωθι πίνακα, σύμφωνα με τον οποίον οι εξαγωγές της περιοχής στις δύο πρώτες περιπτώσεις σημείωσαν άνοδο σε αντίθεση με την τρίτη στην οποία σημειώθηκε πτώση των εξαγωγών⁷.

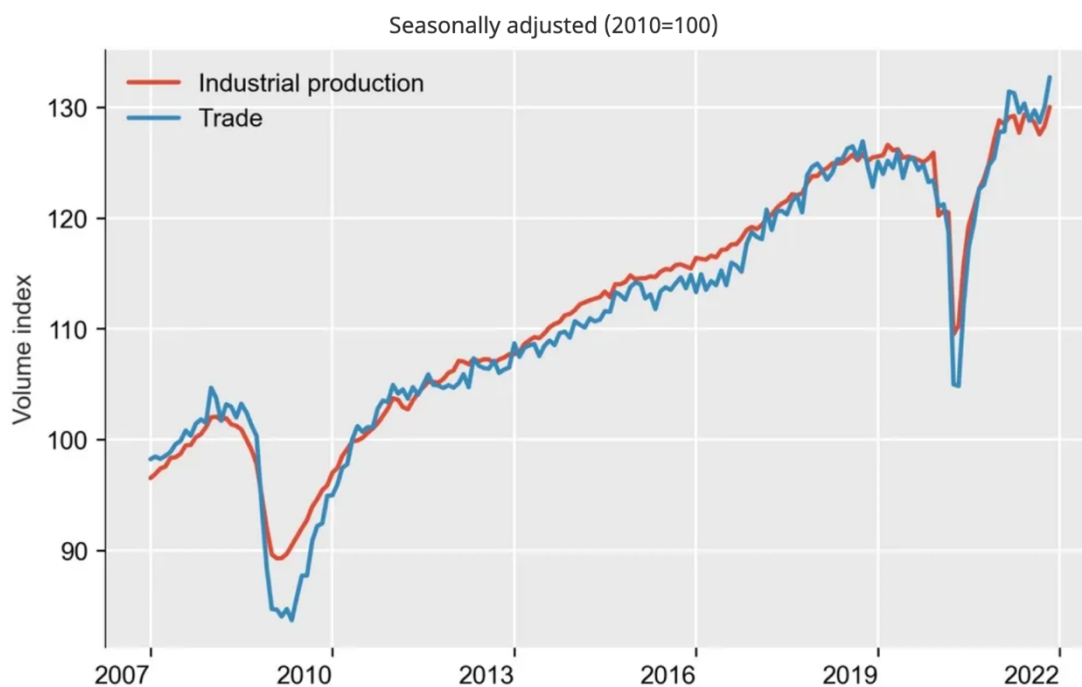
Πηγή: World Bank

Ο σημαντικότερος παράγοντας που συνέβαλε σε αυτή την πτώση των εξαγωγών ήταν η πτώση της παγκόσμιας βιομηχανικής παραγωγής και κατ' επέκταση του παγκόσμιου εμπορίου που δημιουργήθηκε λόγω της πανδημίας και των σκληρών περιοριστικών μέτρων που την συνόδευσαν (OECD, 2022).

⁷

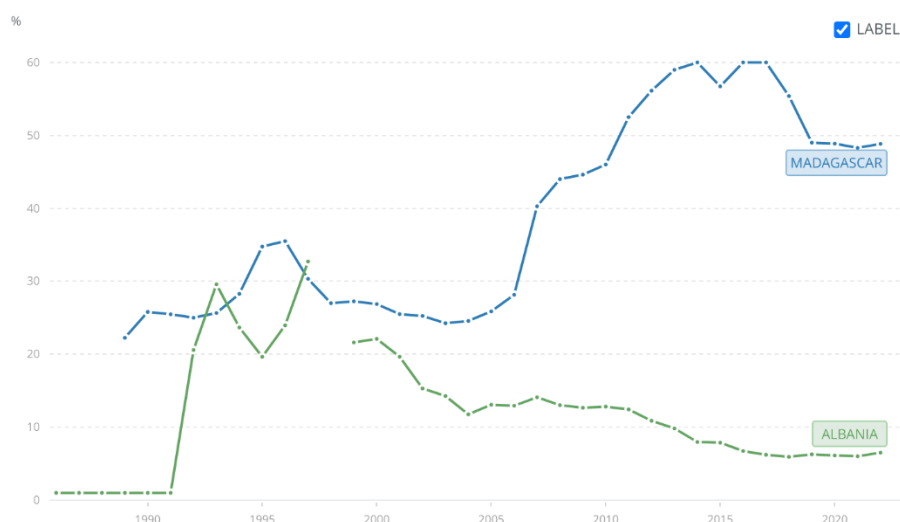
<https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.CD?end=2020&locations=ZG&start=1960&view=chart>

Figure 1. **Volume of world trade and industrial production**

Source: OECD calculations based on CPB World Trade Monitor.

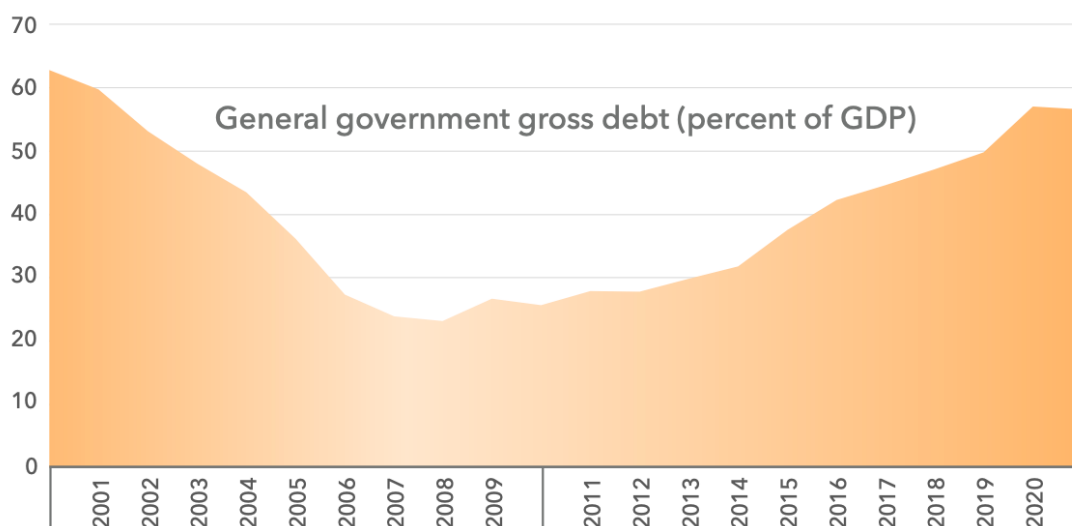
Καθοριστικό ρόλο στην πορεία της οικονομίας μιας χώρας κατέχει το επιτόκιο εξωτερικού δανεισμού. Οι οικονομίες της Αφρικής συχνά στην σύγχρονη ιστορία τους βρέθηκαν αντιμέτωπες με δυσβάσταχτα επιτόκια εξωτερικού δανεισμού, τα οποία δεν τις άφησαν κανένα περιθώριο ανάπτυξης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η περίπτωση της Μαδαγασκάρης, η οποία υποχρεούται να δανείζεται με επιτόκια πολλαπλάσια από μια χώρα των Βαλκανίων όπως π.χ. η Αλβανία⁸.

Πηγή: World Bank

⁸ <https://data.worldbank.org/indicator/FR.INR.LEND?locations=MG-AL>

Για όλους τους προαναφερθέντες λόγους αλλά και για διάφορους άλλους εξωτερικούς παράγοντες, όπως ο ρωσο-ουκρανικός πόλεμος που οδήγησε σε παγκόσμια έλλειψη λιπασμάτων και σε μία παγκόσμια επισιτιστική κρίση, το συνολικό εξωτερικό χρέος της Υποσαχάριας Αφρικής αυξήθηκε ιδιαίτερα την τελευταία δεκαετία και κατέστησε την αναδιάρθρωση του επιτακτική ανάγκη (IMF, 2023a).

Πηγή: IMF

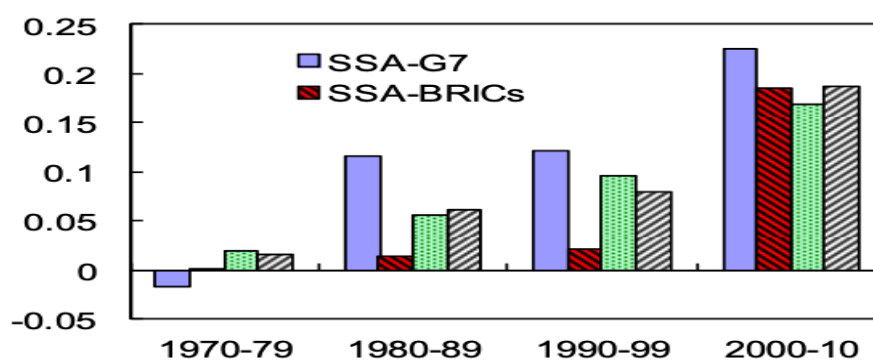
Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και η Παγκόσμια τράπεζα από τις αρχές της δεκαετίας του 80 εφάρμοσαν οικονομικές πολιτικές παρέχοντας δάνεια στα κράτη της περιοχής ως αντάλλαγμα για την εφαρμογή τους. Οι πολιτικές αυτές ονομάστηκαν SAPs (Structural Adjustment Programmes) και είχαν ως κύριο χαρακτηριστικό τους μια «νεοφιλελεύθερη» ατζέντα με λιγότερο κυβερνητικό έλεγχο στις αγορές και αύξηση του ανταγωνισμού (United Nations, 2015). Η εφαρμογή αυτών των πολιτικών και ιδιαίτερα του προαπαιτούμενου της κατάργησης των κρατικών επιχορηγήσεων, οδήγησε στην φτωχοποίηση του πληθυσμού και στις λεγόμενες «εξεγέρσεις του Δ.Ν.Τ.» το 1988. Το όλο κλίμα που διαμορφώθηκε ανέτρεψε τις κυβερνήσεις πολλών αφρικανικών κρατών όπως της Ζάμπια, του Σουδάν και της Λιβερίας (Boughton, 2000). Τα SAPs αποδείχτηκαν καταστροφικά για τις οικονομίες των περισσότερων αφρικανικών χωρών και οι επιπτώσεις τους συνέχισαν και την δεκαετία του 90.

Πέραν όλων αυτών από τα μέσα της δεκαετίας του 80 και έπειτα η περιοχή μαστίζεται από μια πρωτόγνωρη και ολέθρια επιδημία, αυτή του AIDS. Τα αποτελέσματα αυτής της υγειονομικής κρίσης σε απόλυτους αριθμούς είναι τρομακτικά. Μόνο στην Αφρική, το έτος 2018, φορείς του ιού ήταν 25,7 εκατομμύρια άνθρωποι, ενώ το ίδιο έτος, περίπου μισό εκατομμύριο άνθρωποι εξ' αυτών πέθαναν στην Αφρική. Παρά την παγκόσμια κινητοποίηση για την αντιμετώπιση της επιδημίας

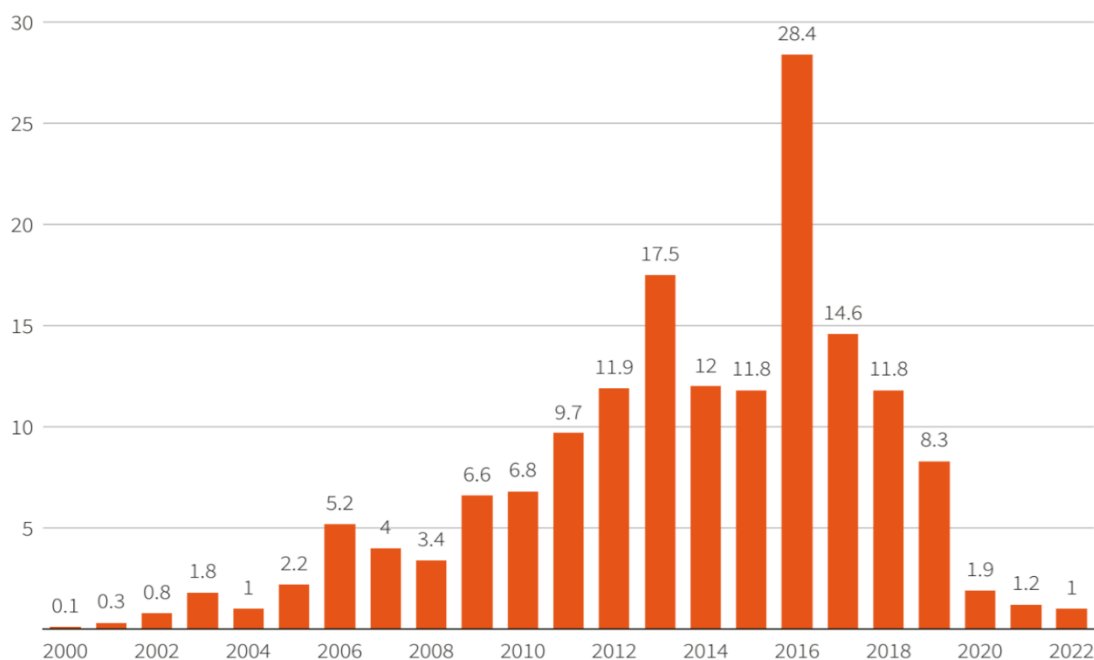
και την πραγματικά σημαντική οικονομική ενίσχυση του ανεπτυγμένου κόσμου προς την Αφρική, οι οικονομίες της περιοχής δεν έμειναν ανεπηρέαστες. Υπήρξε τόσο δαπανηρή η αντιμετώπιση μιας τόσο σοβαρής υγειονομικής κρίσης, σε χώρες με ελάχιστη υποδομή και τεχνογνωσία, που την δεκαετία του 90, προστιθέμενη στους άλλους παράγοντες, δεν επέτρεψε οποιαδήποτε οικονομική ανάπτυξη.

Στα τέλη της δεκαετίας η Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο επαναπροσέγγισαν το θέμα των φτωχοποιημένων και χρεωμένων χωρών μέσω της πρωτοβουλίας HIPC (Heavily Indebted Poor Countries Initiative). Η πρωτοβουλία αυτή σχεδιάστηκε έτσι ώστε να βοηθήσει τις φτωχότερες χώρες του πλανήτη, με μη διαχειρίσιμα και μη βιώσιμα χρέη, να ανταπεξέλθουν στις υποχρεώσεις τους, μειώνοντας τους τα χρέη αφού πρώτα οι χώρες αυτές καταφέρουν να πληρούν κάποια αυστηρά κριτήρια⁹. Αν και η μείωση του χρέους φάνταζε ως ένα παράθυρο ευκαιρίας, η πρωτοβουλία HIPC είχε υιοθετήσει αρκετές φιλελεύθερες πολιτικές των SAPs και μάλλον δεν επέφερε τα επιθυμητά αποτελέσματα στην ανάπτυξη των οικονομιών των χωρών που συμμετείχαν.

Η οικονομική ανάπτυξη που σημείωσε η περιοχή της Υποσαχάριας Αφρικής την πρώτη δεκαετία της χιλιετίας, όπως προαναφέρθηκε, οφείλεται κυρίως στην αύξηση των τιμών των προϊόντων του πρωτογενούς τομέα και την αύξηση των εξαγωγών. Στο δεύτερο αυτό στοιχείο σημαντική επίδραση είχε η ενίσχυση των BRICs, οι οποίοι στην προσπάθειά τους να καλύψουν τις αυξημένες ανάγκες τους για εισαγωγή πρώτων υλών άλλαξαν το μείγμα των εξαγωγών της Υποσαχάριας Αφρικής, ραγδαία. Όπως εύκολα μπορούμε να διαπιστώσουμε από τον πίνακα που ακολουθεί οι εξαγωγές προς τους BRICs, μέσα σε μία δεκαετία, αυξήθηκαν τόσο πολύ που πλέον υπολείπονται ελάχιστα από τις αντίστοιχες εξαγωγές προς τα κράτη-μέλη των G7 (Diallo & Tapsoda, 2014).

⁹ <https://www.worldbank.org/en/topic/debt/brief/hipc>

Chinese lenders' loan commitments to African countries, USD billion

Πηγή: IMF

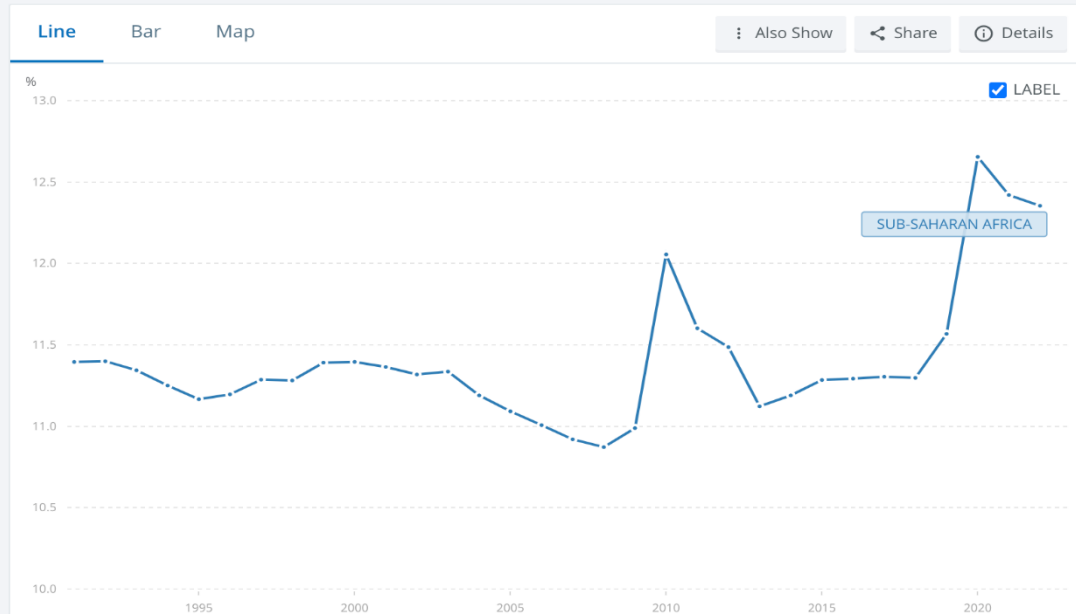
Ο συντελεστής GINI αποτελεί μία μέθοδος μέτρησης της ισότητας κατανομής του εισοδήματος σε μία χώρα. Σε μία κλίμακα από μηδέν έως εκατό μία χώρα στην οποία ολόκληρος ο πληθυσμός αμείβεται το ίδιο, δημιουργώντας συνθήκες πλήρους ισότητας, ο συντελεστής GINI θα ήταν μηδέν, ενώ στον αντίποδα για μία χώρα στην οποία όλα τα εισοδήματα καταλήγουν σε έναν μόνο άνθρωπο, ο συντελεστής θα ήταν εκατό (Eurostat). Ο δείκτης αυτός, με εξαίρεση κάποιες μεμονωμένες χρονικές συγκυρίες κατατάσσει την Υποσαχάρια Αφρική σταθερά και διαχρονικά στην δεύτερη θέση πίσω από τις χώρες της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής (IMF, 2015). Πέρα όμως από την ανισότητα της κατανομής του εισοδήματος, σημαντικό είναι και το ποσοστό της ανεργίας. Η ανεργία στην διάρκεια των δύο παγκοσμίων οικονομικών κρίσεων, του 2009 και της πανδημίας του COVID αυξήθηκε απότομα στην περιοχή και εξώθησε πολλούς, κυρίως νέους Αφρικανούς στον δρόμο της μετανάστευσης¹⁰.

¹⁰ <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.1524.ZS?locations=ZG>

Unemployment, youth total (% of total labor force ages 15-24) (modeled ILO estimate) - Sub-Saharan Africa

International Labour Organization. "ILO Modelled Estimates and Projections database (ILOEST)" ILOSTAT. Accessed September 05, 2023. ilostat.ilo.org/data.

License : CC BY-4.0

Πηγή: World Bank

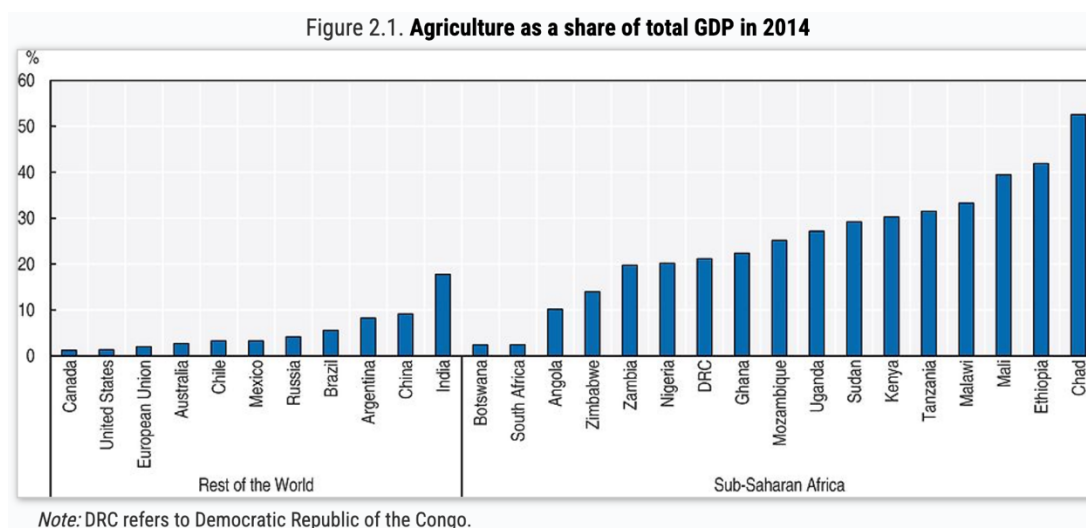
Στην Αφρική, η εργατική τάξη για να αντιμετωπίσει τα προαναφερθέντα οργανώθηκε και τα συνδικαλιστικά τους όργανα απέκτησαν μεγάλη δύναμη και επιρροή. Μετά από πολλές και διαρκείς απεργίες πέτυχαν την αύξηση των μισθών και άλλες απαιτήσεις τους αλλά αυτές οι απεργίες δεν ήταν πάντα πετυχημένες. Μία από αυτές οδήγησε στην σφαγή της Μαρίκানা. Την 16^η του Αυγούστου του 2012 μετά από έξι εβδομάδες απεργίας των ανθρακωρύχων ενός λατομείου της Νοτίου Αφρικής, η αστυνομία κατέστειλε την απεργία δολοφονώντας 34 απεργούς. Συνολικός απολογισμός αυτής της απεργίας ήταν 44 νεκροί, 78 τραυματίες και περισσότεροι από 250 απεργοί συλληφθέντες βάσει ενός απαρχαιωμένου νόμου του απαρχαίντ.

1.2 Ανάλυση των κύριων οικονομικών χαρακτηριστικών της Υποσαχάριας Αφρικής

Οι οικονομίες των χωρών της Υποσαχάριας Αφρικής στηρίζονται σε τρεις βασικούς πυλώνες και έναν αναδυόμενο. Οι πυλώνες αυτοί είναι ο ορυκτός πλούτος, η αγροτική οικονομία, η εξωτερική χρηματοδότηση και ο πολλά υποσχόμενος τομέας του τουρισμού. Η Αφρική διαθέτει το 30% των παγκοσμίων αποθεμάτων ορυκτών, το 8% του φυσικού αερίου και το 12% του πετρελαίου. Επίσης, έχει το 40% του παγκόσμιου χρυσού και το 90% του αποθέματος μετάλλων όπως το χρώμιο και η πλατίνα. Πολύ πλούσια είναι επίσης τα αποθέματα σε κοβάλτιο, διαμάντια και ουράνιο

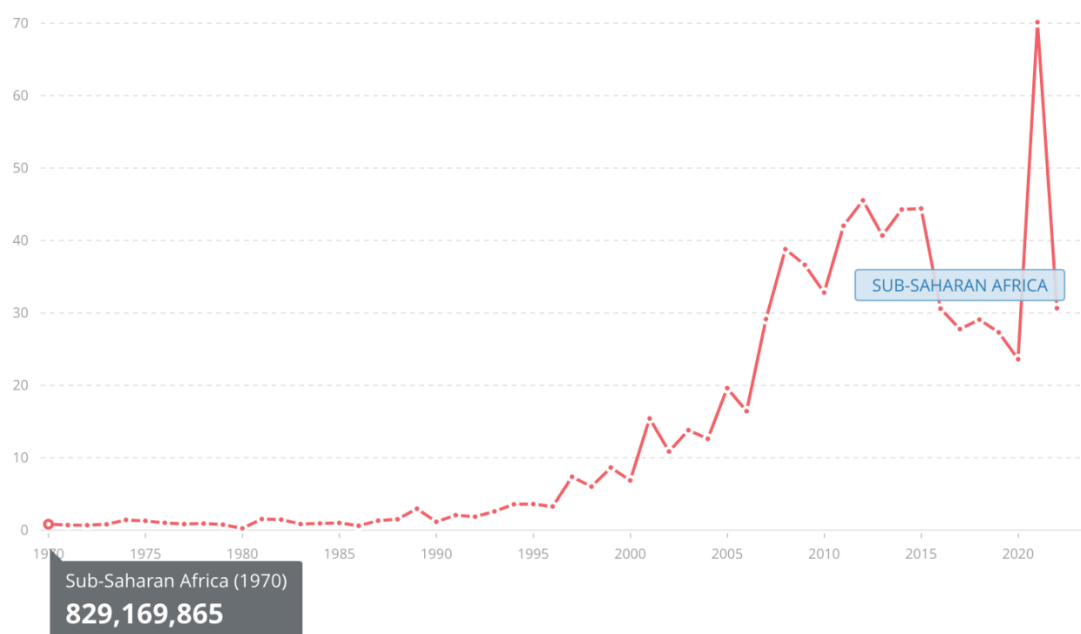
(UN Environment programme, 2023). Για να καταστεί σαφής η σημαντική συνεισφορά των φυσικών πόρων της Υποσαχάριας Αφρικής στην οικονομία των κρατών της, ενδεικτικά αναφέρεται ότι μόνο για το έτος 2021 και μόνο στις Η.Π.Α. οι εξαγωγές μεταλλευμάτων και πολύτιμων λίθων ανήλθαν στο ποσό των 11,2 δις. δολαρίων και αυτές των ορυκτών καυσίμων στα 6 δις. δολάρια (USTR, 2022). Ένα ακόμη χαρακτηριστικό παράδειγμα της συνεισφοράς των ορυκτών στην οικονομία των χωρών της Υποσαχάριας Αφρικής είναι αυτό της Γκάνας. Το ποσοστό που καταλαμβάνουν οι εξαγωγές των πολύτιμων λίθων και μετάλλων, καθώς και των ορυκτών καυσίμων καταλαμβάνουν το 59,8% των συνολικών εξαγωγών, το οποίο μεταφράζεται σε 6,1 δις. δολάρια ετησίως. Αν συνυπολογίσουμε ότι οι εξαγωγές αποτελούν το 40,3% των εσόδων της χώρας, τότε καταλαβαίνουμε τον σημαντικό ρόλο που διαδραματίζουν οι εξορύξεις στην χώρα.

Ο δεύτερος πυλώνας είναι η αγροτική οικονομία. Η ποικιλομορφία των απέραντων εκτάσεων της περιοχής, προσφέρει μια παλέτα από προϊόντα που καλλιεργούνται συστηματικά και αποδίδουν σημαντικά οικονομικά οφέλη. Το ποσοστό που καταλαμβάνει η αγροτική οικονομία στο Α.Ε.Π. των χωρών της περιοχής ποικίλει και βρίσκεται σε ένα μέσο όρο 20% (OECD, 2016).

Τα κύρια συστήματα αγροτικής εκμετάλλευσης περιλαμβάνουν την αρδευόμενη γεωργία με καλλιέργειες κυρίως ρυζιού και βαμβακιού, της δενδροκαλλιέργειας που αφορούν κυρίως στο κακάο και τον καφέ και στην εκμετάλλευση των δασών ιδιαίτερα στα υψίπεδα, με κυρίαρχες τις παραγωγές μπανάνας και κασάβας. Η κτηνοτροφία και η αλιεία συνεισφέρουν με τη σειρά τους στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής με ένα μη αμελητέο ποσοστό (FAO, n. d.).

Ως τρίτος πυλώνας ορίζεται η εξωτερική χρηματοδότηση. Οι κύριες πηγές χρηματοδότησης των χωρών της περιοχής είναι πλέον οι άμεσες ξένες επενδύσεις (FDI), η αναπτυξιακή βοήθεια της Δύσης, τα εμβάσματα των Αφρικανών που έχουν μεταναστεύσει και η Κίνα. Οι άμεσες ξένες επενδύσεις αναφέρονται ως επενδύσεις διασυννοριακού χαρακτήρα από έναν επενδυτή ξένης οικονομίας προς μία εγχώρια εταιρεία, αποκτώντας παράλληλα και αντίστοιχη επιρροή σε αυτή (OECD, n.d.). Η καινούρια χιλιετία ξεκίνησε με μία εντυπωσιακή αύξηση των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων στην Υποσαχάρια Αφρική η οποία συνδέεται άρρηκτα με την οικονομική ανάπτυξη της την αντίστοιχη περίοδο.

Πηγή: World Bank¹¹

Η αναπτυξιακή βοήθεια προς την Αφρική, διαχρονικά υπήρξε μία από τις σημαντικότερες πηγές χρηματοδότησης των εθνικών οικονομιών. Τα κεφάλαια που δαπανούνται ετησίως προς αυτή την κατεύθυνση, κυρίως από τις Η.Π.Α., αλλά εν γένει από την Δύση είναι εξόχως σημαντικά και την μερίδα του λέοντος απορροφά η

	2016	2017	% change
ODA net disbursements (2016 constant USD million)	49 908	51 833	3.9%
ODA gross disbursements (2016 constant USD million)	55 967	58 602	4.7%
ODA commitments (2016 constant USD million)	62 022	66 103	6.6%
Population (thousands)	1223 431	1254 590	2.5%
Net ODA per capita (USD)	40.8	42.1	—

¹¹ <https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD?locations=ZG>

Υποσαχάρια Αφρική. Χαρακτηριστικό είναι ότι μόνο για το έτος 2017 οι ακαθάριστες εκταμιεύσεις προς την Αφρική, έφτασαν τα 58.602.000.000\$ (OECD, 2019).

Με περισσότερους από διακόσια εκατομμύρια Αφρικανούς να έχουν μεταναστεύσει σε άλλες ηπείρους, τα εμβάσματα προς τις οικογένειες τους που έχουν μείνει πίσω, αποκτούν χαρακτήρα χρηματοδότησης της οικονομίας. Το έτος 2022 το συνολικό ποσό που στάλθηκε μέσω εμβασμάτων στην Αφρική, ξεπέρασε αυτό των ξένων άμεσων επενδύσεων και άγγιξε τα 100 δισεκατομμύρια. Σε κάποιες από τις χώρες της περιοχής, αυτά τα εμβάσματα φτάνουν το 10% του Α.Ε.Π. καθιστώντας τα εξαιρετική πηγή εσόδων (Katjomuise & Fliss, 2022).

Η Κίνα τις τελευταίες δεκαετίες έχει αναπτύξει ισχυρούς οικονομικούς δεσμούς με την Αφρική. Έχει καταστεί ο πιο σημαντικός εμπορικός εταίρος της και συνεισφέρει στις οικονομίες μέσω Άμεσων Ξένων Επενδύσεων, αναπτυξιακής βοήθειας αλλά και δανεισμού (IMF, 2023b). Ενδεικτικά αναφέρεται ότι το 45,7% της αναπτυξιακής βοήθειας της Κίνας το 2009 κατευθύνθηκε προς την Αφρική, το 2012 οι εμπορικές συναλλαγές μεταξύ της Κίνας και της Αφρικής ανήλθαν σε 198,5 δισεκατομμύρια δολάρια ενώ το ίδιο έτος οι αντίστοιχες συναλλαγές μεταξύ των Η.Π.Α. και της Αφρικής έφτασαν μόλις τα 99,8 δισεκατομμύρια δολάρια και τέλος, το ίδιο έτος η Κίνα δάνεισε στην Γκάνα τρία δισεκατομμύρια δολάρια, ποσό περίπου ίσο με το 10% του Α.Ε.Π. της χώρας (Mold, κ.α., 2016). Πάντως η επιβράδυνση της ανάπτυξης της Κίνας αναμένεται να επηρεάσει αρνητικά και τις αντίστοιχες οικονομίες της περιοχής. Εκτιμάται ότι το διάστημα μεταξύ του 2000 και του 2022, 1243 δάνεια συνολικού ύψους 170,08 δισεκατομμυρίων δολαρίων δόθηκαν από την Κίνα προς την Αφρική. Ο δανεισμός της Κίνας όμως αποβαίνει μειούμενος τα τελευταία έτη και σε πολλές περιπτώσεις η αποπληρωμή των δανείων δεν είναι εφικτή, λόγω των επαχθών όρων δανεισμού, δημιουργώντας έτσι ιδιαίτερα δύσκολες συνθήκες για τις οικονομίες των χωρών, οι οποίες είτε επαναδιαπραγματεύονται τους όρους, είτε αρνούνται να τα αποπληρώσουν.

Όπως προαναφέρθηκε, ένα αναδύμενο πλεονέκτημα της Υποσαχάριας Αφρικής, το οποίο βαίνει συνεχώς αυξανόμενο τις τελευταίες δεκαετίες είναι ο τουρισμός. Οι αφίξεις τουριστών στην περιοχή τα τελευταία χρόνια έχει σταθεροποιηθεί σε πάνω από 55 εκατομμύρια. Ο αριθμός αυτός σαφώς και δεν είναι εντυπωσιακός, και αυτό γίνεται εμφανές αν αναλογιστεί κανείς ότι την αντίστοιχη περίοδο οι αφίξεις τουριστών μόνο στην Ελλάδα κυμαίνονται περί τα 35 εκατομμύρια. Η τάση όμως αποπνέει μια αισιοδοξία καθόσον οι αφίξεις υπερδιπλασιάστηκαν από το

2005 έως το 2018¹². Αντίστοιχη ήταν και η αύξηση των εσόδων λόγω του τουρισμού, η οποία τα έφερε πριν την περίοδο της πανδημίας του covid 19, στο ύψος των 35 δις ετησίως.

Πηγή: World Bank¹³

Ως εκ τούτου, παρόλο που τα έσοδα από τον τουρισμό δεν αποτελούν σημαντικό ποσοστό επί του Α.Ε.Π. της περιοχής, ώστε να τον χαρακτηρίσουμε τέταρτο πυλώνα της οικονομίας, αποτελούν μεγάλη πηγή χρηματοδότησης για συγκεκριμένες χώρες και έναν τομέα με απεριόριστες δυνατότητες εκμετάλλευσης για το μέλλον.

1.3 Παρουσίαση των προκλήσεων που αντιμετωπίζει η περιοχή στην οικονομική της ανάπτυξη

Οι προκλήσεις που θα συναντήσει η Υποσαχάρια Αφρική στο άμεσο μέλλον ποικίλλουν σε αίτια, συνέπειες και σφοδρότητα. Τέσσερις από τις πιο επιδραστικές ίσως προκλήσεις, είναι η φτώχεια, η υγεία, η πολιτική αστάθεια και η κλιματική αλλαγή. Το σημαντικότερο πρόβλημα της περιοχής είναι η φτώχεια. Παρά την

¹² <https://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.ARVL?locations=ZG-GR>

¹³ <https://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.RCPT.CD?locations=ZG>

έμπρακτη συμπαράσταση που επέδειξε η φιλελεύθερη δύση στο συγκεκριμένο πρόβλημα, με συμβολικό αποκορύφωμα το live aid, οι διαστάσεις αυτής της κρίσης είναι τόσο μεγάλες που δύσκολα εξισορροπούνται τόσο σε ανθρωπιστικό όσο και σε οικονομικό επίπεδο. Παρότι ο ρυθμός ανάπτυξης του Α.Ε.Π. τις δύο τελευταίες δεκαετίες παρουσίασε αξιόλογη αύξηση¹⁴ η αύξηση στον δείκτη Α.Ε.Π. ανά κάτοικο δεν υπήρξε ανάλογη. Η πληθυσμιακή έκρηξη που σημειώνεται στην περιοχή τα τελευταία χρόνια, με ένα μέσο όρο αύξησης του πληθυσμού, όπως προαναφέρθηκε, κοντά στο 2,6%, δυστυχώς δεν συνοδεύεται από ανάλογη αύξηση της οικονομίας, ούτως ώστε αυτή να υπερκαλύψει τις βιοτικές ανάγκες των κατοίκων. Η ίδια πληθυσμιακή αύξηση επηρεάζει και τους δείκτες της ανεργίας, δημιουργώντας σε πολλές χώρες της περιοχής, συνθήκες έντονης φτωχοποίησης¹⁵.

Ήδη έγινε αναφορά στην τεράστια υγειονομική κρίση που μαστίζει την περιοχή από την δεκαετία του 1980 και αφορά στην ασθένεια του AIDS. Δυστυχώς όμως δεν είναι η μόνη ασθένεια που μαστίζει την Αφρική. Η μαλάρια, η φυματίωση, ο έμπολα και άλλες θανατηφόρες ασθένειες εξαπλώνονται καθημερινά στον πληθυσμό (Pheage, 2017). Ακόμη και ασθένειες που στην Ευρώπη λόγω του εμβολιασμού έχουν εκλείψει εδώ και δεκαετίες, όπως η ευλογιά και η πολιομυελίτιδα, στην Αφρική μόνο πρόσφατα και μετά από μεγάλη προσπάθεια του παγκόσμιου οργανισμού υγείας, μπόρεσαν να ελεγχθούν (European Commission, 2023). Όπως απέδειξε και η πρόσφατη υγειονομική κρίση του πλανήτη, αυτή της πανδημίας του covid-19, οι παθογένειες στον υγειονομικό τομέα της περιοχής παραμένουν παρούσες. Στον παγκόσμιο αγώνα δρόμου για την έγκαιρη εξασφάλιση ικανοποιητικού αριθμού εμβολίων για την καταπολέμηση του κορονοϊού, η Υποσαχάρια Αφρική τερμάτισε τελευταία με όποιο υγειονομικό κόστος αυτό συνεπάγεται (World Health Organization, 2022). Κατόπιν των ανωτέρω συνάγεται το ασφαλές συμπέρασμα ότι οι τεράστιοι οικονομικοί πόροι που απαιτούνται για την αντιμετώπιση του υγειονομικού προβλήματος της περιοχής, σε συνάρτηση με την απώλεια, ένεκα αυτού, εκατομμυρίων ανθρώπων παραγωγικής ηλικίας, καθιστούν την υγεία ως μία σημαντική πρόκληση για την ανάπτυξη της περιοχής.

Η πολιτική αστάθεια αποτελεί κοινό πρόβλημα πολλών χωρών της Υποσαχάριας Αφρικής. Τα πραξικοπήματα ενώ έδειχναν να φθίνουν τις τελευταίες

¹⁴ <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=ZG>

¹⁵ <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS?locations=ZG>.

δεκαετίες, από το 2020 επανήλθαν στο πολιτικό προσκήνιο της περιοχής. Πρόσφατες είναι οι περιπτώσεις των πραξικοπημάτων στο Νίγηρα και την Γκαμπόν, τα οποία ήρθαν να προστεθούν σε αυτά των Γουινέα, Σουδάν, Μάλι, Μπουργκίνα Φάσο και Τσάντ (EPRS, 2023). Πέραν των συγκεκριμένων πραξικοπημάτων, τα δημοκρατικά καθεστώτα στην περιοχή τείνουν να αποτελέσουν εξαίρεση, καθώς η συντριπτική πλειοψηφία αποτελείται από αυταρχικά καθεστώτα ή υβριδικά καθεστώτα αυταρχικών και ελλειμματικών δημοκρατιών, όπως χαρακτηριστικά εμφανίζεται και στον κάτωθι παρατιθέμενο χάρτη.

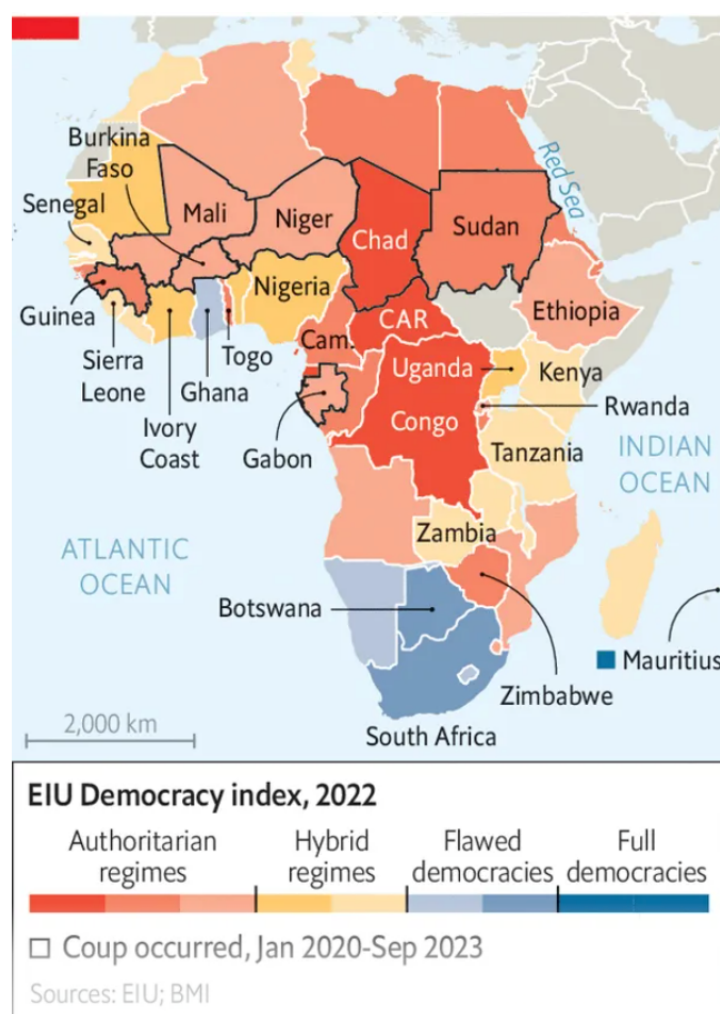

IMAGE: THE ECONOMIST

Η έλλειψη δημοκρατίας σαφώς και αποτελεί το πιο εύφορο έδαφος ώστε να ανθίσει η διαφθορά, τόσο σε κεντρικό πολιτικό επίπεδο όσο και σε διοικητικό. Επίσης, οι εμφύλιοι πόλεμοι μαστιάζουν την Αφρική εδώ και δεκαετίες, με πιο χαρακτηριστικό και φρικιαστικό παράδειγμα την γενοκτονία της Ρουάντα, όπου σχεδόν το σύνολο της φυλής των Τούτσι εξολοθρεύθηκε. Επιπλέον, όπως ανέφερε και ο J. Peter Pham στην ακρόαση του στην επιτροπή εσωτερικής ασφάλειας της Βουλής των Αντιπροσώπων

των Η.Π.Α., το πρόβλημα της τρομοκρατίας στην περιοχή, με κύριο εκπρόσωπο της την φονταμεταλιστική ισλαμιστική τρομοκρατική οργάνωση Μπόκο Χαράμ, βαίνει ολοένα αυξανόμενο¹⁶. Μια περιοχή με τεράστια πληθυσμιακά μεγέθη, αποτελούμενα από ένα αξιοσημείωτο ποσοστό μουσουλμάνων, δεν θα μπορούσε παρά να αντιμετωπιστεί από τζιχαντιστικές τρομοκρατικές οργανώσεις όπως ο ISIS και η Al Qaida, ως μια ευκαιρία για στρατολόγηση νέων στελεχών και ως ένα πεδίο δράσης με τρομερά πλεονεκτήματα. Σε ένα τέτοιο περιβάλλον πολιτικής αστάθειας, όπως περιγράφηκε, τα περιθώρια για επενδύσεις και οικονομική ανάπτυξη παραμένουν ασφυκτικά (Adams, 2020).

Μία πρόκληση παγκοσμίων διαστάσεων όπως αυτή της κλιματικής αλλαγής δεν θα μπορούσε να αφήσει ανεπηρέαστη μία τόσο μεγάλη περιοχή όπως η Υποσαχάρια Αφρική. Η κλιματική κρίση είναι παρούσα, και αυτό που η πλειοψηφία του παγκόσμιου πληθυσμού αντιλαμβανόταν μέχρι πρόσφατα ως ένα καταστροφικό μελλοντικό σενάριο που ίσως προλάβουμε να ζήσουμε, έχει αρχίσει να μας επηρεάζει. Η παγκόσμια επιστημονική κοινότητα είχε προειδοποιήσει επανειλημμένως, χωρίς όμως να εισακουστεί από τις κυβερνήσεις των κρατών, στον βαθμό τουλάχιστον που θα έκανε την διαφορά. Η αύξηση της θερμοκρασίας, το λιώσιμο των πάγων, η αύξηση της στάθμης της θάλασσας και οι δραματικές αλλαγές στην σφοδρότητα των καιρικών φαινομένων έχουν ξεκινήσει και δυστυχώς φαίνονται μη αναστρέψιμα. Οι εύθραυστες και ανοχύρωτες οικονομικά χώρες της Υποσαχαρίας Αφρικής θα επηρεαστούν άμεσα, ξεκινώντας από την καταστροφή του ενός πυλώνα της οικονομίας της, αυτόν της αγροτικής οικονομίας. Οι δυσοίωνες προβλέψεις αναφέρουν ότι θα επέλθει η φτωχοποίηση για πάνω από 39,7 εκατομμύρια ανθρώπους. Το γεγονός αυτός με τη σειρά του θα οδηγήσει σε αυξανόμενη ένταση και πολέμους στην περιοχή, με μήλο της έριδος τις εναπομείνουσες καλλιεργήσιμες εκτάσεις (Maino & Emrullahu, 2022).

Πέραν της κατάστασης αυτής που θα επηρεάσει άμεσα την περιοχή, οι συνέπειες της κλιματικής αλλαγής στην Υποσαχάρια Αφρική θα επηρεάσουν ολόκληρο τον πλανήτη, μέσω αυτού που ονομάζεται πλέον κλιματικός μετανάστες. Σύμφωνα με τον παγκόσμιο οργανισμό μετανάστευσης, το έτος 2021, 2,6 εκατομμύρια άνθρωποι εκτοπίστηκαν από τις εστίες τους στην περιοχή, λόγω φυσικών καταστροφών και έως το έτος 2050 αναμένεται να μεταναστεύσουν 86 εκατομμύρια άνθρωποι λόγω της κλιματικής κρίσης (UN Migration, 2022).

¹⁶ <https://homeland.house.gov/wp-content/uploads/2023/09/2023-09-27-CTI-HRG-Testimony.pdf>

Κεφάλαιο Δεύτερο: Γεωπολιτικοί Παράγοντες στην Υποσαχάρια Αφρική

Η Αφρική, μέσα από τη μακροχρόνια πορεία της και αντιμετωπίζοντας ενδογενείς και εξωγενείς παθογένειες, πέτυχε να επιβιώσει και να είναι ικανή να διεκδικεί ένα καλύτερο μέλλον. Αναπόφευκτα όμως, λόγω πολλαπλών παραγόντων εξωγενών και ενδογενών, η πορεία που ακολούθησε συνοδεύεται από σημαντικές αλλαγές ενώ παράλληλα εξακολουθεί να υφίσταται σημαντικές εξελίξεις. Όμως πόσο διαφορετική εμφανίζεται να είναι η αφρικανική κοινωνία σε σχέση με τις άλλες; Αναμφισβήτητο για να μπορέσουμε να κατανοήσουμε την όλη της πορεία και τις ανακατατάξεις τις οποίες υπέστη πρέπει να εμβαθύνουμε, όσο γίνεται πιο περιεκτικά και όντας συνεπείς στα περιορισμένα ερευνητικά πλαίσια της εν λόγω εργασίας, στη δομή, την οργάνωση, τη λειτουργία και την τωρινή πραγματικότητα της αφρικανικής ηπείρου διαφοροποιώντας την από τις βιομηχανικές κοινωνίες.

Η Υποσαχάρια Αφρική, ένας χώρος με πλούσια πολιτιστική κληρονομιά και ποικίλα φυσικά τοπία, βρίσκεται αντιμέτωπη με προκλήσεις και ευκαιρίες στον τομέα της οικονομικής ανάπτυξης. Στο πλαίσιο αυτό, οι γεωπολιτικοί παράγοντες αποκτούν ζωτική σημασία για τον καθορισμό των προοπτικών και των προκλήσεων που αντιμετωπίζει η περιοχή.

Στο επίκεντρο του συγκεκριμένου κεφαλαίου, βρίσκεται ο γεωπολιτικός προσανατολισμός που επηρεάζει την οικονομική ανάπτυξη στην Υποσαχάρια Αφρική. Αναλύονται οι παράγοντες που διαμορφώνουν το περιβάλλον της επιχειρηματικής δραστηριότητας, εστιάζοντας ιδιαίτερα στη σχέση μεταξύ των γεωπολιτικών παραγόντων και της οικονομικής ανάπτυξης. Το πρώτο κεφάλαιο επιδιώκει να εμβαθύνει στο παραπάνω πλαίσιο, αναδεικνύοντας τις διαστάσεις της γεωπολιτικής πραγματικότητας που ασκούν επίδραση στην οικονομική πορεία της Υποσαχάριας Αφρικής, δίνοντας έμφαση στις πτυχές της οικονομικής ανάπτυξης.

2.1 Ιστορικοί Γεωπολιτικοί Παράγοντες

Οι γεωπολιτικοί παράγοντες αναμφισβήτητο έχουν επηρεάσει την πορεία της Υποσαχάριας Αφρικής, διαμορφώνοντας από κοινού με τους κοινωνικοπολιτικούς παράγοντες, οι οποίοι εξίσου συγκαταλέγονται μεταξύ των πολλών προκλήσεων που αντιμετωπίζει η περιοχή της Υποσαχάριας Αφρικής, την οικονομική της ανάπτυξη. Σημαντικό προς αναφορά και προς εξέταση όμως είναι και το ιστορικό, πολιτικό και κοινωνικό της παρελθόν, συμπεριλαμβανομένης και της αποικιοκρατικής κληρονομιάς της Αφρικής που άλλαξε πολλές φορές το ρου της ιστορίας της. Οι συγκρούσεις, οι

πολιτικές αστάθειες και γενικότερα η κακή πολιτική ηγεσία, προσδιόρισαν επίσης την οικονομική εξέλιξη της περιοχής¹⁷.

Μια περιεκτική ανάλυση των σημαντικότερων ιστορικών παραγόντων, συμπεριλαμβανομένων και των αποικιακών κληρονομιών επιχειρείται στο παρόν κεφάλαιο αποσκοπώντας στο να εξετάσει τις επιπτώσεις αυτών των παραγόντων στην μορφολογική εξέλιξη της περιοχής. Εν προκειμένω, εξετάζονται οι επιπτώσεις της αποικιακής περιόδου έχοντας αντίκτυπο στη σημερινή κατάσταση, αναδεικνύοντας τη σημασία της ιστορικής συνέχειας στην κατανόηση των προκλήσεων και των ευκαιριών που αντιμετωπίζει η περιοχή.

Θα ήταν χρήσιμο να ξεκινήσουμε την ανάλυση μας από τη γνωριμία μας με τη πολύπαθη φυλή των Αιθίοπων, ως πρόγονων των Κουσιτών, οι οποίοι αποτελούν στο πέρασμα των αιώνων μία από τις πιο σημαντικές και τραγικές συνάμα ιστορικές φιγούρες όλων των εποχών. Είναι πραγματικά απίστευτο το γεγονός ότι αυτή η πλούσια πηγή πληροφόρησής μας και ταυτόχρονα κατανόησης της πολυδιάστατης ιστορίας της Αφρικής, παρέμενε τόσα χρόνια άγνωστη (Houston, 1926). Η αιθιοπιανή φυλή αποτελεί μία από τις αρχαιότερες φυλές της αφρικανικής ηπείρου που παραμένει ανθεκτική στις όποιες δυσκολίες αντιμετωπίζει. Η Houston αναφέρει πως η Αιθιοπία ήταν η πηγή γνώσης για την Αίγυπτο και η οποία στη συνέχεια μετέδωσε τη γνώση αυτή στην Ελλάδα και τη Ρώμη. Μπορεί να έχει χαραχθεί η εντύπωση ότι η Αιθιοπία είναι μια περιορισμένη χώρα της Αφρικής, αλλά αυτό δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα σε καμία περίπτωση. (Houston, 1926). Πολύ πριν τη αποικιοκρατική περίοδο της Αφρικής, ο πολιτισμός της ηπείρου αναπτύσσονταν σταθερά διαγράφοντας την παραδοσιακή του πορεία και εξελισσόμενος σε μία ενιαία οντότητα, με κοινά χαρακτηριστικά, κοινή υλική και πνευματική υπόσταση, και ολιστική και ατομική ενότητα.

Ο πολιτισμός της Αφρικής συνδέθηκε κάτω από το πρίσμα μιας κοινής θρησκείας που χρησιμοποιήθηκε ως κρίκος για την ενότητα του. Ωστόσο, μετά την εισαγωγή του χριστιανισμού στην Αφρική, ο αφρικανικός πολιτισμός ξεκίνησε μια νέα πορεία ανάπτυξης. Η αφρικανική ήπειρος είναι ο μύθος ή η πραγματικότητα: Σύμφωνα με την ομόφωνη μαρτυρία των Αρχαίων, πρώτα οι Αιθίοπες και στη συνέχεια οι Αιγύπτιοι διαμόρφωσαν και ανέπτυξαν σε ένα εξαιρετικό στάδιο ανάπτυξης όλα τα στοιχεία του πολιτισμού, ενώ οι άλλοι λαοί, ιδίως οι Εύρασιοι, ζούσαν ακόμα βαθιά

¹⁷ <https://world101.cfr.org/rotw/africa/economics>

μέσα στη βαρβαρότητα (Cook, 1989). Δυστυχώς, είναι περιττό να μιλήσουμε εδώ με κάθε λεπτομέρεια για την απαρχή και την εξέλιξη στο χρόνο του αφρικανικού πολιτισμού -καθώς μας περιορίζει το θέμα της παρούσας εργασίας-, ωστόσο, μεταφέρουμε την άποψη ότι ο πολιτισμός αυτός αποτελείται το άθροισμα όλων των επιτευγμάτων της ανθρωπότητας. Η βιβλιογραφία των μελετητών του αφρικανικού πολιτισμού, διερευνά αν η Αφρική αποτελεί πηγή του πολιτισμού, το λίκνο της ανθρωπότητας (Brunet, 2010), καθώς είναι προικισμένη με φυσικούς πόρους, και όμως το παράδοξο είναι ότι η εν λόγω ήπειρος αποτελεί τη φτωχότερη και πλέον βασανισμένη ήπειρο, ούσα αποτέλεσμα θα λέγαμε της κακής διακυβέρνησης της, γαλουχημένης από αυταρχικά καθεστώτα, εμφύλιες συγκρούσεις και παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Arthur, 2014, Grant κ.α. 2015). Σε γενικές γραμμές, η Αφρική εντυπώνεται ως η αποτυχημένη ήπειρος (Leigh, 2013- Lloyd, 2010). Ένα τέτοιο επιχείρημα εγείρει μια σειρά από ερωτήματα: Γιατί το αφρικανικό έθνος εξακολουθεί να παραμένει στον πάτο της παγκόσμιας κοινωνίας, τι ακριβώς συνέβη; Πότε το ζήτημα της Αφρικής θα βγει από την παγκόσμια ατζέντα καθώς η ύφεση διογκώνεται; Ποια είναι η σημασία του οργανισμού που ονομάζεται Αφρικανική Ένωση (ΑΕ);

Εν συντομία, να αναφέρουμε πως η Αφρικανική Ένωση (ΑΕ) ιδρύθηκε το 2002 και έκτοτε έχει διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην προώθηση της ειρήνης, της σταθερότητας και της ασφάλειας στην Αφρική. Ωστόσο, το πολιτικό τοπίο της ηπείρου είναι ταραχώδες, με τις συγκρούσεις να επιμένουν και να μην επιλύονται. Το 2010, το επεισόδιο στην Τυνησία οδήγησε στον "αραβικό κόσμο" και στην παραίτηση του Αιγύπτιου προέδρου Χόσνι Μουμπάρακ, του Τυνήσιου προέδρου Μπεν Αλί και του επαναστάτη ηγέτη της Λιβύης Μουαμάρ Καντάφι. Για να αντιμετωπίσει το πρόβλημα αυτό, ο υπουργός Άμυνας της Αιθιοπίας Siraj Fergessa εφάρμοσε νέα πρωτόκολλα, μεταξύ των οποίων ο αποκλεισμός της χρήσης του διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, ο περιορισμός της ελευθερίας του Τύπου, η απαγόρευση των δορυφορικών τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών εκπομπών και η επιβολή ταξιδιωτικών περιορισμών για τους διπλωμάτες πέραν της Αντίς Αμπέμπα. Οι παραβάτες αντιμετωπίζουν ποινές φυλάκισης τριών έως πέντε ετών (Addis & Zhu, 2018). Η πρεσβεία των Ηνωμένων Πολιτειών στην πρωτεύουσα ανέφερε ότι το διάταγμα παρεμποδίζει σημαντικά τις επιχειρησιακές τους προσπάθειες και περιορίζει την ικανότητά τους να βοηθήσουν τους πολίτες. Παρά τις προκλήσεις αυτές, η προσοχή της παγκόσμιας κοινότητας μπορεί να εξακολουθεί να επικεντρώνεται στην πολιτική

κατάσταση της Αφρικής, καθώς η διαφθορά συνεχίζει να αυξάνεται με δόλια μέσα. Εάν οι σημερινοί κυβερνητικοί αξιωματούχοι συνεχίσουν να ακολουθούν τις ίδιες μεθόδους και τον ίδιο ρυθμό σκέψης με τις προηγούμενες κυβερνήσεις, δεν θα σημειωθεί καμία πρόοδος στην αντιμετώπιση των προβλημάτων της Αφρικής (Addis & Zhu, 2018).

Σίγουρα δε θα πρέπει να γενικεύουμε την αποτυχία των πολιτικών αποφάσεων και εφαρμογών σε όλες τις πολιτείες της Αφρικής. Η περιοχή της Υποσαχάριας Αφρικής, η οποία βίωσε και βιώνει πολιτικές αναταραχές, πλήττεται από διαφορετικής φύσεως πολιτική κρίση, σε σχέση με τις χώρες της Βόρειας Αφρικής. Και αυτό οφείλεται σε τέσσερις βασικούς παράγοντες που αξίζει να εξετάσουμε σε μία ενδελεχή προσπάθεια κατανόησης της γεωπολιτικής της κατάστασης.

α. Διαφορετικές εθνικές συνθήκες. Οι χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής, εμφανίζονται να είναι περισσότερο επηρεασμένες από τις διεθνείς συνθήκες και μεταβολές, καθώς διανύοντας την εποχή της παγκοσμιοποίησης και των "νέων μέσων", οι σχέσεις και οι αλληλεπιδράσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των χωρών φέρονται να είναι πιο στοχευμένες και πιο στενές από ποτέ (Addis & Zhu, 2018). Υπό αυτή την έννοια, οι χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής, συμπεριλαμβανομένων και άλλων τμημάτων των αφρικανικών χωρών, δεν είναι απομονωμένες από τις διεθνείς εξελίξεις και έτσι κάθε χώρα επηρεάζεται αναμφίβολα περισσότερο ή λιγότερο από την πολιτική, οικονομική, κοινωνική κατάσταση της άλλης χώρας. Ωστόσο, λόγω του γεωγραφικού εμποδίου της ερήμου Σαχάρα, στην ιστορία των σχέσεων της Υποσαχάριας Αφρικής και της Βόρειας Αφρικής, οι οικονομικοί και εμπορικοί δεσμοί, αλλά και οι πολιτιστικές ανταλλαγές δεν ήταν ποτέ πολύ στενές, και έτσι μέχρι σήμερα η σχέση έχει ενισχυθεί μεν αλλά εξακολουθεί να έχει περιορισμούς. Το πιο σημαντικό είναι ότι οι χώρες της Υποσαχάριας και της Βόρειας Αφρικής έχουν μεγάλες διαφορές στο πολιτικό σύστημα, την κομματική οργάνωση, την πολιτική κουλτούρα, την πολιτική διακυβέρνηση, την πολιτική συμμετοχή, καθώς και στην οικονομική, εθνική και κοινωνική δομή, τις θρησκευτικές πεποιθήσεις, τον παραδοσιακό πολιτισμό κ.λπ.

β. Διαφορετική πολιτισμική κουλτούρα. Και αυτό γιατί το πολιτικό χάος που δημιουργήθηκε στον αραβικό κόσμο και συγκεκριμένα στην Τυνησία, την Αίγυπτο, τη Λιβύη, την Υεμένη, την Ιορδανία, τη Συρία, το Ιράκ και το Μαρόκο (Alsoudi, 2015, Joffé, 2015), επηρέασε και χώρες της Βόρειας Αφρικής (Joffé, 2015). Αυτά τα χαρακτηριστικά κάνουν τα εσωτερικά γεγονότα πολλών χωρών της Μέσης Ανατολής να έχουν τα χαρακτηριστικά της διασυννοριακής (διακρατικής) αμοιβαίας δικτύωσης

και να συνδέονται με ισχυρούς δεσμούς (Δαλακούρα, 2012). Ο αραβικός εθνικισμός, ο πανισλαμισμός, ο σουνιτικός ισλαμισμός, ο ισλαμικός φονταμενταλισμός, η Μουσουλμανική Αδελφότητα και άλλες ιδεολογικές τάσεις έχουν υπερεθνική ταυτότητα και στη σύγχρονη ιστορία της Μέσης Ανατολής αυτοί οι διακρατικοί δεσμοί πυροδότησαν ένα περιφερειακό κίνημα μεγάλης κλίμακας (Brown, 1964).

Αντίθετα, οι χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής παρουσιάζονται να είναι πιο πολύπλοκες για να σχηματίσουν διεθνικά κινήματα, και αυτό επειδή οι κοινωνικές δομές στη συντριπτική πλειοψηφία των χωρών της, αντικατοπτρίζονται στο πολύπλοκο εθνικό ή πολυεθνικό κράτος της. Όχι μόνο οι εθνικές δομές (φυλές) είναι ετερογενείς ή αποσπασματικές, αλλά και οι θρησκευτικές πεποιθήσεις είναι ποικίλες άρα και διαφορετικές. Στην πραγματικότητα, η ετερογένεια της κοινωνικής δομής των χωρών της Υποσαχάριας Αφρικής, συνδέεται άμεσα με την ποικιλομορφία των παραδοσιακών μορφών θρησκευτικών πεποιθήσεων της αφρικανικής ηπείρου. Ο λόγος γι' αυτό είναι ότι οι παραδοσιακές θρησκείες της Υποσαχάριας Αφρικής είναι ουσιαστικά αυτόχθονες ακόμη και στο εσωτερικό μιας χώρας της, τα γεωγραφικά ή τοπικά χαρακτηριστικά τους είναι εμφανή, επίσης τόσο η λατρεία των προγόνων τους όσο και η λατρεία του θεού βασίζονται στην πραγματική ή υποθετική σχέση του ίδιου οικογενειακού πνεύματος, οι λεγόμενοι θεοί δεν δέχονται τη λατρεία των ξένων, έτσι ώστε οι άνθρωποι να μην λατρεύουν τους θεούς διαφορετικών εθνικών ομάδων. Κατά συνέπεια, όχι μόνο η πολιτική κατάσταση στη Βόρεια Αφρική παρουσιάζει ένα "φαινόμενο πεταλούδας" στην υποσαχάρια Αφρική, αλλά το χάος της έκτακτης ανάγκης εντός των χωρών της Υποσαχάριας Αφρικής δεν έχει την ίδια δύναμη διάχυσης ή διάδοσης όπως στα αραβικά κράτη της Μέσης Ανατολής. Έτσι, η πρόκληση αλυσιδωτής αντίδρασης ή φαινομένου ντόμινο εντός των χωρών της Υποσαχάριας Αφρικής δύσκολα θα μπορούσε να συμβεί (Δαλακούρα, 2012, Joffé, 2015). Κατά συνέπεια, η κουλτούρα των χωρών της Υποσαχάριας Αφρικής δεν είναι τόσο ευάλωτη στην πολιτική αναρχία όσο αυτή του αραβικού κόσμου.

γ. Διαφορετική φύση των πολιτικών αναταραχών. Είναι αλήθεια ότι η πολιτική κατάσταση στην υποσαχάρια Αφρική ήταν άنيση τα τελευταία χρόνια και δυστυχώς σε ορισμένες χώρες της εξακολουθούν να υπάρχουν εμφύλιες ταραχές και ένοπλες συγκρούσεις, αλλά αυτό δεν θα πρέπει να συνεπάγεται ότι οι αιτίες των προβλημάτων των χωρών της Υποσαχάριας Αφρικής είναι όμοιες ως προς τη φύση τους με εκείνες που προκάλεσαν αναστάτωση στις χώρες της Βόρειας Αφρικής. Από όσο μπορούμε να παρατηρήσουμε, ο παράγοντας της πολιτικής αστάθειας ή ακόμη και των βίαιων

ένοπλων συγκρούσεων στην Υποσαχάρια Αφρική δεν ήταν μια εξέγερση των πολιτών ή μια επανάσταση στους δρόμους. Επιπλέον, οι χώρες που βιώνουν σοβαρές αναταράξεις είναι οι χώρες που διαθέτουν ισχυρές δυνάμεις της αντιπολίτευσης. Πριν από μερικά χρόνια μερικές από τις χώρες που αναφέρθηκαν ως παράδειγμα σοβαρής αναταραχής ήταν η Ζιμπάμπουε, η Μαδαγασκάρη, η Ακτή Ελεφαντοστού, η Γουινέα, η Σομαλία και το Σουδάν (Chigora, 2010). Αντίθετα, όσον αφορά τις πολιτικές εξελίξεις, έχει παρατηρηθεί ότι οι πολιτικές αναταραχές ή οι ένοπλες συγκρούσεις στις χώρες της Υποσαχαρίας Αφρικής τείνουν να υποχωρούν. Όσον αφορά την εκλογική κρίση στη Γουινέα, στις 3 Δεκεμβρίου 2010, ο Cellou Dalein Diallo αναγνώρισε την απόφαση του Ανώτατου Δικαστηρίου ότι ο Alpha Conte είχε αναδειχθεί νικητής. Με παρόμοιο τρόπο, η πολιτική διαμάχη μεταξύ των δύο παρατάξεων στην Ακτή Ελεφαντοστού και η εφαρμογή βίας για την αναγκαστική σύλληψη του πρώην προέδρου Laurent Gbagbo φάνηκε να έχει υποχωρήσει σε κάποιο βαθμό (Ακτή Ελεφαντοστού, 2011). Αν και η πορεία προς την επίτευξη της εθνικής συμφιλίωσης παραμένει ασαφής (Bellamy, Williams, 2011), η επίλυση της πολιτικής κρίσης στη Μαδαγασκάρη έγινε εμφανής στις αρχές Μαρτίου 2011. Η πλειονότητα των πολιτικών κομμάτων και ομάδων της χώρας ενέκρινε το πρόγραμμα που πρότεινε η Κοινότητα Ανάπτυξης της Νότιας Αφρικής (SADC) για την αντιμετώπιση της κρίσης. Οι δύο παρατάξεις της κυβέρνησης συνασπισμού της Ζιμπάμπουε, παρότι είχαν αντίθετες απόψεις, ήλπιζαν ότι η διαμάχη θα μπορούσε να επιλυθεί πολιτικά.

Η Αγκόλα έχει ένα κίνημα εθνικής ανασυγκρότησης που βρίσκεται στο ζενίθ του, ενώ η πικρή μνήμη του εμφυλίου πολέμου (1975-2002) που διήρκεσε 27 χρόνια, εξακολουθεί να υφίσταται- οι πολίτες αποστρέφονται την επανάληψη των ίδιων λαθών (Pearce, 2012). Σε γενικές γραμμές, η προέλευση ή τα χαρακτηριστικά των πολιτικών αναταραχών στα υποσαχάρια αφρικανικά έθνη διαφέρουν από εκείνα των βορειοαφρικανικών εθνών.

Δ. στην διαφορετική οικονομική ανάπτυξη. Κατά τα πρώτα δέκα χρόνια του εικοστού πρώτου αιώνα, η οικονομία της Αφρικής γνώρισε μια περίοδο ταχείας ανάπτυξης. Τα τελευταία πέντε χρόνια μάλιστα, ο ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης στις χώρες της Υποσαχαρίας Αφρικής ήταν υψηλότερος από την παγκόσμια οικονομική ανάπτυξη που διέγραψε όλα τα προηγούμενα έτη, και υψηλότερος από αυτόν της Βόρειας Αφρικής (Ahmed κ.α., 2016). Επιπλέον, το 2009 λόγω της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης η οικονομική ανάπτυξη 2,6% επιβραδύνθηκε, αλλά τα υπόλοιπα έτη ήταν υψηλότερη από 5% (IMF, 2016). Ο ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης

της Υποσαχάριας Αφρικής έφθασε το 4,5% και το 4% το 2014 και το 2015 (IMF, 2016). Σύμφωνα με τις περιφερειακές οικονομικές προοπτικές του ΔΝΤ για την υποσαχάρια Αφρική, τον Απρίλιο του 2016, η μείωση της οικονομικής ανάπτυξης στην περιοχή οφείλεται ακριβώς στο γεγονός ότι έχει πληγεί από πολλαπλές εγχώριες προκλήσεις και χαμηλές τιμές πρώτων υλών (IMF, 2016). Η έκθεση επεσήμανε επίσης ότι οι καλές επιδόσεις της οικονομίας της Υποσαχάριας Αφρικής, επωφελήθηκαν από τη σταθερή ανάπτυξη των χωρών πριν από την κρίση, την αύξηση των συναλλαγματικών αποθεμάτων, των δημοσιονομικών εσόδων, των εισροών άμεσων ξένων επενδύσεων και τη σταδιακή μείωση του χρέους των οικονομικών ζητημάτων (Joffé, 2015). Για να μην αναφέρουμε ότι η πολιτική αναταραχή έχει οικονομικές συνέπειες, όπως η δραματική κλιμάκωση του κόστους των τροφίμων και της ενέργειας και σε συνδυασμό με εξωτερικά προβλήματα, όπως η παγκόσμια άνοδος της τιμής του πετρελαίου και ορισμένα άλλα γεγονότα επιτείνουν την κατάσταση (Joffé, 2015). Αυτές και ορισμένες άλλες διαφορές δείχνουν ότι η Υποσαχάρια Αφρική δεν έχει τις προϋποθέσεις ώστε να επαναλάβει το χάος της Βόρειας Αφρικής.

Αναφορικά με τους πολιτικούς παράγοντες που διαμόρφωσαν και εξακολουθούν να επηρεάζουν την οικονομική ανάπτυξη της Υποσαχάριας Αφρικής, οι χώρες της παρόλο που το κοινωνικοοικονομικό τους επίπεδο υστερεί σε σχέση με τις χώρες της Βόρειας Αφρικής, τουλάχιστον όσον αφορά στην πολιτική ανάπτυξη και τις πολιτικές μεταρρυθμίσεις είναι πολύ πιο ολοκληρωμένες. Παρόλο που η Υποσαχάρια Αφρική έχει πληρώσει βαρύ τίμημα γι' αυτό, αφού βίωσαν τη δίνη της πολιτικής αλλαγής κατά τα πρώτα χρόνια και την επακόλουθη πολιτική αστάθεια, την κοινωνική αναταραχή και την οικονομική ύφεση με την εγκαθίδρυση θεσμικών ρυθμίσεων για δημοκρατική πολιτική, ιδίως με την εγκαθίδρυση και εδραίωση πολυκομματικών δημοκρατιών στο εσωτερικό του έθνους, η πολιτική κατάσταση στις χώρες αυτές βελτιώνεται γενικά σταδιακά.

Όπως προηγουμένως αναφέραμε, η αποικιοκρατική εμπειρία της Αφρικής καθιέρωσε τη μετέπειτα ιστορική πορεία του τόπου, και κρίνεται σημαντική η κατανόησή της καθώς κυρίως πάνω στην περίοδο αυτή δομήθηκαν οι σχέσεις της με τον υπόλοιπο κόσμο. Η γεωγραφική ιδιαιτερότητα της Αφρικής δημιούργησε πολλές δυσκολίες στην εγγύτητα των σχέσεων με τον υπόλοιπο κόσμο.

2.2 Εξέταση των σύγχρονων γεωπολιτικών παραγόντων και διεθνών σχέσεων

Κατά την εξέταση των σύγχρονων γεωπολιτικών παραγόντων και διεθνών σχέσεων είναι ουσιώδες να εξεταστεί ο ρόλος της τεχνολογίας, και η διαδικασία της παγκοσμιοποίησης. Η τεχνολογία επηρεάζει την ασφάλεια, την οικονομία και τις κοινωνίες, ενώ η παγκοσμιοποίηση συνδέει τις χώρες οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά. Η εξέταση των παραπάνω παραγόντων περιλαμβάνει τις οικονομικές επιδόσεις της περιοχής της Υποσαχάριας Αφρικής, τις πολιτικές συγκρούσεις και τις περιβαλλοντικές προκλήσεις. Επίσης, εξετάζονται οι διακυβερνητικοί οργανισμοί αλλά και οι συμφωνίες που επηρεάζουν τις σχέσεις μεταξύ των χωρών.

Στην Υποσαχάρια Αφρική, η εξέταση των γεωπολιτικών παραγόντων και διεθνών σχέσεων εστιάζεται σε πολλά καίρια σημεία. Η οικονομική ανάπτυξη και η εκμετάλλευση των φυσικών πόρων αποτελούν σημαντικούς παράγοντες, ενώ οι μεγάλες περίοδοι πολιτικής αστάθειας και οι εθνοτικές συγκρούσεις διαμορφώνουν το πολιτικό τοπίο. Η συνεργασία και οι συγκρούσεις μεταξύ των χωρών της περιοχής, επηρεάζουν την ειρήνη και την ασφάλεια. Επιπλέον, η παρουσία εξωτερικών δυνάμεων και η διεθνής βοήθεια, έχουν με τη σειρά τους σημαντικές επιπτώσεις στην πολιτική και οικονομική δυναμική της περιοχής. Εξίσου σημαντική είναι και η αντιμετώπιση κοινών προκλήσεων όπως η επισιτιστική ασφάλεια, η αλλαγή του κλίματος και οι επιδημίες που μαστιίζουν την περιοχή. Η ανάπτυξη βιώσιμων λύσεων και η συνεργασία μεταξύ των χωρών αποτελούν κρίσιμες πτυχές της γεωπολιτικής δυναμικής της Υποσαχάριας Αφρικής. Οι προσπάθειες για την εδραίωση της δημοκρατίας και η ενίσχυση των περιφερειακών οργανισμών είναι καίριες για την προώθηση της σταθερότητας και της ανάπτυξης στην περιοχή. Αυτά τα θέματα θα αναλυθούν παρακάτω και αποτελούν μόνο ένα πλαίσιο για την κατανόηση της σύγχρονης γεωπολιτικής και των διεθνών σχέσεων στην υποσαχάρια Αφρική. Η ανάλυσή τους απαιτεί προσεκτική εξέταση των ιστορικών, πολιτιστικών και οικονομικών παραμέτρων που συνθέτουν το συγκεκριμένο γεωπολιτικό περιβάλλον.

Η Υποσαχάρια Αφρική είναι μια απέραντη γη πλούσια σε φυσικούς πόρους με μεγάλες δυνατότητες για επενδύσεις και ευκαιρίες. Ωστόσο, οι δύο σύγχρονες τάσεις της δημοκρατίας και της οικονομικής ευημερίας απουσιάζουν από την περιοχή αυτή, σε μεγάλο βαθμό λόγω των επίμονων συγκρούσεων και των πολύπλοκων κοινωνικοπολιτικών δυναμικών. Οι αιτίες για την τωρινή κατάσταση στην περιοχή, έχουν τις ρίζες τους στις ιδιόμορφες επιπτώσεις της αποικιοκρατίας και του ψυχρού

πολέμου στην Υποσαχάρια Αφρική. Οι πολιτικές που θεσπίστηκαν κατά τη διάρκεια της αποικιοκρατικής περιόδου, προωθούσαν συνθήκες διαφθοράς και βίαιου ανταγωνισμού. Η δυναμική αυτών των συγκρούσεων και της διαμαχών είναι αντίθετη με τη δυτική διαίσθηση και επανειλημμένα εμποδίζει τις διεθνείς προσπάθειες (Stephen, 2008). Οι ασταθείς συνθήκες παραμένουν και αφήνουν την Αφρική ευάλωτη σε επιρροές και δράσεις από οργανώσεις όπως τα τρομοκρατικά δίκτυα.

Τα δυτικά έθνη αποίκισαν εκτενώς την Αφρική περίπου από τη δεκαετία του 1880 έως την αρχή του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου. Οι αποικιοκρατικές δυνάμεις καθόρισαν τα σύνορα γύρω από διεκδικούμενα εδάφη, ομαδοποιώντας και διαχωρίζοντας έτσι τεχνητά διάφορες εθνικές ομάδες. Στη συνέχεια, δημιούργησαν δυνάμεις με διοικητικές και αστικές δομές με σκοπό τη διατήρηση της τάξης και την επίτευξη κερδοφορίας για τις αποικιοκρατικές δυνάμεις. Για την επιδίωξη των συμφερόντων τους, οι αποικιοκράτες ηγεμόνες επιχείρησαν να δημιουργήσουν συστήματα και θεσμούς τοπικών μορφών διακυβέρνησης και χρηματοδότησης μέχρι περίπου το 1940. Για παράδειγμα, οι Βρετανοί εφάρμοσαν μία πολιτική του "διαίρει και βασίλευε" κατά τη διάρκεια της αποικιακής τους περιόδου, προκειμένου να επιτύχουν διοικητική αποτελεσματικότητα και να υποστηρίξουν την τοπική τάξη. Δυστυχώς, αυτή η πρακτική, η οποία έθετε μια εθνοτική ομάδα εναντίον μιας άλλης, εισήγαγε αδυναμία στην αστική τάξη. Η κατάσταση επιδεινώθηκε όταν οι Βρετανοί αποχώρησαν.

Οι επιπτώσεις αυτών των αποικιοκρατικών πολιτικών ποικίλλουν ευρέως σε όλο τον κόσμο. Ο Kaplan παρατηρεί ότι ορισμένες πρώην αποικίες όπως "η Μποτσουάνα, η Χιλή και η Κόστα Ρίκα" είχαν αποικιακά σύνορα που "τις άφηναν σχετικά ομοιογενείς" (Kaplan, 2008). Τα κράτη αυτά ανέπτυξαν ισχυρές εθνικές ταυτότητες, σταθερότητα και ένα μέτρο ευημερίας. Η Ινδία ιδιαίτερα επωφελήθηκε από την αποικιοκρατία. Η Βρετανία επένδυσε σε μεγάλο βαθμό στις ινδικές υποδομές και θεσμούς για αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα, ώστε η Ινδία απέκτησε μια ισχυρή αίσθηση εθνικής ταυτότητας και κοινωνικοπολιτικής ευρωστίας. Ωστόσο, αυτό δεν συνέβη στο μεγαλύτερο μέρος της Υποσαχάριας Αφρικής. Ελάχιστες πρώην Αφρικανικές αποικίες έλαβαν τέτοια προσοχή, όπως η Ινδία, ώστε να αναπτύξουν ισχυρές εθνικές ταυτότητες που απαιτούνται για τη σταθερότητα και τη δημοκρατία. Αυτά τα κράτη με την ποικιλόμορφη εθνοτική σύνθεση απέτυχαν να επιτύχουν πολιτιστική ακεραιότητα και κοινωνική συνοχή.

Η ανεξαρτησία ήρθε απότομα στα αφρικανικά κράτη. Με ελάχιστη εμπειρία στη σύγχρονη αυτοδιοίκηση, η δημοκρατία απέτυχε να ριζώσει. Αντ' αυτού, σημαίνοντα πρόσωπα ανέλαβαν ή κατέλαβαν την εξουσία και εφάρμοσαν μέτρα για να διατηρήσουν την εξουσία αντί να εγκαθιδρύσουν καλές διακυβέρνησης. Η Αγκόλα αποτελεί ένα καλό παράδειγμα. Το έθνος αυτό απέκτησε ξαφνικά την ανεξαρτησία του από την Πορτογαλία το 1975. Λίγο αργότερα ξέσπασε ένας μακροχρόνιος εμφύλιος πόλεμος, προκαλώντας τον θάνατο εκατοντάδων χιλιάδων ανθρώπων.

Μια ανησυχητική εξέλιξη στην Υποσαχάρια Αφρική αφορά στην παγκοσμιοποίηση των εσωτερικών ένοπλων διαφορών, όπως οι εμφύλιοι πόλεμοι. Η περιοχή έχει καταστεί ευνοϊκό έδαφος για τον γεωπολιτικό ανταγωνισμό μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων και για την περαιτέρω διείσδυση των μεσαίων δυνάμεων κατά την τελευταία δεκαετία. Οι συνέπειες αυτής της τάσης για την επίλυση των συγκρούσεων είναι σημαντικές. Οι εξωτερικές παρεμβάσεις σε εμφύλιες συγκρούσεις αυξάνονται κατακόρυφα.

Η διαρκής πολιτική και στρατιωτική παρέμβαση στα εσωτερικά τεκτονόμενα των τρίτων κρατών είναι έκδηλη και αυξάνεται ολοένα και περισσότερο τροφοδοτούμενη από τις εσωτερικές τους συγκρούσεις (IISS, online survey, 2022). Οι παγκόσμιες εξωτερικές παρεμβάσεις είναι ακόμη πιο εμφανείς στην Υποσαχάρια Αφρική. Συνολικά δώδεκα διεθνείς εσωτερικές συγκρούσεις, οι οποίες ορίζονται ως εμφύλιοι πόλεμοι υποκινούμενες σαφώς από το κράτος, καταγράφηκαν κατά τη διάρκεια της εικοσαετίας που εκτείνεται από το 1991 έως το 2010. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι κάθε σύγκρουση που διήρκεσε πολλά χρόνια καταμετρήθηκε μόνο μία φορά. Κατά τη διάρκεια των έντεκα ετών που ακολούθησαν (2011-21), καταγράφηκαν 27 τέτοιου είδους συγκρούσεις. Η πλειονότητα αυτών των συγκρούσεων συνεχίστηκε σε ετήσια βάση. Η Υποσαχάρια Αφρική έζησε συνολικά δεκαεπτά εμφύλιους πολέμους το 2021, αριθμός που είναι υπερδιπλάσιος από τον αριθμό των εσωτερικών συγκρούσεων που ξεκίνησαν χωρίς εξωτερική παρέμβαση. Αξίζει να σημειωθεί πως σε αντίθεση με την υποσαχάρια Αφρική, η παγκόσμια κατανομή των εσωτερικών συγκρούσεων με ή χωρίς εξωτερική παρέμβαση εμφανίζεται να είναι πιο ισορροπημένη: το 2021 υπήρξαν 25 εσωτερικές συγκρούσεις που υποκινήθηκαν και υποστηρίχθηκαν από εξωτερικές παρεμβάσεις, σε σύγκριση με 27 εσωτερικές συγκρούσεις. Επιπλέον, αυτό δείχνει ότι η υποσαχάρια Αφρική φιλοξένησε τη συντριπτική πλειονότητα των διεθνοποιημένων εσωτερικών συγκρούσεων (17 από τις 25), ενώ η αναλογία για τις εσωτερικές εμφύλιες συγκρούσεις ήταν λίγο διαφορετική:

μόνο οκτώ από τις είκοσι επτά εσωτερικές συγκρούσεις που δεν χρειάστηκαν εξωτερική παρέμβαση σε παγκόσμια κλίμακα σημειώθηκαν στην ήπειρο (IISS, online survey, 2022).

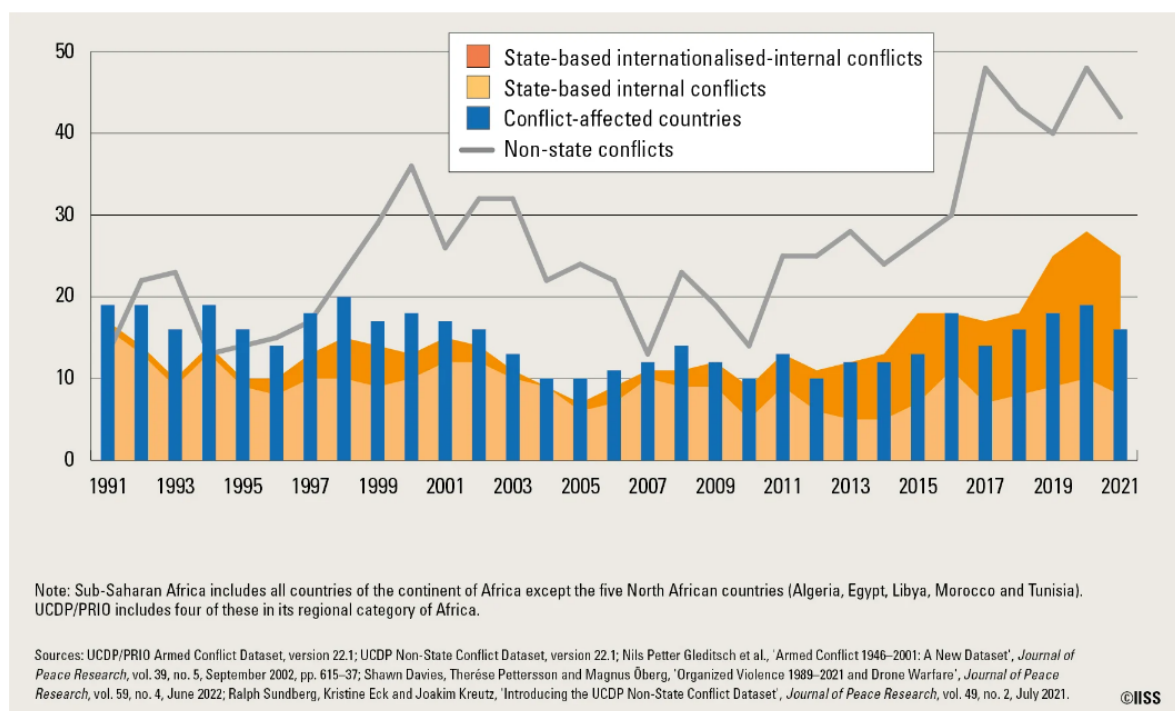

Figure 1: Armed-conflict trends in sub-Saharan Africa, 1991–2021

Η αυξανόμενη επικράτηση των εξωτερικών παρεμβάσεων στην Υποσαχάρια Αφρική επί του παρόντος μπορεί να αποδοθεί σε ένα ασταθές διεθνές σύστημα που χαρακτηρίζεται από εντεινόμενους γεωπολιτικούς ανταγωνισμούς. Ωστόσο, το γεγονός αυτό, δεν αποτελεί καινοφανές φαινόμενο. Σε όλη τη διάρκεια της ιστορίας, οι αποικιοκρατικές δυνάμεις εκμεταλλεύτηκαν τις εσωτερικές συγκρούσεις υποδαυλίζοντας τις διαιρέσεις μεταξύ των ομάδων με βάση την ταυτότητα. Ωστόσο, η εξωτερική παρέμβαση κατά τη διάρκεια των αφρικανικών εμφυλίων πολέμων κατά την εποχή του Ψυχρού Πολέμου μεταμόρφωσε και περιέπλεξε σημαντικά τις εσωτερικές διαμάχες, επιδεινώνοντας συχνά τις διαιρέσεις και επιφέροντας τη βία. Στον απόηχο του Ψυχρού Πολέμου, η παύση των διακρατικών συγκρούσεων ώθησε τα υποσαχάρια αφρικανικά έθνη να επιδείξουν τις αντιπαλότητές τους, παρέχοντας υποστήριξη σε αντιμαχόμενα μέρη συγκρούσεων στις εσωτερικές διαμάχες του ενός με το άλλο. Συνέπεια αυτής της εξέλιξης ήταν ο σχηματισμός ενός πολύπλοκου δικτύου συμμαχιών μεταξύ κρατικών και μη κρατικών φορέων, το οποίο είχε δυσμενείς επιπτώσεις στις εσωτερικές διαμάχες (IISS, online survey, 2022).

Στη σύγχρονη πολυδιάστατη τάξη πραγμάτων, οι αναδυόμενες και καθιερωμένες δυνάμεις (Κίνα, Ρωσία και Τουρκία) καθώς και οι δυτικές δυνάμεις

(Ηνωμένες Πολιτείες και Γαλλία) παρεμβαίνουν στην περιοχή για να προωθήσουν ποικίλα και συχνά ανταγωνιστικά συμφέροντα. Για παράδειγμα, η Τουρκία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα (ΗΑΕ) διατηρούν δεσμούς ασφαλείας με τη Σομαλία και το Σουδάν, αντίστοιχα, και ασκούν πολιτική επιρροή στις χώρες αυτές. Εκτός από την αμφισβήτηση της καθιερωμένης τάξης πραγμάτων, η Ρωσία έχει επανεκτιμήσει την πολιτική της για την Αφρική κατά την τελευταία δεκαετία (IISS, online survey, 2022). Η σύνοδος κορυφής Ρωσίας-Αφρικής συγκλήθηκε από τον πρόεδρο Βλαντίμιρ Πούτιν το 2019, προσελκύοντας τη συμμετοχή 43 αρχηγών κρατών από την αφρικανική ήπειρο. Μέσω της ανάπτυξης οικονομικών δεσμών και δεσμών ασφαλείας στην Αφρική, η Μόσχα επιδιώκει να μειώσει την επιρροή της Δύσης. Επί του παρόντος, η Ρωσία διατηρεί στρατιωτικές συμμαχίες με 29 αφρικανικά έθνη, οι οποίες περιλαμβάνουν ποικίλες δραστηριότητες, όπως παραδόσεις οπλισμού και ρωσικές χερσαίες δυνάμεις (που διευκολύνονται κυρίως μέσω της Wagner Group, μιας ιδιωτικής στρατιωτικής επιχείρησης που συνδέεται με το Κρεμλίνο). Υπάρχει συσχέτιση μεταξύ των ενισχυμένων διπλωματικών σχέσεων με τη Ρωσία και της μείωσης των δεσμών με τα δυτικά έθνη. Ειδικότερα, στις αρχές του 2022, η ΚΑΔ και το Μάλι απηύθυναν προσκλήσεις στην Wagner, να διεξάγει επιχειρήσεις εντός των αντίστοιχων χωρών τους, παρά το γεγονός ότι η τελευταία βρίσκεται σε αντιπαράθεση με τη Γαλλία και άλλους δυτικούς παράγοντες (ειδικά το Μάλι) (IISS,online survey, 2022).

Παρά την προϋπάρχουσα αστάθεια, η σύγκρουση στην Αιθιοπία κλιμακώθηκε σε ένταση και δυναμική τον Νοέμβριο του 2020, δηλαδή από την έναρξή της. Προτεραιότητα για την αναχαίτιση της βίας, τη διατήρηση ενός ειρηνικού κλίματος, αλλά και τη δυνατότητα εύρεσης μιας ειρηνικής επίλυσης της διαμάχης είναι η εμπλοκή των αντιμαχόμενων πλευρών σε διαπραγματεύσεις. Η επίλυση των βαθιών κοινωνικών διαιρέσεων θα αποτελέσει σημαντική πρόκληση ανεξάρτητα από την πορεία των γεγονότων. Λαμβάνουμε υπόψιν μας τις πρόσφατες πολεμικές εξελίξεις στην περιοχή, όπου το Λαϊκό Απελευθερωτικό Μέτωπο του Tigray και οι σύμμαχοί του πλησίασαν στην πρωτεύουσα Αντίς Αμπέμπα τον Δεκέμβριο, ενώ η ομοσπονδιακή κυβέρνηση κατέβαλε προσπάθειες για να σταματήσει την πρόοδό τους. Σε διάφορες περιοχές του έθνους αναπτύχθηκε ανθρωπιστική κρίση. Η επιτυχία δεν έχει ακόμη επιτευχθεί παρά τις συνεχιζόμενες προσπάθειες διαμεσολάβησης της Αφρικανικής Ένωσης (ΑΕ), στις οποίες ηγείται ο πρώην πρόεδρος της Νιγηρίας Ολουσέγκουν Ομπασάντζο (ISS, PSC report, 2022).

Για να προχωρήσουμε λίγο παραπάνω στην έρευνα και επιχειρώντας να κατανοήσουμε καλύτερα το πλαίσιο μέσα στο οποίο διαμορφώνεται η παρούσα κατάσταση της Υποσαχάριας Αφρικής, λόγω των ειδικών γεωπολιτικών παραγόντων που την διαμορφώνουν, θα πρέπει να αναφέρουμε με λίγα λόγια και την κατάσταση που επικρατεί στην ευρύτερη περιοχή της Αφρικανικής ηπείρου. Εδώ και αρκετά χρόνια, η Κεντροαφρικανική Δημοκρατία βρίσκεται σε εμφύλια σύγκρουση. Σύμφωνα με τις πρόσφατες εξελίξεις, η κατάσταση συνεχίζει να είναι βίαια με αμείωτο τρόπο και μάλιστα επιδεινώνεται συνεχώς, συντηρώντας νέες αιματηρές πολεμικές συγκρούσεις. Αν και οι ένοπλες ομάδες εμποδίζουν τον πολιτικό διάλογο που επιδιώκεται από τη Διεθνή Διάσκεψη για την περιοχή των Μεγάλων Λιμνών, ο πρόεδρος Faustin-Archange Touadéra αποτελεί τη βασική πηγή δυσκολιών. Ο Touadéra ταλαντεύεται μεταξύ των ενεργειών για την εδραίωση της εξουσίας και των ενεργειών για την εξουδετέρωση των ένοπλων ομάδων που εκμεταλλεύονται τα τρωτά σημεία του κράτους και του πληθυσμού. Επιπλέον, δηλώνει την πρόθεσή του να εκτελέσει την ειρηνευτική συμφωνία του Χαρτούμ το 2019 (ISS, PSC report, 2022). Δεδομένου των συνθηκών που έχουν διαμορφωθεί, θα λέγαμε πως η Κεντροαφρικανική Δημοκρατία έχει απόλυτη ανάγκη από μια νέα στρατηγική για την επίτευξη διαρκούς ειρήνης.

Αναφορικά τώρα με την κατάσταση που επικρατεί στο Σουδάν, καθώς η περιοχή βρίσκεται σε ειρηνευτικό καθεστώς, διανύοντας το τελευταίο έτος εφαρμογής της ανανεωμένης συμφωνίας του 2018 για την επίλυση των συγκρούσεων στη Δημοκρατία του Νοτίου Σουδάν, αποτελεί επίσης ένα έθνος που θα πρέπει να παρακολουθείται και να αξιολογηθεί (ISS, PSC report, 2022). Παρά τις προόδους που διαγράφει, απαιτείται ακόμα μεγάλη προσπάθεια, ώστε να δοθεί τέλος στα παρατεταμένα δεινά που υφίστανται οι κάτοικοι του.

Αναφερόμενοι σε ένα άλλο ταλαιπωρημένο κράτος, το Καμερούν, όπου διανύει εσωτερική σύγκρουση, καθώς το βόρειο και νοτιοδυτικό Καμερούν δεν έχουν λάβει την απαραίτητη προσοχή σε περιφερειακό και πανηπειρωτικό επίπεδο τα τελευταία χρόνια με αποτέλεσμα να αφεθούν στη τύχη τους. Μια περιοδική εξέγερση ως απάντηση στην περιθωριοποίηση και την κακή διακυβέρνηση που ταλανίζει το κράτος, κλιμακώθηκε σε μια θανατηφόρα εξέγερση. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να προκληθεί μια ανθρωπιστική κρίση που διατάραξε τη ζωή χιλιάδων ανθρώπων και προκάλεσε πολυάριθμους θανάτους ενώ όλα αυτά θα μπορούσαν να αποφευχθούν (ISS, PSC report, 2022).

Σε συνέχεια των εσωτερικών συγκρούσεων που ταλαιπωρούν την ήπειρο της Αφρικής έρχεται να προστεθεί ο βίαιος εξτρεμισμός και η τρομοκρατία που συνεχίζουν να πλήττουν την Ανατολική Αφρική και το Κέρα, τις περιοχές του Σαχέλ και της λεκάνης της λίμνης Τσαντ (LCB), καθώς και τη βόρεια επαρχία Cabo Delgado της Μοζαμβίκης το 2022. Επιπλέον, η απειλή είναι κυρίως έκδηλη και στα παράκτια έθνη της Δυτικής Αφρικής (ISS, PSC report, 2022). Η συνεχιζόμενη κατάσταση στις χώρες του G5 Σαχέλ έχει οδηγήσει σε ανθρωπιστικές κρίσεις και αυξημένη ανασφάλεια.

Λίγο παρακάτω, άλλα κράτη της Υποσαχάριας Αφρικής, η Μπουρκίνα Φάσο, το Μάλι και ο Νίγηρας έχουν γίνει στόχος συνεχιζόμενων επιθέσεων. Η συνοριακή περιοχή Λιπτάκο-Γκούρμα, που χωρίζει τις τρεις χώρες, εξακολουθεί να είναι μια περιοχή που χαρακτηρίζεται από ακραία αστάθεια, διακοινοτικές διαμάχες και διεθνικό οργανωμένο έγκλημα (ISS, PSC report, 2022).

Η κυβέρνηση της Μπουρκίνα Φάσο αντιμετωπίζει αυξανόμενο δημόσιο έλεγχο και απαιτήσεις να αντιμετωπίσει τον βίαιο εξτρεμισμό με αποφασιστικό τρόπο (ISS, PSC report, 2022). Η συνεχιζόμενη έμφαση στην ολοκλήρωση των πολιτικών "μεταβάσεων" στο Μάλι και το Τσαντ ενδέχεται να εμποδίσει περαιτέρω τις προσπάθειες για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας.

Ολοκληρώνοντας την αιματηρή αναφορά στις πληγείσες περιοχές της Υποσαχάριας Αφρικής, αλλά και της αφρικανικής ηπείρου γενικότερα, κλείνουμε με την κρίσιμη κατάσταση στην Λεκάνη της λίμνης Τσαντ, όπου βρίσκεται να είναι έρμαιο τρομοκρατικών επιθέσεων της Boko Haram, μιας διακοινοτικά θεσπισμένης εγκληματικής οργάνωσης που εφαρμόζει μία εξαιρετικά βίαια πολιτική. Επιπλέον, οι διαμάχες που φαίνεται να είναι εσωτερικές, έχουν κλιμακωθεί, ενισχύοντας έτσι την αίσθηση αστάθειας στην περιοχή (ISS, PSC report, 2022). Ως αποτέλεσμα των δυσμενών επιπτώσεων που είχαν οι κυβερνητικές απαντήσεις στην κρίση ασφάλειας της περιοχής της λίμνης Τσαντ, είναι ο άθλιος τρόπος διαβίωσης των οικογενειών που την κατοικούν (ISS, PSC report, 2022). Όπως και στο Σαχέλ, έως και σήμερα δεν έχει υπάρξει σημαντική αλλαγή της εν λόγω κατάστασης, δεδομένου ότι κάτι τέτοιο θα απαιτούσε στρατηγική στροφή από όλα τα εμπλεκόμενα μέρη.

Η Αφρική βρίσκεται αντιμέτωπη με πλήθος προκλήσεων που απαιτούν συντονισμένες απαντήσεις τόσο σε περιφερειακό όσο και σε ηπειρωτικό επίπεδο. Η επιτυχής λειτουργία των διαφόρων μηχανισμών εξαρτάται κατά κύριο λόγο από την αποφασιστικότητα και τους πόρους των κρατών. Παρά την καθοδήγηση που παρέχουν αυτά τα πλαίσια και οι μηχανισμοί, οι εθνικές κυβερνήσεις θα συνεχίσουν να φέρουν

την πρωταρχική ευθύνη για την αντιμετώπιση των διαρθρωτικών τρωτών σημείων. Είναι επιτακτική ανάγκη η ήπειρος να αναγνωρίσει τους κινδύνους που εγκυμονεί ο βίαιος εξτρεμισμός και να σχεδιάσει αμέσως στρατηγικές για την καταπολέμησή του σε ηπειρωτική, εθνική και περιφερειακή κλίμακα. Ο μετριασμός και η αντιμετώπιση της τρομοκρατίας είναι επιτακτική ανάγκη για να διαφυλαχθούν τα ιδανικά της αφρικανικής ηπείρου αλλά και για να ξεκινήσει μία νέα περίοδος ειρήνης, ηρεμίας και οικονομικής ανάπτυξης.

Κεφάλαιο Τρίτο: Πηγές Πλούτου στην Υποσαχάρια Αφρική. Μελέτες περίπτωσης

Μελέτες περιπτώσεων

Οι χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής παρά το πλήγμα τους από τις συγκρούσεις που λάμβαναν χώρα στο εσωτερικό τους διαθέτουν αναρίθμητες πηγές πλούτου που αντιπροσωπεύουν ένα πλούσιο φάσμα φυσικών πόρων, όπως πετρέλαιο, φυσικό αέριο, κοιτάσματα μεταλλείων και εύφορες γεωργικές εκτάσεις. Η αξιοποίηση αυτών των πόρων διαδραματίζει καίριο ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής, παρέχοντας ευκαιρίες για επενδύσεις, και ανάπτυξη των τομέων της ενέργειας και της γεωργίας. Από την εκμετάλλευση φυσικών πόρων, όπως τα ορυκτά, η γεωργία και η ενέργεια, αναδύονται ευκαιρίες για βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη και ενίσχυση του τοπικού κοινωνικού ιστού.

Το αφρικανικό έδαφος περιέχει περισσότερο από το 30% του παγκόσμιου αποθέματος φυσικών πόρων. Παρά το πλεόνασμα αυτό, τα κράτη της Υποσαχάριας Αφρικής αντιμετωπίζουν συχνά προκλήσεις όσον αφορά την αποτελεσματική μετατροπή των υλικών τους πόρων σε βιώσιμη ανάπτυξη για τους πληθυσμούς τους. Η αυξανόμενη παγκόσμια επιδίωξη της ανανεώσιμης ενέργειας θέτει πολλά αφρικανικά έθνη σε ευνοϊκή θέση για την τόνωση της οικονομικής και κοινωνικής προόδου μέσω της ζήτησης για μεταβατικά ορυκτά. Ωστόσο, η άμεση ανάπτυξη και εκτέλεση πρακτικών και ανθεκτικών εθνικών στρατηγικών ενεργειακής μετάβασης είναι επιτακτική ανάγκη για τις περιφερειακές διοικήσεις.

Με την αντιμετώπιση της διαφθοράς, της άνισης κατανομής του πλούτου των πόρων, της περιβαλλοντικής υποβάθμισης και των προβλημάτων διακυβέρνησης στον εξορυκτικό τομέα, το NRGΙ προσπαθεί να ενισχύσει τα νομικά πλαίσια στα κράτη της Υποσαχάριας Αφρικής. Για να προωθήσει την ενεργό συμμετοχή των πολιτών στις διαδικασίες πολιτικής και λήψης αποφάσεων και να ενισχύσει τη διακυβέρνηση του τομέα, το NRGΙ συνεργάζεται με τα αρμόδια κυβερνητικά όργανα, περιφερειακούς φορείς, ρυθμιστικά όργανα, οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, κοινότητες, ακαδημαϊκούς, μέσα ενημέρωσης και ινστιτούτα προβληματισμού. Αυτό συνεπάγεται τη διερεύνηση φιλικών προς το περιβάλλον και βιώσιμων ενεργειακών διαδρομών που όχι μόνο θα αντιμετωπίσουν τα ενεργειακά προβλήματα της ηπείρου αλλά και θα τονώσουν την οργανική οικονομική ανάπτυξη.

Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό (ΛΔΚ)

Η πλειονότητα του πληθυσμού της Λαϊκής Δημοκρατίας του Κονγκό ζει σε συνθήκες εξαθλίωσης, παρά τον ορυκτό πλούτο της χώρας. Η διακυβέρνηση του εξορυκτικού της τομέα -από την αδειοδότηση και τις διαπραγματεύσεις συμβάσεων έως τις εξαγωγές και το εμπόριο- είναι ανεπαρκής και χαρακτηρίζεται από αδιαφάνεια και διαφθορά (Natural Resource Governance Institute (NRGI)). Το Ινστιτούτο Διακυβέρνησης Φυσικών Πόρων (Natural Resource Governance Institute- NRGI) συνεργάζεται με την Πρωτοβουλία Διαφάνειας των Εξορυκτικών Βιομηχανιών (ΠΔΕΒ) στη ΛΔΚ και τους εποπτικούς φορείς του Κονγκό για να ενισχύσει την ικανότητά τους να μετριάσουν τους κινδύνους διακυβέρνησης. Επιπλέον, το NRGI βοηθά στην εκτέλεση του διευρυμένου και ενισχυμένου πλαισίου της κυβέρνησης για την καταπολέμηση της διαφθοράς.

Η επιταχυνόμενη ενεργειακή μετάβαση παρουσιάζει στη ΛΔΚ μια δυνητικά πλεονεκτική προοπτική, καθώς παρέχει νέες οδούς για τη χρηματοδότηση της οικονομικής και κοινωνικής προόδου. Προκειμένου να βελτιστοποιηθεί το οικονομικό δυναμικό των μεταβατικών ορυκτών που βρίσκονται στο Κονγκό, οι κυβερνητικές αρχές προτίθενται να δημιουργήσουν μια εγχώρια μονάδα παραγωγής μπαταριών σε συνεργασία με τη γειτονική Ζάμπια. Ωστόσο, οι ευκαιρίες είναι χρονικά ευαίσθητες, οπότε οι συμμετέχοντες στην κυβέρνηση και τη βιομηχανία πρέπει να δράσουν γρήγορα. Η εφαρμογή των διδαγμάτων που αντλήθηκαν, η ενίσχυση της διυπουργικής συνεργασίας και η διόρθωση των σημαντικών ελλείψεων στη διαφάνεια εντός της εξορυκτικής βιομηχανίας αποτελούν επιβεβλημένα μέτρα. Το NRGI συνεργάζεται με τις αρχές για την ανάπτυξη ενός σαφούς και συνεκτικού εθνικού σχεδίου ενεργειακής μετάβασης και για τη βελτίωση του διυπουργικού συντονισμού και της επικοινωνίας (NRGI).

Γκάνα

Η εξορυκτική βιομηχανία συμβάλλει σημαντικά στην οικονομία της Γκάνας. Εδώ και περισσότερο από έναν αιώνα, η εξόρυξη χρυσού είναι ζωτικής σημασίας για το έθνος, και πιο πρόσφατα, οι πολίτες της Γκάνας είχαν υψηλές προσδοκίες για το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο της χώρας. Παρ' όλα αυτά, η κυμαινόμενη παγκόσμια ενεργειακή διαμόρφωση αποτελεί δυνητικό κίνδυνο για τα έσοδα από τους υδρογονάνθρακες. Η κυβέρνηση έχει διαμορφώσει ένα Εθνικό Πλαίσιο Ενεργειακής Μετάβασης ως αντίδραση σε αυτή την κατάσταση (Natural Resource Governance Institute (NRGI)).

Από τις εξορυκτικές βιομηχανίες, η Γκάνα έχει τη δυνατότητα να αποκομίσει οικονομικά και κοινωνικά οφέλη, συμπεριλαμβανομένης της βιομηχανικής επέκτασης και της απασχόλησης. Ωστόσο, δίνοντας προτεραιότητα στην εγχώρια προστιθέμενη αξία, η κυβέρνηση πρέπει πρώτα να ξεπεράσει τα γραφειοκρατικά εμπόδια και να εκτελέσει μια διαφανή εξαγωγική πολιτική.

Το Ινστιτούτο Διακυβέρνησης Φυσικών Πόρων (Natural Resource Governance Institute- NRGi) συνεργάζεται με ακαδημαϊκούς, δημοσιογράφους, κυβερνητικά υπουργεία και οργανισμούς (συμπεριλαμβανομένης της εθνικής πετρελαϊκής εταιρείας GNPC), θεσμοθετημένους φορείς, βουλευτές, φορείς της κοινωνίας των πολιτών και κοινοβουλευτικά όργανα για να ενισχύσει την ικανότητα των φορέων αυτών να επιλύσουν τις προκλήσεις που σχετίζονται με τους εξορυκτικούς πόρους της Γκάνας κατά τη διάρκεια της ενεργειακής μετάβασης. Οι πολίτες, η κοινωνία των πολιτών και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης κινητοποιούνται για να υποστηρίξουν τη μεγαλύτερη λογοδοσία και διαφάνεια στον τομέα, την τήρηση των νόμων και των κανονισμών και την ιεράρχηση των συμφερόντων των πολιτών στο πλαίσιο του προγράμματος της χώρας (NRGI).

Τον Νοέμβριο του 2022, στη διάσκεψη για το κλίμα COP27 στην Αίγυπτο, το πλαίσιο για την ενεργειακή μετάβαση εισήχθη επίσημα από την κυβέρνηση της Γκάνας. Στόχος του σχεδίου είναι να παράσχει καθοδήγηση για τις στρατηγικές μετάβασης του έθνους και να περιγράψει τις απαιτήσεις του σε πόρους για τον επόμενο μισό αιώνα. Ως αποτέλεσμα της αναμενόμενης μείωσης της παγκόσμιας ζήτησης πετρελαίου, τα έσοδα της Γκάνας από το πετρέλαιο θα αρχίσουν σύντομα να μειώνονται. Μια τέτοια εξέλιξη θα επηρεάσει αναπόφευκτα τα εγχώρια έσοδα της κυβέρνησης, τα οποία με τη σειρά τους θα υπαγορεύσουν τις δαπάνες σε βασικούς τομείς όπως η κοινωνική προστασία, η υγειονομική περίθαλψη και η εκπαίδευση. Ετησίως, η πετρελαϊκή βιομηχανία στην Γκάνα συνεισφέρει περίπου 4% στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν της χώρας και 16% στα εγχώρια έσοδά της. Επιπλέον, απασχολεί επιπλέον 30.000 άτομα μέσω άμεσων, έμμεσων και προκαλούμενων ευκαιριών απασχόλησης. Το μέλλον της Γκάνας, ωστόσο, δεν βρίσκεται στους υδρογονάνθρακες.

Ως βασικές εισροές για τις πράσινες τεχνολογίες, ο γραφίτης και το λίθιο (που ανακαλύφθηκαν πρόσφατα σε μεγάλες ποσότητες στη Γκάνα) είναι ζωτικής σημασίας για την ενεργειακή μετάβαση από τα ορυκτά καύσιμα. Το πλαίσιο ενεργειακής

μετάβασης της Γκάνας ορίζει το λίθιο και τον γραφίτη ως μελλοντικές πηγές κρατικών εσόδων.

Ωστόσο, ενώ το φορολογικό καθεστώς της Γκάνας περιλαμβάνει νομοθεσία για τη διαχείριση των εσόδων προσαρμοσμένη στη φθίνουσα πετρελαϊκή βιομηχανία, δεν διαθέτει ανάλογες διατάξεις για τη διαχείριση των εσόδων από την εξόρυξη. Η κυβέρνηση της Γκάνας υποχρεούται να υποβάλλει εκθέσεις τόσο για τα έσοδα όσο και για τις δαπάνες και να κατανέμει σημαντικό μέρος των πετρελαϊκών εσόδων σε συγκεκριμένα προγράμματα και τομείς, σύμφωνα με τους νόμους περί διαχείρισης των πετρελαϊκών εσόδων.

Προκειμένου να βελτιστοποιηθεί η παραγωγή εσόδων και ευρύτερων πλεονεκτημάτων καθ' όλη τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου, η Γκάνα απαιτεί ένα νέο φορολογικό πλαίσιο που να ρυθμίζει τα μεταβατικά ορυκτά της με εξειδίκευση. Η διατήρηση της υφιστάμενης κατάστασης θα έχει αρνητικό αντίκτυπο στα εγχώρια έσοδα της χώρας και θα εμποδίσει τις προετοιμασίες για τη δική της μετάβαση (NRGI). Σε ανταπόκριση στις τρέχουσες παγκόσμιες ρυθμιστικές μεταρρυθμίσεις για τα μεταβατικά ορυκτά και για την παροχή ενός πλαισίου με βάση το συγκεκριμένο πλαίσιο για τη διακυβέρνηση και την καθοδήγηση του τομέα, θα αναπτυχθούν ειδικοί κανονισμοί.

Γουϊνέα

Η εξορυκτική βιομηχανία της Γουινέας είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένη και η χώρα διαθέτει σημαντικά κοιτάσματα βωξίτη, τα οποία χρησιμοποιούνται για την παραγωγή αλουμινίου. Επιπλέον, η Γουινέα διαθέτει σημαντικά ανεκμετάλλευτα αποθέματα σιδηρομεταλλεύματος, στα οποία περιλαμβάνεται το παγκοσμίως γνωστό έργο Simandou (NRGI). Ωστόσο, οι ανησυχίες σχετικά με την ιχνηλασιμότητα και τη διαφάνεια των εσόδων από την εξόρυξη θα μπορούσαν να εμποδίσουν την ικανότητα του κλάδου να προωθήσει την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη. Επιπλέον, κάθε στάδιο της διαδικασίας λήψης αποφάσεων στον εξορυκτικό τομέα χαρακτηρίζεται από πρακτικές διαφθοράς.

Προκειμένου να αντιμετωπιστούν αυτές οι προκλήσεις διακυβέρνησης, το NRGI συνεργάζεται με τις εξορυκτικές κοινότητες και τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών για να ενισχύσει τις ικανότητες και τις γνώσεις τους όσον αφορά στην εποπτεία των εσόδων από την εξόρυξη και την αξιοποίηση των δεδομένων του εξορυκτικού τομέα. Το NRGI παρέχει επίσης βοήθεια σε κυβερνητικούς αξιωματούχους στις προσπάθειές τους να εφαρμόσουν μεταρρυθμίσεις στον

εξορυκτικό τομέα, όπως η υποστήριξη της υιοθέτησης ενός νέου κώδικα εξόρυξης και η διασφάλιση της συμπερίληψης διατάξεων κατά της διαφθοράς.

Η Γουινέα βελτιώθηκε κατά 6 μονάδες σε 62 από 100 στον Δείκτη Διακυβέρνησης των Πόρων (ΔΔΠ) του 2021, ξεπερνώντας την ενδιάμεση αξιολόγηση του 2019 και ανεβαίνοντας στην κατηγορία "ικανοποιητικών" επιδόσεων. Ωστόσο, η αύξηση της χώρας είναι συγκριτικά μέτρια σε σύγκριση με τις 12 μονάδες που κέρδισε μεταξύ του ΔΔΠ του 2017 και της ενδιάμεσης αξιολόγησης του 2019 (NRGI).

Από την ενδιάμεση αξιολόγηση του 2019, η εφαρμογή του άρθρου 165 του μεταλλευτικού κώδικα του 2011/2013 σχετικά με τις υποεθνικές μεταβιβάσεις των εσόδων από τα μεταλλεία σε όλους τους δήμους της χώρας αποτέλεσε τη σημαντικότερη εξέλιξη. Ως αποτέλεσμα, η συνιστώσα της διαχείρισης των εσόδων σημείωσε σημαντικά βήματα προόδου, αυξάνοντας από 52 σε 71 μονάδες, και επί του παρόντος κατηγοριοποιείται ως ικανοποιητικά επιδρώσα. Παρόλο που η συνιστώσα του ευνοϊκού περιβάλλοντος διατηρεί χαμηλό επίπεδο επιδόσεων, η συνιστώσα της αξιοποίησης της αξίας επιδεικνύει ένα αξιέπαινο επίπεδο αριστείας, επιτυγχάνοντας βαθμολογία 80. Ο τελικός λόγος για τη συνεχή μείωση της απόκλισης μεταξύ πρακτικών και νόμων (από -15 σε -14) από την ΔΔΠ του 2017 είναι η προοδευτική εφαρμογή του μεταλλευτικού κώδικα.

Συνιστάται να επιβάλει η κυβέρνηση της Γουινέας τη δημοσιοποίηση των εκτιμήσεων περιβαλλοντικών και κοινωνικών επιπτώσεων και των σχεδίων διαχείρισης που αφορούν στις εξορυκτικές πρωτοβουλίες. Θα πρέπει να οριστικοποιηθούν οι κανονισμοί του περιβαλλοντικού κώδικα του 2019, ειδικά εκείνοι που αφορούν την αποζημίωση και την επανεγκατάσταση των ατόμων που επηρεάζονται από τις εξορυκτικές δραστηριότητες (NRGI).

Επιπλέον, είναι επιτακτική ανάγκη η κυβέρνηση να επισπεύσει τις προόδους στην καταπολέμηση της διαφθοράς και των συγκρούσεων συμφερόντων, θέτοντας σε εφαρμογή τον μηχανισμό που αποκαλύπτει πληροφορίες σχετικά με την πραγματική ιδιοκτησία των αδειών εκμετάλλευσης και τη δήλωση των συμφερόντων των κυβερνητικών αξιωματούχων σε εταιρείες που δραστηριοποιούνται στον τομέα.

Οι έλεγχοι των υποεθνικών μεταβιβάσεων των εσόδων από την εξόρυξη που πραγματοποιούνται, από το 2019 θα πρέπει να διενεργούνται από το Ελεγκτικό Συνέδριο της Γουινέας (Cour des Comptes). Ο Δείκτης Διακυβέρνησης Πόρων 2021 αξιολογεί τον τρόπο με τον οποίο δεκαοκτώ πλούσια σε πόρους έθνη διαχειρίζονται τα αποθέματα ορυκτών πόρων, υδρογονανθράκων και φυσικού αερίου. Τρεις συνιστώσες

συνθέτουν τη σύνθετη βαθμολογία του δείκτη. Δύο μετρικές αξιολογούν κρίσιμα χαρακτηριστικά της εξορυκτικής βιομηχανίας -διαχείριση εσόδων και υλοποίηση αξίας- ενώ η τρίτη περιλαμβάνει το ευρύτερο πλαίσιο διακυβέρνησης -το ευνοϊκό περιβάλλον.

Νιγηρία

Η Νιγηρία αγωνίζεται να παρέχει στους πολίτες της αξιόπιστη ενέργεια και δεν έχει καταφέρει να αναπτυχθεί οικονομικά ανάλογα με τη σημαντική παραγωγή υδρογονανθράκων (NRGI). Τώρα, η κυβέρνηση σκοπεύει να αξιοποιήσει τα αποθέματα φυσικού αερίου της χώρας για να προωθήσει τη μετάβαση στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.

Η μετάβαση της Νιγηρίας προς τη βιωσιμότητα θα μπορούσε ενδεχομένως να παρεμποδιστεί από τις επενδύσεις σε έργα εξόρυξης φυσικού αερίου που έχουν υποτονική απόδοση και παρατεταμένη διάρκεια. Προκειμένου να διασφαλιστεί ότι η διαδικασία ενεργειακής μετάβασης είναι χωρίς αποκλεισμούς, δίκαιη και ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του νιγηριανού λαού, το NRGI τάσσεται υπέρ της διαφάνειας και της λογοδοσίας και ευαισθητοποιεί τους κυβερνητικούς αξιωματούχους, τους φορείς της κοινωνίας των πολιτών και το ευρύ κοινό σχετικά με τις επιπτώσεις της εξάρτησης από τα ορυκτά καύσιμα.

Το NRGI συνεργάζεται με εταίρους για να ενισχύσει τις προοπτικές περιθωριοποιημένων ομάδων, όπως οι γυναίκες, η νεολαία και τα μέλη των κοινοτήτων που επηρεάζονται από την εξόρυξη πετρελαίου, καθώς οι αξιωματούχοι συζητούν για τη μετάβαση της Νιγηρίας. Για να εξοπλίσει τους μη κρατικούς φορείς με τα μέσα για να συνεργαστούν με την κυβέρνηση και να ενισχύσει την κατανόηση των επιπτώσεων της ενεργειακής μετάβασης στα μέσα διαβίωσης και τον τρόπο ζωής των ανθρώπων, το NRGI διευκολύνει διαλόγους και ευκαιρίες κατάρτισης.

Η ανάπτυξη ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, η επέκταση της εξόρυξης σημαντικών υπεράκτιων αποθεμάτων φυσικού αερίου και η αξιοποίηση του ορυκτού πλούτου της Νιγηρίας συγκαταλέγονται στις προτεραιότητες οικονομικής ανάπτυξης της χώρας

Σενεγάλη

Οι αξιωματούχοι της Σενεγάλης αναμένουν ότι η εξόρυξη πετρελαίου θα αυξήσει τα έσοδα από τις εξαγωγές και θα τροφοδοτήσει το έθνος με ενέργεια αντικαθιστώντας το ντίζελ ως κύρια πηγή καυσίμου για την ηλεκτροδότηση (NRGI). Επιπλέον, η κυβέρνηση έχει δεσμευτεί να επενδύσει σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας,

ιδίως στην αιολική, και να διασφαλίσει μια δίκαιη και ισότιμη μετάβαση από τα ορυκτά καύσιμα. Το NRGΙ συνεργάζεται με τις αρχές, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών κατά τη διάρκεια αυτής της μεταβατικής περιόδου για να εγγυηθεί την εφαρμογή αποτελεσματικών πλαισίων πολιτικής, την πρόληψη της μακροχρόνιας εξάρτησης από το φυσικό αέριο και την ευημερία των τοπικών πληθυσμών.

Ουγκάντα

Η Ουγκάντα μεταβαίνει στην εμπορική παραγωγή πετρελαίου- ωστόσο, η ενδεχόμενη απεξάρτηση της παγκόσμιας οικονομίας από τον άνθρακα θα μπορούσε να καταστήσει τα πετρελαϊκά περιουσιακά στοιχεία της Ουγκάντας ασύμφορα (NRGI). Η Ουγκάντα, η οποία διαθέτει επίσης σημαντικά αποθέματα χαλκού και κοβαλτίου, πέραν των άφθονων αποθεμάτων πετρελαίου, χρυσού, κασσίτερου και βολφραμίου, είναι έτοιμη να επωφεληθεί οικονομικά από την αυξανόμενη ζήτηση για μεταβατικά ορυκτά που απαιτούνται για τις πράσινες τεχνολογίες.

Το NRGΙ συνεργάζεται εκτενώς με κυβερνητικούς αξιωματούχους, βουλευτές, δημοσιογράφους και φορείς της κοινωνίας των πολιτών στην Ουγκάντα για να ενισχύσει τις ικανότητές τους και να εγγυηθεί ότι οι πολίτες θα αποκομίσουν τα μέγιστα δυνατά οφέλη και θα υποστούν τις λιγότερες δυνατές αρνητικές συνέπειες από την εκμετάλλευση των πόρων. Η αύξηση της ευαισθητοποίησης σχετικά με τις ευκαιρίες και τους κινδύνους που συνδέονται με την παραγωγή πετρελαίου η λογοδοσία και η διαφάνεια στα συστήματα διακυβέρνησης των πόρων είναι οι πρωταρχικοί στόχοι του προγράμματος. Επιπλέον, το NRGΙ τονίζει τη σημασία των μεταβατικών ορυκτών στην οικονομική επέκταση της Ουγκάντα. Το πρόγραμμα συνδράμει τους κυβερνητικούς φορείς στη διαδικασία μεταρρύθμισης του καθεστώτος των δικαιωμάτων, του νομικού και θεσμικού πλαισίου και της φορολογικής λήψης, προκειμένου να μεγιστοποιηθούν τα οφέλη για τους πολίτες και τις περιφέρειες που παράγουν ορυκτά (NRGI),

Ο εξορυκτικός τομέας στην Ουγκάντα αντιμετωπίζει πλήθος προκλήσεων, παρά τις θετικές πτυχές που επισημαίνονται. Οι προκλήσεις αυτές περιλαμβάνουν αυστηρούς κανονισμούς που διέπουν τον έλεγχο και τη δημοσιοποίηση των υποεθνικών μηχανισμών κατανομής των εσόδων από τους πόρους, ένα ανοικτό μεταλλευτικό κτηματολόγιο και μεταρρυθμίσεις του φορολογικού καθεστώτος. Η διαδικασία αδειοδότησης και η εφαρμογή των τοπικών επιπτώσεων συνοδεύονται αμφότερες από προκλήσεις. Επιπλέον, η υποσυνιστώσα ελέγχου της διαφθοράς του

δείκτη αποδίδει βαθμολογία "αποτυχία" στο ευρύτερο ευνοϊκό περιβάλλον, το οποίο εμποδίζει περαιτέρω τη χρηστή διακυβέρνηση. Το NRGΙ προτείνει τις ακόλουθες κατευθύνσεις δράσης για την ενίσχυση της διακυβέρνησης των ορυχείων στην Ουγκάντα:

Είναι επιτακτική ανάγκη η κυβέρνηση και η Εθνική Αρχή Περιβαλλοντικής Διαχείρισης να συνεργαστούν για να διασφαλίσουν ότι η ηλεκτρονική τους πύλη παρέχει απεριόριστη και αβίαστη πρόσβαση στις εκτιμήσεις περιβαλλοντικών και κοινωνικών επιπτώσεων, καθώς και στα σχέδια περιβαλλοντικού μετριασμού. Κρίσιμα έγγραφα και πληροφορίες που αφορούν τον εξορυκτικό τομέα θα πρέπει να διατίθενται στο διαδίκτυο από την κυβέρνηση και όλα τα αρμόδια υπουργεία. Αυτό θα εγγυάται ότι το εν λόγω υλικό είναι προσβάσιμο στο κοινό και παρέχει το επίπεδο λεπτομέρειας που επιτάσσει η Πρωτοβουλία για τη διαφάνεια στις εξορυκτικές βιομηχανίες. Είναι κρίσιμο επίσης η κυβέρνηση να θεσπίσει επίσημη νομοθεσία που να θεσπίζει έναν οριστικό αριθμητικό δημοσιονομικό κανονισμό για τις δημόσιες δαπάνες και να θεσπίσει ένα όργανο εποπτείας που θα διασφαλίζει τη συνεπή παρακολούθηση της συμμόρφωσης (NRGI). Τέλος, χρειάζεται η κυβέρνηση της Ουγκάντα να θεσπίσει ισχυρούς μηχανισμούς που να εγγυώνται ότι οι πολίτες θα επωφεληθούν από την εκμετάλλευση των αποθεμάτων ορυκτών, συμπεριλαμβανομένου του κοβαλτίου, του νικελίου και του χαλκού, τα οποία είναι ζωτικής σημασίας για την ενεργειακή μετάβαση. Αυτό θα διασφαλίσει ότι η χώρα θα αξιοποιήσει τους ορυκτούς της πόρους.

Κεφάλαιο Τέταρτο: Οικονομική Ανάπτυξη επενδύσεις και Βιώσιμη ανάπτυξη

4.1 Εξαγωγές των χωρών της Υποσαχάριας Αφρικής που παρουσιάζουν επενδυτικό ενδιαφέρον

Ενδιαφέρον αποτελούν τα στοιχεία που παρουσιάζουν οι εξαγωγές σημαντικών χωρών της Υποσαχάριας Αφρικής, απεικονίζοντας τα κύρια προϊόντα που παρουσιάζουν επενδυτικό ενδιαφέρον ανοίγοντας το δρόμο για νέες επενδυτικές προοπτικές.

Ζιμπάμπουε

Η χώρα βασίζει την οικονομία της στις εξορύξεις και τη γεωργία με τα σημαντικότερα προϊόντα εξαγωγής να είναι ο καπνός, τα σιτηρά όπως το καλαμπόκι, και το βαμβάκι. Η χώρα αποτελεί μέλος της Κοινότητας των Κρατών της Ανατολικής Αφρικής και ταυτόχρονα προς αξιοποίηση των εξαγωγικών της προϊόντων, ίδρυσε την οικονομική ζώνη στην πόλη Kigali, επιχειρώντας τη διεύρυνση των επενδύσεών της στον αγροτικό, εξορυκτικό και κατασκευαστικό τομέα. Παρόλο αυτά, σοβαρή δυσκολία αντιμετωπίζει λόγω της έλλειψης υποδομών και μεταφορικής επικοινωνίας με τις υπόλοιπες χώρες (Index of economy freedom, 2023).

Νιγηρία

Η Νιγηρία, εμπλέκεται σημαντικά στον τομέα των εξαγωγών με την ίδια να αναφέρεται ως η μεγαλύτερη πετρελαιοπαραγωγική χώρα στην Αφρική με σημαντική περιφερειακή δράση, ενώ είναι ενεργή και στην παραγωγή και άλλων φυσικών πόρων, όπως το φυσικό αέριο και κοιτάσματα ουρανίου και άνθρακα (Wallace, Renner & Osae-Brown, 2019). Αποτελεί βασική πηγή εξαγωγών και σε άλλους βιομηχανικούς κλάδους, όπως η ξυλεία, το δέρμα, τα κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα και τα λιπάσματα. Η χώρα είναι ενεργή πρωτίστως στην εξαγωγή πετρελαίου και παραγώγων του, και μετά στα μέταλλα και ορυκτά. Φυσικά, η οικονομία επηρεάζεται από τις τιμές πετρελαίου και πως αυτές μεταβάλλονται βάση διεθνών τιμών, αλλά επίσης ρυθμίζεται και βάση τις καιρικές συνθήκες της περιοχής που συχνά πλήττουν το γεωργικό τομέα, όπως η παρατεταμένη ξηρασία.

Η χώρα παρουσιάζει ραγδαία ανάπτυξη επίσης και σε κλάδους υπηρεσιών όπως παραγωγή μεταφορικών οχημάτων για λογαριασμό διεθνών εταιριών όπως η Peugeot και η General Motors.

Κένυα

Η Κένυα αποτελεί πλέον την πιο ανεπτυγμένη χώρα της Υποσαχάριας Αφρικής, με έντονη επιχειρηματική δράση στην ευρύτερη περιοχή. Ο χρηματοπιστωτικός κλάδος, ο αγροτικός και ο τουριστικός αποτελούν τη βασικότερη πηγή εξωτερικών επενδύσεων (Focus Economics, 2022). Παρόλη τη διάθεση και τη προσπάθεια της χώρας και των πολιτικών που εφαρμόζει για ραγδαία ανάπτυξη, τα τρομοκρατικά χτυπήματα έπληξαν τον τουρισμό, ενώ η μακροχρόνια ξηρασία δημιούργησε σημαντικά προβλήματα και καταστροφικές επιπτώσεις στη γεωργική παραγωγή της χώρας. Ωστόσο, ο αγροτικός τομέας παραμένει το δυνατό χαρτί της Κένυας με τη χώρα να πρωτοστατεί στην παραγωγή τσαγιού, ούσα 4η χώρα στην παραγωγή τσαγιού στο κόσμο, καφέ, κηπευτικών προϊόντων που ακολουθούν μετά το τσάι και τον καφέ όπως τα κρεμμύδια, τα φασόλια, το αβοκάντο, το μάνγκο, τα passion fruits, αλλά και τα λουλούδια όπως τα γαρύφαλλα και τα κρίνα (Focus Economics, 2022).

Αιθιοπία

Ραγδαία αναπτυσσόμενη χώρα είναι και η Αιθιοπία, η οποία σημειώνει αύξηση τα τελευταία χρόνια στηρίζοντας την οικονομία της στις εξαγωγές καφέ, σπόρων και οσπρίων. Η εξαγωγή του καφέ από την Αιθιοπία αποτελεί το μεγαλύτερο σε μέγεθος εμπορεύσιμο προϊόν παγκοσμίως ανεβάζοντας τη χώρα στη 117 θέση όλων των χωρών του κόσμου (Index of economy freedom, 2023). Η ποικιλία καφέ αράμπικα αποτελεί το πιο δημοφιλές είδος καφέ, με τη μεγαλύτερη κατανάλωση παγκοσμίως. Στη εξαγωγή του καφέ στηρίζεται οικονομικά το 80% των οικογενειών που ζουν στη χώρα. Η εξαγωγή λαχανικών όπως μπρόκολα, σπαράγγια και μπιζέλια έρχεται αμέσως μετά την εξαγωγή καφέ. Ακόμα ελαιούχοι σπόροι όπως σησάμι, τσία, ηλιόσποροι εμφανίζονται να είναι σημαντικά επιθυμητοί παγκοσμίως δημιουργώντας εξαρτώμενη σχέση της χώρας με την εν λόγω εξαγωγή. Τέλος, η οικονομία της Αιθιοπίας εκτοξεύτηκε και από την εξαγωγή πολύτιμων μετάλλων, όπως ο χρυσός, ο λευκόχρυσος και άλλα αποφέροντας έσοδα εκατομμυρίων δολαρίων στη χώρα (Index of economy freedom, 2023).

Ρουάντα

Η φτωχική Ρουάντα προσπαθεί να ακολουθήσει στηρίζοντας την οικονομία της στην εξαγωγή μεταλλευμάτων, καφέ, δέντρων και κομμένων άνθων. Η γενοκτονία που ισοπέδωσε τη χώρα το 1994, κατέστρεψε όλες τις σημαντικές προσπάθειες ανάκαμψής και εκ τότε η χώρα δεν έχει καταφέρει ποτέ να επαναφέρει την οικονομία της στην προ 1994 εποχή, σημειώνοντας μόνο σταθερά επίπεδα ανάπτυξης της τάξης του 5% ετησίως (International Trade Administration, 2022).

4.2 Επενδύσεις Μεγάλων Δυνάμεων και βιώσιμη ανάπτυξη

Η Κίνα και η Αφρική διατηρούν οικονομικούς και πολιτικούς δεσμούς για πάνω από πεντακόσια χρόνια, με σημαντική αύξηση που παρατηρείται τα τελευταία είκοσι χρόνια (Mohan and Kale, 2007). Υπάρχουν τρεις διακριτές φάσεις στην εμπορική αλληλεπίδραση μεταξύ της Κίνας και της Αφρικής: η πρώτη φάση, η οποία διήρκεσε από το 1850 έως το 1950, επικεντρώθηκε στην κατασκευή σιδηροδρόμων, στην εξόρυξη και στην ανάπτυξη φυτειών, και η δεύτερη εποχή, η οποία διήρκεσε από το 1960 έως το 1980, είδε την Κίνα να προκαλεί τις υπερδυνάμεις μέσω της εξωτερικής βοήθειας και να υποστηρίζει το κίνημα ανεξαρτησίας σε ολόκληρη την Αφρική (Mohan and Kale, 2007).

Η τελευταία περίοδος, που διαρκεί από το 1990 έως σήμερα, είναι η πιο αξιοσημείωτη, με τις κινεζικές εταιρείες να εγκαθιδρύουν παρουσία σε αφρικανικά έθνη, κυρίως στους τομείς των κατασκευών, της εξόρυξης ορυκτών και της εξόρυξης υδρογονανθράκων. Η κινεζική κυβέρνηση έχει επεκτείνει την υποστήριξή της σε αυτές τις προσπάθειες (Broadman, 2007),.

Η Κίνα ξεκίνησε διπλωματικές σχέσεις με τα αφρικανικά έθνη μετά τη διάσκεψη της Μπαντούνγκ του 1955, παρέχοντάς τους οικονομική, τεχνική και στρατιωτική βοήθεια για να τα ενώσει εναντίον των δύο υπερδυνάμεων (Muekalia, 2004). Το εναρκτήριο Φόρουμ Συνεργασίας Κίνας-Αφρικής το 2000 διατύπωσε έναν ξεχωριστό πολιτικό στόχο όσον αφορά τις αλληλεπιδράσεις της με τα αφρικανικά έθνη, εστιάζοντας στις επενδύσεις, τη χρηματοδότηση, τη διαγραφή και την ελάφρυνση του χρέους, τη γεωργία, τους φυσικούς πόρους και την ενέργεια, την εκπαίδευση και τις πολυμερείς υποθέσεις.

Ο πρωταρχικός στόχος της Κίνας στην Αφρική είναι να αποκτήσει πρόσβαση στις άφθονες πρώτες ύλες της ηπείρου, ενώ η χώρα επιμένει ότι τα αφρικανικά έθνη πρέπει να αναγνωρίσουν την πολιτική της "μίας Κίνας" ως πρόσθετη προϋπόθεση (Alden, 2005). Η εγχώρια αναπτυξιακή στρατηγική της Κίνας υπαγορεύει την αφρικανική πολιτική της, με πρωταρχικό στόχο την απόκτηση ενεργειακών πόρων και την ανάπτυξη διεθνών αγορών για τις επικοινωνίες, την ελαφρά μεταποίηση, τις υπηρεσίες, την αγροτική μεταποίηση και τα προϊόντα ένδυσης.

Η σχέση της Κίνας με την Αφρική χαρακτηρίζεται από τη "συναίνεση του Πεκίνου" ή το "κινεζικό μοντέλο" των δανείων και των επενδύσεων σε υποδομές, το

οποίο υποστηρίζει τις αρχές της ειρηνικής συνύπαρξης, της οικοδόμησης συναίνεσης και της πολυμέρειας (Wenping, 2007). Η προσέγγιση αυτή αποκλίνει από τη συναίνεση της Ουάσινγκτον, η οποία εμμένει σε ένα νεοφιλελεύθερο πλαίσιο που περιλαμβάνει τη δημοκρατία, την αποτελεσματική διακυβέρνηση και τη μείωση της φτώχειας. Το κινεζικό επενδυτικό μοντέλο ενσωματώνει αποτελεσματικά τους στόχους της εξωτερικής πολιτικής και της οικονομικής ανάπτυξης, παρέχοντας χρηματοδοτική και τεχνική βοήθεια στην Αφρική και καθοδηγώντας τις εμπορικές και επενδυτικές αποφάσεις (Sautman, and Hairong, ,2007).

Το εμπόριο έχει αυξηθεί και η Κίνα είναι πλέον ο τρίτος μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της ηπείρου, μετά την Ευρωπαϊκή Ένωση και τις Ηνωμένες Πολιτείες. Η Κίνα έχει διαθέσει 10 δισεκατομμύρια δολάρια σε βοήθεια για τα επόμενα τρία χρόνια και έχει στείλει εθελοντές για την παροχή ιατρικής βοήθειας και την κατασκευή σχολείων και νοσοκομείων σε μια προσπάθεια να ενισχύσει τους στενότερους δεσμούς με την Αφρική.

Η αυξημένη παρουσία της Κίνας στην Αφρική έχει αμφισβητηθεί από Αφρικανούς μελετητές και κοινωνικές οργανώσεις. Ενώ ορισμένοι θεωρούν την ταχεία οικονομική επέκταση της Κίνας ως θετικό παράδειγμα για τα αναπτυσσόμενα έθνη, άλλοι επικρίνουν τη συμπεριφορά της στην ήπειρο. Θα εφαρμοστεί το μοντέλο των Hood και Young (1981), το οποίο αξιολογεί την πολυεθνική δραστηριότητα σύμφωνα με κοινωνικά, ανταγωνιστικά, εμπορικά και άλλα κριτήρια. Η οικονομική ανάπτυξη στην Αφρική το 2007 μπορεί να αποδοθεί στις κινεζικές επενδύσεις, οι οποίες επέκτειναν την ιατρική περίθαλψη, διέγραψαν χρέος ύψους 10 δισεκατομμυρίων δολαρίων και στέγασαν χιλιάδες Αφρικανούς φοιτητές και εργαζόμενους. Ωστόσο, η εμπιστοσύνη των κυβερνήσεων μεταξύ τους έχει ενισχυθεί, εμποδίζοντας τις προόδους τους στις πολιτικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις.

Ο αντίκτυπος της κινεζικής εμπλοκής στην Αφρική είναι πολύπλοκος, με δύο παράγοντες να επηρεάζουν το εμπόριο: βιομηχανίες με εξαγωγικό προσανατολισμό που αντιμετωπίζουν ανταγωνισμό στις εξωτερικές αγορές και κατασκευαστές με εγχώριο προσανατολισμό που αντιμετωπίζουν ανταγωνισμό στις εσωτερικές αγορές (Adisu κ.α. 2010). Οι τοπικές βιομηχανίες και οι έμποροι έχουν υποστεί σοβαρές επιπτώσεις από την εισροή κινεζικών επιχειρήσεων χονδρικής και λιανικής πώλησης χαμηλού κόστους, με αποτέλεσμα το εμπορικό ισοζύγιο να έχει υποχωρήσει.

Οι επενδύσεις της Κίνας στην Αφρική έχουν την υψηλότερη απόδοση των άμεσων ξένων επενδύσεων (ΑΞΕ), αυξάνοντας από 29% το 1990 σε 40% το 2005. Το εμπόριο της Κίνας με την Αφρική αυξήθηκε από 3 δισεκατομμύρια δολάρια το 1995 σε 55 δισεκατομμύρια δολάρια το 2006, και μέχρι το τέλος της δεκαετίας, οι κινεζικές επενδύσεις ξεπέρασαν τα 100 δισεκατομμύρια δολάρια (Adisu κ.α 2010). Πάνω από 800 κινεζικές εταιρείες που δραστηριοποιούνταν στην Αφρική το 2006 ήταν κρατικές επιχειρήσεις μεσαίας και μεγάλης κλίμακας. Η ραγδαία αύξηση της κατανάλωσης πετρελαίου από την Κίνα ασκεί ουσιαστικότερη επίδραση στο εμπόριο μεταξύ Κίνας και Αφρικής, με την πλειονότητα των νέων συμβάσεων να έχουν συναφθεί μεταξύ 2002 και 2006 (Alden, 2005). Οι κινεζικές πετρελαϊκές εταιρείες έχουν συνάψει συμφωνίες για την απόκτηση διυλιστηρίων και τη διεξαγωγή ερευνών για φυσικό αέριο και πετρέλαιο στην Αλγερία, τη Γκαμπόν, την Αγκόλα, τη Νιγηρία, την Ακτή Ελεφαντοστού, την Κένυα, τη Δημοκρατία του Κονγκό-Βοσπασίας, τη Ναμίμπια, την Αιθιοπία, τη Μαδαγασκάρη και το Σουδάν. Η Κίνα παρείχε επίσης βοήθεια για τη θεραπεία μεταδοτικών ασθενειών, ίδρυσε τον πρώτο διεθνή ραδιοφωνικό σταθμό στην Κένυα και υπέγραψε μια σημαντική συμφωνία υδρογονανθράκων αξίας 23 δισεκατομμυρίων δολαρίων με τη Νιγηρία. Οι Αφρικανοί παραγωγοί αντιμετωπίζουν σημαντικές προκλήσεις στον ανταγωνισμό με τις κινεζικές επιχειρήσεις λόγω του χαμηλού κόστους παραγωγής και των εμπορικών τιμών των κινεζικών προϊόντων.

Οι επιπτώσεις της κινεζικής εμπλοκής στην Αφρική επεκτείνονται πέρα από τον ανταγωνισμό, με τις διαφωνίες σχετικά με τις εργασιακές πρακτικές και τις στρατηγικές της αγοράς να αποτελούν σημαντικό πρόβλημα. Τα κινεζικά προϊόντα, τα οποία είναι τόσο πιο προσιτά όσο και υψηλότερης ποιότητας από τα εγχωρίως παραγόμενα, αποτελούν μια πρόσθετη πηγή διαμάχης.

Η εξέταση των επιπτώσεων της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης στις κινεζικές επενδύσεις και την πολιτική έναντι της Υποσαχάριας Αφρικής είναι επιβεβλημένη υπό το πρίσμα της προηγούμενης συζήτησης. Η έναρξη αυτής της συζήτησης με την εξέταση της παγκόσμιας οικονομίας είναι λογική, δεδομένου ότι από εκεί ξεκίνησε το αλυσιδωτό αποτέλεσμα. Σύμφωνα με τις εκθέσεις του ΔΝΤ (2009), η τρέχουσα χρηματοπιστωτική κρίση είναι παγκόσμια και ο κόσμος βρίσκεται αντιμέτωπος με μια σοβαρή ύφεση.

Είναι προφανές ότι η σημερινή οικονομική κατάσταση, όπως διαμορφώνεται στην Κίνα, επηρεάζει απόλυτα την αφρικανική οικονομία, με την Κίνα να διαδραματίζει ρόλο δωρητή, χρηματοδότη, επενδυτή εργολάβου » (Wang, and Bio-Tchane, 2008).

Με βάση μια έκθεση των Idun-Arkhurst και Laing (2007), παρά τη στασιμότητα των αφρικανικών οικονομιών τη δεκαετία του 1990, η ήπειρος διατήρησε σταθερή ανάπτυξη τα τελευταία τρία χρόνια. Η ανάπτυξη προήλθε από την παγκόσμια ανάγκη για πετρέλαιο και βασικά υλικά. Η παραγωγή της Αφρικής εκτιμάται ότι αυξήθηκε κατά 5,5% από το 2006. Σύμφωνα με την UNCTAD, οι άμεσες ξένες επενδύσεις (ΑΞΕ) στην Αφρική αυξήθηκαν κατά 25% το 2006, κυρίως στον εξορυκτικό τομέα, και συνοδεύτηκαν από αύξηση της παγκόσμιας ζήτησης για πρώτες ύλες κατά 25% (Idun-Arkhurst and Laing, 2007). Η κινεζική οικονομία παρουσίασε μέσο ετήσιο ρυθμό ανάπτυξης 9% κατά το τελευταίο τέταρτο του αιώνα, ποσοστό που αυξάνεται με σταθερό ρυθμό. Ο όγκος του διμερούς εμπορίου μεταξύ της Αφρικής και της Κίνας έχει επίσης αυξηθεί. Οι Wang και Bio-Tchane (2008) αναφέρουν ότι οι εισαγωγές και οι εξαγωγές της Αφρικής προς την Κίνα αυξήθηκαν κατά μέσο όρο 35% και 40%, αντίστοιχα, μεταξύ 2001 και 2006. Η αύξηση από 10 δισεκατομμύρια δολάρια σε 55 δισεκατομμύρια δολάρια τοποθέτησε την Κίνα ως τον τρίτο σημαντικότερο εμπορικό εταίρο, πίσω μόνο από τις Ηνωμένες Πολιτείες και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Τόσο όμως η Αφρική, όσο και η Κίνα, βρίσκονται αντιμέτωπες με τις συνέπειες της παγκόσμιας επιβράδυνσης. Παρά τις ενδείξεις ανάκαμψης, και τον σταθερό ρυθμό βελτίωσης, ορισμένα αφρικανικά έθνη εξακολουθούν να είναι ευάλωτα στην υποτονική οικονομική επέκταση που παρατηρείται στις ανεπτυγμένες χώρες (Moïn, 2010). Η Παγκόσμια Τράπεζα (Adisu κ.α., 2010) αναφέρει ότι η υποσαχάρια Αφρική έχει επιβραδύνει το ρυθμό ανάπτυξης της σε 1,5% το 2009, από 5,5% που παρουσίαζε σταδιακά τα τελευταία χρόνια. Η Κίνα επηρεάζεται επίσης από την κρίση. Το πρώτο τρίμηνο του 2009, ο ρυθμός ανάπτυξης μειώθηκε στο 7,7% από 8% την ίδια περίοδο τα προηγούμενα έτη. Ως εκ τούτου, οι πρωτοβουλίες της Κίνας για βοήθεια και επενδύσεις σταματούν ως αποτέλεσμα της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης; Η Κίνα δεσμεύτηκε στη σύνοδο κορυφής του Φόρουμ για τη συνεργασία Κίνας-Αφρικής στο Πεκίνο το 2006 να τριπλασιάσει τις επενδύσεις και τη βοήθειά της προς την Αφρική (Adisu κ.α., 2010). Όπως δήλωσε ο πρωθυπουργός Jiabao, "η πολιτική μας για την υποστήριξη της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης της Αφρικής θα παραμείνει αμετάβλητη, παρά τις όποιες παγκόσμιες εξελίξεις" (Adisu κ.α., 2010). Πράγματι, η κινεζική οικονομική στήριξη για την ανάπτυξη των υποδομών και την πρόοδο στην Αφρική ξεπέρασε εκείνη του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και της Παγκόσμιας Τράπεζας.

Οι άμεσες ξένες επενδύσεις (ΑΞΕ) της Κίνας στην Υποσαχάρια Αφρική (SSA) ανήλθαν σε 36,0 δισεκατομμύρια δολάρια το 2016, ποσό που έχει υπερδιπλασιαστεί από την αξία των 11,7 δισεκατομμυρίων δολαρίων το 2010 (Butcher, Wen Jin, Ujjwall, 2019). Ιδιαίτερα συγκεντρωμένες μεταξύ μιας χούφτας αγορών-παραλήπτων, οι ΑΞΕ της Κίνας στη SSA ήταν συγκεντρωμένες το 2016- οι κορυφαίες αγορές-παραλήπτες ήταν η Νότια Αφρική.

Συλλογικά, η Ζάμπια, η Νιγηρία, η Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό (ΛΔΚ) και η Αφρική αντιπροσώπευαν το 42% του συνολικού αποθέματος των κινεζικών ΑΞΕ στην SSA. Από το 2010, παρά το γεγονός ότι ένα σημαντικό ποσοστό του αποθέματος των ΑΞΕ της Κίνας έχει συγκεντρωθεί σε αυτές τις αγορές, οι επενδύσεις έχουν γίνει πιο διαφοροποιημένες(Butcher, Wen Jin, Ujjwall, 2019).

Οι κυριότεροι δικαιούχοι των κινεζικών άμεσων ξένων επενδύσεων στην υποσαχάρια Αφρική (SSA) παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές στους τομείς της βιομηχανίας που δέχονται τις επενδύσεις (Butcher, Wen Jin, Ujjwall, 2019).

Τα στοιχεία δείχνουν ότι οι κινεζικές εξερχόμενες άμεσες ξένες επενδύσεις (ΑΞΕ) παρουσίασαν μεγαλύτερη κλαδική διαφοροποίηση στην πιο ανεπτυγμένη Νότια Αφρική, ενώ στη Νιγηρία και τη ΛΔΚ, οι επενδύσεις της επικεντρώθηκαν στους τομείς της εξόρυξης και των υποδομών. Οι συνεχιζόμενες επενδύσεις στον τομέα των φυσικών πόρων της Υποσαχάριας Αφρικής (SSA) χρησιμεύουν ως ένδειξη του επίμονου ενδιαφέροντος της Κίνας για την περιοχή, λόγω της σημαντικής εξάρτησής της από αυτήν για την εισαγωγή ζωτικών μετάλλων και ορυκτών (όπως ο χαλκός και το κοβάλτιο) που απαιτούνται για εγχώρια χρήση (Butcher, Wen Jin, Ujjwall, 2019). Εν τω μεταξύ, η επέκταση των κινεζικών επενδύσεων σε υποδομές στην Υποσαχάρια Αφρική (SSA) συνδέεται με την Πρωτοβουλία Belt and Road, μια προσπάθεια που αποσκοπεί στην προώθηση κινεζικών επιχειρήσεων και αγαθών, στην αύξηση του εξωτερικού εμπορίου και στην εξασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού από την Αφρική. Από το 2010 έως το 2017, το 72% των κινεζικών ΑΞΕ κατευθύνθηκε στη βιομηχανία χαλκού στη ΛΔΚ. Ο χαλκός είναι ιδιαίτερα περιζήτητος στην Κίνα λόγω της εκτεταμένης χρήσης του στο δίκτυο ηλεκτρικής ενέργειας της χώρας, η οποία υπογραμμίζει τις αγωγίμες ιδιότητές του. Από το 2011 έως το 2016, η Κίνα αύξησε τις εισαγωγές ραφινρισμένου χαλκού από τη ΛΔΚ- το 2016, οι εισαγωγές ραφινρισμένου χαλκού αποτελούσαν το 38% των συνολικών κινεζικών εισαγωγών από τη ΛΔΚ, από 25% το 2011(Butcher, Wen Jin, Ujjwall, 2019).

Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση επηρέασε σημαντικά τις κινεζικές επενδύσεις και την πολιτική έναντι της Υποσαχάριας Αφρικής. Οι εκθέσεις του ΔΝΤ αναφέρουν ότι η παγκόσμια οικονομική ανάπτυξη επιβραδύνθηκε από 3,5% το 2008, με την Κίνα και άλλες αναδυόμενες οικονομίες της αγοράς να βιώνουν πτώση (Butcher, Wen Jin, Ujjwall, 2019). Αυτό το οικονομικό κλίμα θα έχει άμεσο αντίκτυπο στην αφρικανική οικονομία, καθώς η Κίνα είναι μια σημαντική αγορά, χρηματοδότης, επενδυτής, εργολάβος και οικοδόμος. Παρά τη στασιμότητα των οικονομιών τη δεκαετία του 1990, η Αφρική διατήρησε σταθερή ανάπτυξη, η οποία καθοδηγείται από την παγκόσμια ζήτηση για πετρέλαιο και πρώτες ύλες. Η οικονομία της Κίνας αναπτύχθηκε κατά μέσο όρο 9% ετησίως τα τελευταία 25 χρόνια και προβλέπεται να φθάσει έως και 13% (Butcher, Wen Jin, Ujjwall, 2019). Το αμφίδρομο εμπόριο μεταξύ της Κίνας και της Αφρικής αυξάνεται, με την Κίνα να γίνεται ο τρίτος μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος μετά τις ΗΠΑ και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, ορισμένες αφρικανικές χώρες παραμένουν ευάλωτες στην αργή οικονομική ανάπτυξη του ανεπτυγμένου κόσμου. Τα σχέδια επενδύσεων και βοήθειας της Κίνας έχουν διακοπεί λόγω της κρίσης, αλλά η πολιτική της για τη στήριξη της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης της Αφρικής παραμένει αμετάβλητη.

ΗΠΑ

Το 1957, ο αντιπρόεδρος Ρίτσαρντ Νίξον συμβούλευσε τον πρόεδρο Ντουάιτ Αϊζενχάουερ να κατευθύνει τα ιδιωτικά αμερικανικά κεφάλαια για επενδύσεις σε περιοχές με ευνοϊκές συνθήκες για τέτοιου είδους επενδύσεις. Κατά τη διάρκεια των επόμενων έξι δεκαετιών, κάθε ρεπουμπλικανική και δημοκρατική κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών επανέλαβε αυτή τη σύσταση. Εφαρμόστηκαν προγράμματα όπως επενδυτικές συμβουλές, δάνεια σε τοπικό νόμισμα, εγγυήσεις και ορισμένα ίδια κεφάλαια σε αμερικανικές εταιρείες, καθώς και νομοθετικές πρωτοβουλίες όπως ο νόμος για την ανάπτυξη και τις ευκαιρίες στην Αφρική (AGOA). Η κυβέρνηση Τραμπ μετονόμασε την Overseas Private Investment Corporation σε Development Finance Corporation, ξεκίνησε διαπραγματεύσεις για μια συμφωνία ελεύθερου εμπορίου με την Κένυα και εισήγαγε την Prosper Africa, μια πρωτοβουλία της αμερικανικής κυβέρνησης για την αύξηση του εμπορίου και των επενδύσεων μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και της αφρικανικής ηπείρου. Ωστόσο, το εμπόριο και οι επενδύσεις μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και της Υποσαχάριας Αφρικής εξακολουθούν να είναι δυσμενείς. Το 2020, το εμπόριο των ΗΠΑ με την υποσαχάρια Αφρική μειώθηκε κατά περίπου 32,6 δισεκατομμύρια δολάρια, σε σύγκριση με τα 36,8 δισεκατομμύρια

δολάρια που καταγράφηκαν το 2019. Αυτό δείχνει ότι το εμπόριο των ΗΠΑ με την υποσαχάρια Αφρική αποτελεί λιγότερο από το 1% του συνολικού εμπορίου εμπορευμάτων των ΗΠΑ τα τελευταία δύο χρόνια.

Το Πρόγραμμα για την Αφρική, μια πρωτοβουλία του Κέντρου Στρατηγικών και Διεθνών Σπουδών, συνεργάζεται με το Prosper Africa από τον Σεπτέμβριο του 2020 για να αναλύσει τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι αμερικανικές επιχειρήσεις στην υποσαχάρια Αφρική. Μέσω εμπιστευτικών διαλόγων με τη συμμετοχή αφρικανικών και αμερικανικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στους τομείς της υγείας, της γεωργίας και της τεχνολογίας, το πρόγραμμα έχει αποκτήσει νέες προοπτικές σχετικά με τις θεμελιώδεις ελλείψεις που συμβάλλουν στον περιορισμένο όγκο του διμερούς εμπορίου και των επενδύσεων.

Η στασιμότητα των αμερικανοαφρικανικών επενδύσεων και του εμπορίου οφείλεται σε παγιωμένες προκαταλήψεις σχετικά με την περιοχή, καθώς και στην έλλειψη συνεπούς και προσιτής υποστήριξης των επιχειρήσεων. Εντούτοις, η κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών αγωνίστηκε να παράσχει βοήθεια στις εγχώριες επιχειρήσεις, οδηγώντας σε απογοήτευση και αποθάρρυνση του μελλοντικού ενδιαφέροντος. Για να αποκτήσουν χρηματοδότηση, ασφάλιση πολιτικού κινδύνου, πληροφορίες για την αγορά, τεχνική βοήθεια και καθοδήγηση στη χώρα, οι αμερικανικές εταιρείες επέλεξαν να δραστηριοποιηθούν σε εγχώριες και διεθνείς αγορές που είναι πιο εύκολα προσβάσιμες ή προσφέρουν ανώτερη υποστήριξη. Πολλές επιχειρήσεις δεν έχουν ιδέα από πού να ξεκινήσουν την αναζήτησή τους για πληροφορίες αγοράς σχετικά με τις αφρικανικές οικονομίες και ο Λευκός Οίκος πρέπει να διασφαλίσει ότι οι μηχανισμοί υποστήριξής του κοινοποιούνται αποτελεσματικά στις αμερικανικές εταιρείες. Οι δυσμενείς συνθήκες στο εξωτερικό αποτελούν επίσης πρόκληση για τις αμερικανικές επιχειρήσεις. Παράγοντες όπως η περιορισμένη πρόσβαση σε συνάλλαγμα, η υποκεφαλαιοποίηση και οι κατακερματισμένες τοπικές αλυσίδες εφοδιασμού δυσχεραίνουν την επιχειρηματική και εμπορική τους δραστηριότητα σε σύγκριση με έθνη με πιο διαφανείς και προσανατολισμένες στην αγορά πολιτικές. Οι προκλήσεις περιλαμβάνουν τη διαφθορά, τη νομοθεσία για την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας, τις προκλήσεις στην πλοήγηση σε ξένα συστήματα πληρωμών, τους κανονισμούς χωροθέτησης, τις διαδικασίες αδειοδότησης, τις αξιόπιστες τοπικές ελεγκτικές εταιρείες, τις αυστηρές υποχρεώσεις υποβολής κυβερνητικών εκθέσεων και την πολιτική αστάθεια. Επίσης, οι ανεπαρκείς υποδομές, όπως τα ανεπαρκή οδικά δίκτυα, η αδύναμη συνδεσιμότητα με το διαδίκτυο και η

χαμηλή χρηματοπιστωτική ένταξη, μπορεί να οδηγήσουν σε μειωμένο επενδυτικό ενδιαφέρον.

Ωστόσο, τα εμπόδια αυτά ενθαρρύνουν επίσης την εκτεταμένη καινοτομία στους τομείς της χρηματοοικονομικής τεχνολογίας, της ιατρικής τεχνολογίας και σε άλλους τομείς που προσελκύουν ξένες εταιρείες και επενδυτές. Οι διεθνείς επενδύσεις στον τομέα της τεχνολογίας αυξήθηκαν κατά 74% μεταξύ 2018 και 2019 και είναι επιτακτική ανάγκη οι εταιρείες επιχειρηματικών κεφαλαίων και οι επενδυτές να υιοθετήσουν πιο προσαρμοστικά επενδυτικά μοντέλα, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης μόνιμων κεφαλαιακών φορέων. Οι περιφερειακές κυβερνήσεις θα πρέπει επίσης να αναθεωρήσουν τους σχετικούς νόμους για την εξάλειψη των επενδυτικών εμποδίων στον τομέα. Οι Ηνωμένες Πολιτείες δίνουν προτεραιότητα στις διμερείς επενδύσεις και το εμπόριο μεταξύ των ΗΠΑ και της Αφρικής για την τόνωση περιβαλλοντικά βιώσιμων επιχειρηματικών πρακτικών, τη βελτίωση της ποιότητας ζωής και την τόνωση της οικονομικής ανάπτυξης. Οι πρόσφατες εξελίξεις, όπως οι επενδύσεις της Visa και της Goldman Sachs στη Νιγηρία και τη Νότια Αφρική, θα πρέπει να εμπνεύσουν τόσο την κυβέρνηση των ΗΠΑ όσο και τις επιχειρήσεις.

Αρκετές αμερικανικές εταιρείες και επενδυτές έχουν επεκτείνει με επιτυχία τις δραστηριότητές τους σε χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής ή έχουν διατηρήσει σημαντικές εμπορικές και επενδυτικές δραστηριότητες στην περιοχή. Έχουν ξεπεράσει τις διαδικασίες αδειοδότησης, τους κανονισμούς προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας και τις πολιτικές οριοθέτησης άλλων εθνών και έχουν συγκεντρώσει υποστήριξη από διάφορες υπηρεσίες και τμήματα της αμερικανικής κυβέρνησης. Οι εταιρείες πρέπει να δημιουργήσουν σχέσεις εντός της χώρας για να αποκτήσουν βαθύτερη κατανόηση των ρυθμιστικών παραλλαγών και της πολυπλοκότητας στην περιοχή.

4.3. Βιώσιμη ανάπτυξη στην Υποσαχάρια Αφρική

Ο πρώτος στόχος του ΟΗΕ για τη βιώσιμη ανάπτυξη (SDG) αποσκοπεί στην εξάλειψη της φτώχειας, αλλά τα επίπεδα κατανάλωσης των ανεπτυγμένων χωρών υπερβαίνουν τα βιώσιμα πρότυπα. Για να επιτευχθεί η βιωσιμότητα, είναι ζωτικής σημασίας να μειωθεί η κατανάλωση στα ανεπτυγμένα έθνη και ταυτόχρονα να αυξηθεί το βιοτικό επίπεδο στις αναπτυσσόμενες χώρες (Ditlev-Simonsen, 2022). Το παρόν κεφάλαιο επικεντρώνεται σε στρατηγικές για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των

ατόμων στην Υποσαχάρια Αφρική, την περιοχή με τη μεγαλύτερη συγκέντρωση ακραίας φτώχειας παγκοσμίως.

Η Αφρική αντιμετωπίζει πολυάριθμες προκλήσεις, όπως πολιτική αστάθεια, συγκρούσεις, ανεπαρκή εκπαίδευση, διαφθορά, ανεργία, περιορισμένη οικονομική πρόσβαση και έλλειψη διαφάνειας. Το μεγαλύτερο εμπόδιο είναι το υπερβολικό χρέος, το οποίο έχει υπερδιπλασιαστεί τις τελευταίες δύο δεκαετίες (African Development Bank, 2021). Η πανδημία COVID-19 είναι πιθανό να επιδεινώσει αυτή τη δυσχερή κατάσταση.

Η βιώσιμη επιχειρηματική ανάπτυξη μπορεί να δημιουργήσει θετικά αποτελέσματα σε διάφορες διαστάσεις της ζωής των ατόμων, καθώς έχει τη δυνατότητα να δημιουργήσει θετικά αποτελέσματα σε διάφορες διαστάσεις της ζωής των ανθρώπων. Το νεανικό δημογραφικό δυναμικό της Αφρικής και η προβλεπόμενη αύξηση του πληθυσμού της κατά 2,5 δισεκατομμύρια μέχρι το 2050 την καθιστούν ελκυστική τοποθεσία για την ανάπτυξη επιχειρήσεων (The Economist, 2020).

Παρά την αναπτυξιακή βοήθεια που έλαβε, πάνω από 1 τρισεκατομμύριο δολάρια ΗΠΑ σε εξωτερική βοήθεια τις τελευταίες έξι δεκαετίες, το πραγματικό κατά κεφαλήν εισόδημα της Αφρικής είναι σήμερα χαμηλότερο από ό,τι τη δεκαετία του 1970 (Moyo, 2009). Πάνω από το ένα τέταρτο των υποσαχάρων εθνών είναι σήμερα λιγότερο ανεπτυγμένα σε σύγκριση με τη δεκαετία του 1960 (Acemoglu, 2014). Ενώ η αναπτυξιακή βοήθεια έχει τύχει σημαντικής προσοχής, οι επιχειρήσεις ως μηχανισμός βιώσιμης μακροπρόθεσμης ανάπτυξης δεν έχουν συζητηθεί ευρέως. Το παρόν κεφάλαιο θα παρουσιάσει την τρέχουσα κατάσταση στην Υποσαχάρια Αφρική με παραδείγματα από τον πραγματικό κόσμο και θα δώσει έμφαση στη βιώσιμη επιχειρηματική ανάπτυξη.

Πάνω από πενήντα χρόνια βοήθειας έχουν δείξει ότι οι ανεπτυγμένες χώρες συχνά πιστεύουν ότι έχουν την καλύτερη κατανόηση των αναγκών και των επιθυμιών των ατόμων στις αναπτυσσόμενες χώρες. Ωστόσο, οι καλές προθέσεις δεν εγγυώνται ευνοϊκές εκβάσεις ή αναμενόμενα αποτελέσματα. Μόνο το 50% των πρωτοβουλιών που χρηματοδοτούνται από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) και την Παγκόσμια Τράπεζα έχουν επιτύχει, ενώ πολλές αποτυχίες οφείλονται στην έλλειψη τοπικής εμπειρογνωμοσύνης (Short et al., 2020). Αυτό το παράδοξο έχει οδηγήσει σε μειωμένη εξάρτηση από τη βοήθεια για τα αφρικανικά έθνη.

Η εμπειρία από ανεπιτυχή έργα, όπως το έργο Turkana στην Κένυα και η πρωτοβουλία δένδροφύτευσης στην Υποσαχάρια Αφρική, υποδηλώνει ότι οι

προσπάθειες αυτές μπορεί να μην είναι βιώσιμες (Lyons & Westoby, 2013). Τα ανεπτυγμένα έθνη έχουν ιστορικά συνεισφέρει μεταχειρισμένα ρούχα σε φιλανθρωπικές οργανώσεις, αλλά αυτό δημιουργεί μια προσοδοφόρα βιομηχανία αξίας δισεκατομμυρίων δολαρίων μέσω της χονδρικής πώλησης μεταχειρισμένων ρούχων σε εμπόρους στα αναπτυσσόμενα έθνη. Η πρακτική αυτή εμποδίζει την ανάπτυξη και την εξέλιξη των τοπικών επιχειρήσεων στα αναπτυσσόμενα έθνη (Wilson & Hopewell, 2018).

Για τη χάραξη βιώσιμων επιχειρηματικών στρατηγικών στην Αφρική, πέντε ζητήματα είναι ζωτικής σημασίας: μείωση των εξαγωγών μη μεταποιημένων φυσικών πόρων, προώθηση της συνεργασίας και της δέσμευσης των ενδιαφερομένων μερών σε όλη την αλυσίδα εφοδιασμού, κατασκευή προϊόντων με χρήση τοπικών υλικών, αύξηση της ελκυστικότητας της γεωργίας και εξέταση του στόχου της ανάπτυξης. Οι ανησυχίες αυτές συνδέονται με την αλλαγή της προοπτικής, της εκπαίδευσης και της ευαισθητοποίησης στον τομέα της αειφορίας (Ditlev-Simonsen, C., 2022).

Οι ανεπαρκείς υποδομές και οι προσπάθειες συνεργασίας είναι βασικοί παράγοντες που συμβάλλουν στην αποτυχία των επιχειρηματικών σχεδίων στην Αφρική, ιδίως στον γεωργικό τομέα. Οι απώλειες μετά τη συγκομιδή (PHL) αποτελούν σημαντική πρόκληση, επηρεάζοντας περίπου το 24% των παραγόμενων θερμίδων και το 32% των καλλιεργειών (Deloitte, 2015). Η εφαρμογή λιπασμάτων είναι ζωτικής σημασίας για την επιτυχή συγκομιδή, αλλά η Αφρική απαιτεί οκτώ φορές περισσότερη ποσότητα λιπασμάτων από ό,τι χρησιμοποιείται σήμερα. Η Yara, η κορυφαία εταιρεία λιπασμάτων, αναγνώρισε την ανάγκη για υποδομές και ξεκίνησε προσπάθειες συνεργασίας για τη βελτίωση της συνεργασίας στην αλυσίδα εφοδιασμού (Ditlev-Simonsen, C., 2022). Ο νότιος γεωργικός διάδρομος ανάπτυξης της Τανζανίας (SAGCOT) ιδρύθηκε το 2010 για να προωθήσει εμπορικά βιώσιμες, χωρίς αποκλεισμούς αγροτικές επιχειρήσεις για μικρούς παραγωγούς στην περιοχή. Ο SAGCOT έχει συγκεντρώσει πάνω από εξήντα ενδιαφερόμενους φορείς, συμπεριλαμβανομένων φορέων του ιδιωτικού τομέα και τοπικών διοικήσεων και επιχειρήσεων. Η επιτυχία του SAGCOT οδήγησε σε αυξημένο ενδιαφέρον για μακροπρόθεσμες επενδύσεις και σε κοινωνικές και οικονομικές ανησυχίες. Η μέθοδος SAGCOT είναι ένα εξαιρετικό παράδειγμα επιχειρηματικής ανάπτυξης για την αγροτική Αφρική, καθώς η Τανζανία εξακολουθεί να εισάγει λίπασμα από το εξωτερικό αντί να το παράγει εγχωρίως (Ditlev-Simonsen, C., 2022). Η εγκαθίδρυση μιας αυτοδιαχειριζόμενης κυκλικής βιοοικονομίας στην υποσαχάρια Αφρική

υπόσχεται πολλά, αλλά ο σεβασμός, η εμπιστοσύνη, η διαφάνεια και η τοπική κουλτούρα πρέπει να αποτελούν το θεμέλιο κάθε επιχειρηματικού εγχειρήματος και συνεργασίας (Ditlev-Simonsen, C., 2022).

Η επιχειρηματική ανάπτυξη της Αφρικής βασίζεται συχνά στην εισαγωγή ξένων προϊόντων, συμπεριλαμβανομένης της ηλιακής ενέργειας (Cross & Murray, 2018). Ωστόσο, αυτό οδηγεί σε προκλήσεις όσον αφορά στην πρόσβαση σε ανταλλακτικά και στην εγχώρια τεχνογνωσία, μειωμένο προσδόκιμο ζωής και αυξημένο χρέος. Για τη δημιουργία βιώσιμων επιχειρήσεων στην Αφρική, οι τοπικοί πόροι πρέπει να αναπτυχθούν με βιώσιμο τρόπο, με τη συμμετοχή του τοπικού πληθυσμού. Η Αιθιοπία φημίζεται για την παραγωγή υψηλής ποιότητας κόκκων καφέ, ενώ το βούτυρο από φύλλα, το φραγκόσυκο και το σιζάλ είναι τοπικοί, ανεξερεύνητοι και ξεχωριστοί πόροι. Η *Opuntia*, ή αλλιώς η φραγκοσυκιά, είναι ένα χωροκατακτητικό είδος που ευδοκimeί σε άνυδρες περιοχές και μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως βιοκαύσιμο ή για τη δέσμευση άνθρακα. Η Τανζανία κατατάσσεται ως ο τρίτος μεγαλύτερος παγκόσμιος παραγωγός σιζάλ, το οποίο είναι ένα φιλικό προς το περιβάλλον υλικό με δυνατότητες διύλισης και ανάπτυξης προϊόντων με προστιθέμενη αξία. Το βούτυρο σιζάλ, που εξάγεται από τους σπόρους του δέντρου σιζάλ, είναι εξαιρετική πηγή βιταμινών και ανόργανων συστατικών και μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη δημιουργία ειδών πολυτελείας για την τουριστική βιομηχανία (Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2019).

Οι αφρικανικές χώρες έχουν μια τεράστια ευκαιρία να εξορύξουν και να αναπτύξουν αυτούς τους πόρους ανεξάρτητα, λόγω της περιορισμένης εμπειρίας τους με αυτούς τους πόρους. Οι αναδυόμενες αγορές προσφέρουν πλεονεκτήματα όπως η πρόσβαση στις σύγχρονες τεχνολογικές εξελίξεις, όπως οι ψηφιακές λύσεις, οι εφαρμογές κινητής τηλεφωνίας και η εγγραφή των μικρών παραγωγών γαλακτοκομικών προϊόντων (Ditlev-Simonsen, C., 2022). Τα έθνη της Υποσαχάριας Αφρικής μπορούν να παρακάμψουν τη βιομηχανία πετρελαίου και φυσικού αερίου και να μεταβούν απευθείας από τον ξυλάνθρακα σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, όπως η αιολική και η ηλιακή ενέργεια, αντιμετωπίζοντας τις κλιματικές προκλήσεις και μειώνοντας τις εκπομπές CO₂.

Η Αφρική έχει επίσης τη δυνατότητα να παρακάμψει τις μη βιώσιμες φάσεις ανάπτυξης και να είναι μπροστά από τους Ευρωπαίους και Αμερικανούς ομολόγους της όσον αφορά την περιβαλλοντική νομοθεσία και τους κανονισμούς. 34 αφρικανικά κράτη θα έχουν θεσπίσει νομοθεσία που θα απαγορεύει τη χρήση πλαστικών σακουλών

μέχρι το 2020. Οι προσπάθειες αυτές παρακολουθούνται επιμελώς από το Κέντρο Βιολογικής Ποικιλότητας (Center for Biological Diversity, n.d.).

Συμπεράσματα

Η οικονομική αξιολόγηση της Υποσαχάριας Αφρικής, αναδεικνύει κρίσιμες προκλήσεις. Σταθερά θέματα όπως η φτώχεια, η ανεργία και η ανεπαρκής υποδομή υπογραμμίζονται ως συστημικά εμπόδια. Επιπλέον, η περιορισμένη πρόσβαση σε εκπαίδευση και στην υγειονομική περίθαλψη, επισημαίνει την άμεση ανάγκη βελτιωμένων πολιτικών και διεθνών προσπάθειών για την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων. Επιχειρώντας μια κριτική προσέγγιση υπογραμμίζουμε την ανάγκη για συνολική εξέταση της κατάστασης που επικρατεί, αντιμετωπίζοντας τόσο τους εξωτερικούς, όσο και τους εσωτερικούς παράγοντες προκειμένου να ενισχυθεί η βιώσιμη ανάπτυξη στην περιοχή.

Η παρούσα μελέτη στο πρώτο της κεφάλαιο, εξέτασε τη συσχέτιση μεταξύ της ποιότητας της διακυβέρνησης, της οικονομικής ανάπτυξης και των βασικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει, όπως η φτώχεια που ταλανίζει τα κράτη της Υποσαχάριας Αφρικής. Παρατηρούμε πως δεν ακολουθείται μια γραμμική σχέση μεταξύ της ποιότητας διακυβέρνησης, της οικονομικής ανάπτυξης και της μείωσης της φτώχειας. Υπάρχει θα λέγαμε αντίστροφη συσχέτιση μεταξύ του δείκτη ποιότητας της διακυβέρνησης και του ποσοστού ακραίας φτώχειας, η οποία γίνεται εντονότερη, όσο η κακή ποιότητα διακυβέρνησης στα κράτη της Υποσαχάριας Αφρικής αυξάνεται. Ο επιζήμιος αντίκτυπος της ανεπαρκούς διακυβέρνησης στη μείωση της ακραίας φτώχειας στα κράτη της Υποσαχάριας αποτελεί βασικό παράγοντα. Ο στόχος της Βιώσιμης Ανάπτυξης αποσκοπεί στην εξάλειψη της ακραίας φτώχειας έως το 2030, αλλά οι προβλέψεις δείχνουν ότι ο στόχος αυτός δεν θα επιτευχθεί λόγω της αύξησης του παγκόσμιου ποσοστού ακραίας φτώχειας για πρώτη φορά μετά το 2020. Η χρηστή διακυβέρνηση επηρεάζει πρωτίστως το ποσοστό φτώχειας, διευκολύνοντας την οικονομική ανάπτυξη και βελτιώνοντας τις ανθρώπινες ικανότητες των φτωχών ατόμων.

Είναι επιτακτική ανάγκη να γίνει ενδοσκόπηση όσον αφορά τους στόχους της ανάπτυξης. Μέχρι στιγμής, η παροχή αναπτυξιακής βοήθειας λειτουργεί κατά κύριο λόγο υπό την προϋπόθεση του πατερναλισμού, αντί να προωθεί τη συνεργασία και τη σύμπραξη (Kwemo, 2017). Για την πλειονότητα των ανθρώπων, το να ζουν μόνοι τους σε ένα διαμέρισμα και να περνούν το μεγαλύτερο μέρος της ημέρας σε ένα γραφείο, όπως συμβαίνει για ένα σημαντικό μέρος του πληθυσμού στις ανεπτυγμένες χώρες, μπορεί να μην είναι η ιδανική κατάσταση. Θα πρέπει να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση και να ληφθεί μέριμνα για τις προτιμήσεις του τοπικού πληθυσμού.

Η ιεράρχηση όλων των πτυχών της διακυβέρνησης για την αποτελεσματικότητα των πρωτοβουλιών προς την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής, περιλαμβάνει τη δημιουργία κατάλληλων μεταρρυθμίσεων, σωστών πολιτικών, την προώθηση ενός φιλικού προς τις επενδύσεις πλαισίου και την ενίσχυση της προβλεψιμότητας και της συνέπειας των κυβερνητικών δράσεων.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, όπου εξετάστηκαν οι γεωπολιτικοί παράγοντες σε συνάρτηση με τις διεθνείς σχέσεις, τονίζουμε πως οι γεωπολιτικοί παράγοντες στην υποσαχάρια Αφρική αποκαλύπτουν πολύπλοκες δυναμικές. Η αγωνιστική πάλη για πόρους, εθνικές τάσεις και ιστορικά υποκείμενα, συντελούν στην αστάθεια. Επιπλέον εξωτερικές επιρροές, συμπεριλαμβανομένων των ξένων παρεμβάσεων και οικονομικών συμφερόντων, διαμορφώνουν την περιφερειακή πολιτική. Σημαντικές εισροές αναπτυξιακής βοήθειας στην Αφρική έχουν ως κύριο κίνητρο τη φτώχεια. Παρόλο που τα κράτη-δέκτες έχουν εφαρμόσει διάφορα μοντέλα κατανομής, τα κεφάλαια συχνά προορίζονται για την καταπολέμηση της πείνας και των ασθενειών και για την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης. Για να αποκτήσει κανείς εικόνα του σημερινού επιχειρηματικού κλίματος και της οικονομικής προόδου της Αφρικής, είναι επωφελής η θεμελιώδης κατανόηση της ιστορικής εμπλοκής της ηπείρου με τη διεθνή ανάπτυξη. Υπό το πρίσμα των ακόλουθων οικονομικών κοινοτήτων -Κοινή Αγορά για την Ανατολική και Νότια Αφρική (COMESA), Κοινότητα των κρατών της Σαχέλ-Σαχάρας (CEN-SAD), Ανατολικοαφρικανική Κοινότητα (EAC), Οικονομική Κοινότητα των κρατών της Κεντρικής Αφρικής (ECCAS), Οικονομική Κοινότητα των κρατών της Δυτικής Αφρικής (ECOWAS) και Διακυβερνητική Αρχή για την Ανάπτυξη- είναι επομένως πιθανό μια μελλοντική έρευνα να περιλαμβάνει την υποδιαίρεση του συνολικού δείγματος χωρών σε διακριτά υποδείγματα.

Η πρόκληση για τη την προαγωγή βιώσιμης ανάπτυξης, ειρήνης και συνεργασίας, υπογραμμίζοντας την ανάγκη για εξειδικευμένες και προσαρμοσμένες προσεγγίσεις στην αντιμετώπιση γεωπολιτικών ζητημάτων στο πλαίσιο της Υποσαχάριας Αφρικής παραμένει υπό εκτέλεση.

Η ευημερία στην υποσαχάρια Αφρική, πηγάζει από διάφορες πηγές. Βιώσιμες οικονομικές πολιτικές, αποτελεσματική διακυβέρνηση, και επενδύσεις στην εκπαίδευση και την υγειονομική περίθαλψη, συμβάλλουν στην ανάπτυξη. Η υπεύθυνη χρήση των φυσικών πόρων, η προώθηση περιφερειακής συνεργασίας και η προώθηση της καινοτομίας έχουν επίσης καθοριστικό ρόλο. Ωστόσο, η αντιμετώπιση των προκλήσεων όπως η διαφθορά και η πολιτική αστάθεια, παραμένει κρίσιμη για

μακροπρόθεσμη ευημερία. Μια ολιστική και περιεκτική προσέγγιση κρίνεται απαραίτητη για την ενίσχυση των υφισταμένων δυνατοτήτων, και τη δημιουργία βάσης για τη βιώσιμη ανάπτυξη στην περιοχή.

Οι λόγοι για τους οποίους οι χώρες της Ευρώπης, της Βόρειας Αμερικής, ακόμη και η Νότια Κορέα και η Κίνα έχουν επιτύχει την εκβιομηχάνιση και κατά συνέπεια την άνοδο του βιοτικού επιπέδου, ενώ πολλές χώρες της Αφρικής δεν το έχουν καταφέρει, αποτελούν αντικείμενο πολυάριθμων απόψεων και υποθέσεων. Η ιστορία της Αφρικής στην αποικιοκρατία και την εξόρυξη πόρων, η απουσία σταθερών μακροοικονομικών πολιτικών, η χαμηλή γεωργική παραγωγικότητα, τα σημαντικά ελλείμματα και το χρέος, η ανεπαρκής αποταμίευση και οι επενδύσεις, η υποβαθμισμένη εκπαίδευση και η ανεπαρκής έμφαση στην προώθηση των εξαγωγών είναι μερικές συχνές εξηγήσεις (Goldin, 2019).

Αναφορικά με την οικονομική ανάπτυξη και τις επενδύσεις πρωτίστως αυτές απαιτούν συστηματική αντιμετώπιση των ελλείψεων και των προκλήσεων. Οι επενδύσεις πρέπει να επικεντρώνονται σε στρατηγικούς τομείς, ενώ η αειφορία απαιτεί συστηματικές προσεγγίσεις για την αντιμετώπιση περιβαλλοντικών και κοινωνικών προβλημάτων. Η προώθηση της διαφάνειας κρίνεται πολύ σημαντική. Θα πρέπει να αξιολογούνται και να εφαρμόζονται οι στρατηγικές προκειμένου να επιτευχθεί οικονομική πρόοδος.

Το παρόν έγγραφο αποτελεί μια προσπάθεια αξιολόγησης του δυναμικού συγκρούσεων που προκύπτουν από τις περιφερειακές ανισότητες στην υποσαχάρια Αφρική. Εκτός από τα γεωγραφικά τεκμηριωμένα δεδομένα σχετικά με τη θέση των κοιτασμάτων φυσικών πόρων και των ζωνών συγκρούσεων, οι πληροφορίες αυτές συνδυάστηκαν με άλλες γεωγραφικές μεταβλητές.

Περαιτέρω έρευνες μπορούν να αναληφθούν στο μέλλον για να ενισχυθεί και να διευρυνθεί το πεδίο εφαρμογής της τρέχουσας ανάλυσης. Τα ευρήματα που παρουσιάζονται στην παρούσα έρευνα θα πρέπει να ερμηνεύονται με προσοχή, κυρίως λόγω του μικρού μεγέθους του δείγματος που εξετάστηκε. Μια πολυεπίπεδη ανάλυση μπορεί να παράσχει πληροφορίες σχετικά με τον βαθμό στον οποίο οι περιφερειακές μεταβλητές, σε αντίθεση με παράγοντες σε επίπεδο χώρας, όπως ο τύπος καθεστώτος και το επίπεδο συγκεντρωτισμού, ευθύνονται για τις διακυμάνσεις στις συγκρούσεις.

Βιβλιογραφία

- Acemoglu, D., (2014). Why foreign aid fails—and how to really help Africa. *The Spectator*, Available at: <https://www.spectator.co.uk/article/why-foreign-aid-fails%2D%2D-and-how-to-really-help-africa>
- Adams, O., (2020). *Sub-Saharan Africa Experiences Surge in Terrorism in 2019*. Vision Of Humanity. Available at: <https://www.visionofhumanity.org/sub-saharan-africa-sees-surge-in-terrorism/>. (Accessed: 11/12/2023)
- Addis, A. K., & Zhu, Z. P. (2018). The Political Situation, Trends and Geopolitical Implications of Sub-Saharan and North African Countries: Comparative Study. *Open Journal of Political Science*, 8, 108-127. <https://doi.org/10.4236/ojps.2018.82009>
- Adisu. K., Sharkey. T., Okoroafo, C., (2010). The Impact of Chinese Investment in Africa, *IJBM* 5(9). <https://doi.org/10.5539/ijbm.v5n9p3>
- Ahmed, S. A., Cruz, M., Go, D. S., Maliszewska, M., & Osorio-Rodarte, I. (2016). How Significant Is Sub-Saharan Africa's Demographic Dividend for Its Future Growth and Poverty Reduction? Review of Development Economic
- Akyeampong, E.K. (Ed.), 2014. *Africa's development in historical perspective*. Cambridge University Press, New York, NY. Pg 131-149
- Alden, C., & Davies, M. (2006). A profile of the operations of Chinese multinationals in Africa. *South African Journal of International Affairs*, 13(1), 83-96. DOI: 10.1080/10220460609556787
- Alsoudi, A. (2015). The Impact of the Arab Spring on the Political Future of the Muslim, Brotherhood in the Middle East: Jordan as a Case Study. *Middle East Review of International Affairs* (Online), 19, <https://admin.umt.edu.pk/Media/Site/UMT/SubSites/jitc/FileManager/JITC%20Spring%202014/1.%20Political%20Future%20of%20the%20Muslim.pdf>
- Anon, (1981). *Lagos plan of action for the economic development of Africa, 1980-2000*. Geneva: ILO
- Artadi, E.V., Sala-i-Martin, X., (2003). The Economic Tragedy of the XXth Century: Growth in Africa, NBER working paper series. National Bureau of Economic Research, Cambridge, Mass
- Arthur, P. (2014). Governance of Natural Resource Management in Africa: Contemporary Perspectives. In K. T. Hanson, C. D'Alessandro, & F. Owusu (Eds.), *Managing Africa's Natural Resources* (pp. 39-65). London: Palgrave Macmillan UK.

- Bellamy, A. J., & Williams, P. D. (2011). The New Politics of Protection? Côte d'Ivoire, Libya and the Responsibility to Protect. *International Affairs*.
<https://doi.org/10.1111/j.1468-2346.2011.01006.x>
- Bloom, D. E., Sachs, J. D., Collier, P., & Udry, C. (1998). *Geography, Demography, and Economic Growth in Africa*. Brookings Papers on Economic Activity, 1998(2), 207. doi:10.2307/2534695
- Bloomberg (2010). China's GDP Growth Rate. Available at:
<http://www.tradingeconomics.com/Economics/GDP-Growth.aspx?Symbol=CNY>
- Boughton, J.M., (2000). The IMF and the silent revolution: global finance and development in the 1980s. International Monetary Fund, Washington, DC.
- Broadman, H. (2007). Africa's Silk Road: China and India's new economics frontier, World Bank, Washington DC.
- Brown, L. C. (1964). The Islamic Reformist Movement in North Africa. *The Journal of Modern African Studies*. <https://doi.org/10.1017/S0022278X0000366>
- Brunet, M. (2010). Short Note: The Track of a New Cradle of Mankind in Sahelo-Saharan A. K. Addis, Z. P. Zhu DOI: 10.4236/ojps.2018.82009 124 Open Journal of Political Science Africa (Chad, Libya, Egypt, Cameroon). *Journal of African Earth Sciences*, 58, 680-683.
<https://doi.org/10.1016/j.jafrearsci.2010.08.010>
- Butcher, A., Wen Jin, Y., Ujjwall, U., (2019). China's outward foreign direct investment in sub-Saharan Africa, USITC Executive Briefings on Trade, Available at: [2019-05_chinaof_dissa.pdf \(usitc.gov\)](https://www.usitc.gov/publications/other_publications/2019-05_chinaof_dissa.pdf)
- Chigora, P. (2010). Turning Points in African Democracy. *African Affairs*,
<https://doi.org/10.1093/afraf/adq048>
- Cross, J., & Murray, D. (2018). The afterlives of solar power: Waste and repair of the grid in Kenya. *Energy Research & Social Science*, 44, 100–109.
<https://doi.org/10.1016/j.erss.2018.04.034>
- Deloitte, (2015). Reducing food loss along African agricultural value chains.
https://www.deloitte.com/content/dam/Deloitte/za/Documents/consumer-business/ZA_FL1_ReducingFoodLossAlongAfricanAgriculturalValueChains.pdf
- Diallo, O., Tapsoba, S.J.-A., (2014). Rising BRICs and changes in Sub-Saharan Africa's business cycle patterns. International Monetary Fund, Washington, D.C.
- Ditlev-Simonsen, C., (2022). A Guide to Sustainable Corporate Responsibility, From Theory to Action. Springer International Publishing, Cham. Available at:
<https://doi.org/10.1007/978-3-030-88203-7>

- European Commission, (2023). Public Health. Available at: https://health.ec.europa.eu/vaccination/overview_el (Accessed: 01/12/2023)
- European Parliament Research Service (EPRS), (2023). Question Time: Situation in west and central Africa in the light of the recent coups d'état. Available at: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2023/751465/EPRS_ATA\(2023\)751465_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2023/751465/EPRS_ATA(2023)751465_EN.pdf) (Accessed: 04/12/2023)
- Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), (n. d.). *Farming Systems and Poverty in SUB-SAHARAN Africa*. Available at: <https://www.fao.org/3/Y1860E/y1860e04.htm> (Accessed: 12/11/2023).
- Grant, J. A., Compaoré, W. R. N., Mitchell, M. I., & Ingulstad, M. (2015). "New" Approaches to the Governance of Africa's Natural Resources. In J. A. Grant, W. R. N. Compaoré, & M. I. Mitchell (Eds.), *New Approaches to the Governance of Natural Resources* (pp. 3-24). London: Palgrave Macmillan UK. <https://doi.org/10.1057/9781137280411>
- Hood, N., & Young, S. (1981). *The Economics of Multinational Enterprise*. Longman: London
- Houston, D. D. (1926). *Wonderful Ethiopians of the Ancient Cushite Empire*. New York, NY: CreateSpace.
- Idun-Arkurst, I.I., & Laing, J. (2007). *The impact of the Chinese presence in Africa*. London. Available at: https://anatomised.com/wp-content/uploads/2014/07/China_in_Africa_5.pdf
- IISS, SURVEY, *The Armed Conflict Survey* (2022): Sub-Saharan Africa Regional Analysis, online analysis, 18th November 2022 <https://www.iiss.org/online-analysis/online-analysis/2022/11/acs-2022-sub-saharan-africa/>
- IMF (2016). *Regional Economic Outlook*, April 2016, Sub-Saharan Africa. Washington DC: International Monetary Fund.
- International Monetary Fund (IMF), (2015). 3. Inequality and Economic Outcomes in Sub-Saharan Africa. In *Regional Economic Outlook*, October 2015, USA: International Monetary Fund. available from: < <https://doi.org/10.5089/9781513597331.086.ch003>> [Accessed 10/11/2023]
- International Monetary Fund (IMF). (2023a). *Debt Dilemmas in Sub-Saharan Africa: Some Principles and Trade-offs in Debt Restructuring*. IMF Policy Paper, International Monetary Fund, Washington, DC
- International Monetary Fund (IMF). (2023b). *At a Crossroads: Sub-Saharan Africa's Economic Relations with China*, In *Regional Economic Outlook: Sub-Saharan Africa—Light on the Horizon?* Washington, D.C.
- ISS, PSC REPORT, *African conflicts to watch in 2022*, online report, <https://issafrica.org/pscreport/psc-insights/african-conflicts-to-watch-in-2022>

- Joffé, G. (2015). Traditions of Governance in North Africa. *The Journal of North African Studies*, 20, 722-734. <https://doi.org/10.1080/13629387.2015.1081465>
- Kaplan, S.D., (2008). *Fixing fragile states: a new paradigm for development*. Praeger Security International, Westport, Conn.
- Katjomuise, K. and Fliss, L. (2022) *Reducing remittance costs to Africa: A path to resilient financing for development* | office of the special adviser on Africa, United Nations. Available at: <https://www.un.org/osaa/news/reducing-remittance-costs-africa-path-resilient-financing-development> (Accessed: 24/10/2023).
- Leigh, C. (2013). Building State Effectiveness: Evolving Donor Approaches to Good Governance in Sub-Saharan Africa. In B. Everill, & J. Kaplan (Eds.), *The History and Practice of Humanitarian Intervention and Aid in Africa* (pp. 197-216). London: Palgrave Macmillan UK
- Lloyd, R. B. (2010). Conflict in Africa. *The Journal of the Middle East and Africa*, 1, 171-186. <https://doi.org/10.1080/21520844.2010.502566>
- Lyons, K., & Westoby, P., (2013). Carbon markets and the failed promise of new green gold: Plantation forestry in Uganda. Friends of the Earth, Australia. <https://www.foe.org.au/carbon-markets-and-failed-promise-new-green-gold-plantation-forestry-uganda>
- Maino, R., and Emrullahu, D. (2022). *Climate Change in Sub-Saharan Africa Fragile States: Evidence from Panel Estimations*. IMF Working Papers 2022, 054, A001, available from: <https://doi.org/10.5089/9798400204869.001.A001> [Accessed: 28.12/2023]
- Mohan, G., & Kale, D. (2007). The invisible hand of South-South globalization: Chinese migrants in Africa. A Report for the Rockefeller Foundation prepared by The Development Policy and Practice Department, in *The Impact of Chinese Investment in Africa*. *International Journal of Business and Management* 5(9)
- Moin, S. (2010). Africa bruised, not battered in *The Impact of Chinese Investment in Africa*. *International Journal of Business and Management* 5(9)
- Mold, A., Kemal Kirişçi, A.C. and Gracelin Baskaran, Y.R. (2016). *8 facts about China's investments in Africa*, Brookings. Available at: <https://www.brookings.edu/articles/8-facts-about-chinas-investments-in-africa/> (Accessed: 14/12/2023).
- Moyo, D., (2009). Why foreign aid is hurting Africa. *The Wall Street Journal*. <https://www.wsj.com/articles/SB123758895999200083>
- Muekalia, D. J. (2004). Africa and China's strategic partnership. *African Security Review*, 13(1). DOI: 10.1080/10246029.2004.9627264

- OECD, (2016). *Agriculture in Sub-Saharan Africa: Prospects and challenges for the next decade*, in OECD-FAO Agricultural Outlook 2016-2025, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/agr_outlook-2016-5-en.
- OECD, (2019). *Development finance data - OECD*. Available at: <https://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-data/> (Accessed: 12/12/2023)
- OECD, (2022). *International trade during the COVID-19 pandemic: Big shifts and ... - OECD*. Available at: <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/international-trade-during-the-covid-19-pandemic-big-shifts-and-uncertainty-d1131663/> (Accessed: 15/12/2023)
- OECD, (n. d.). *Foreign direct investment (FDI)*, Available at: https://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/foreign-direct-investment-fdi/indicator-group/english_9a523b18-en (Accessed: 07 January 2024)
- Office of the United States Trade Representative (USTR), (2022). *U.S. - Sub-Saharan Africa bilateral trade and investment*. Available at: <https://ustr.gov/sites/default/files/2022-12/SubSaharan2021.pdf> (Accessed: 15/12/2023)
- Pearce, J. (2012). Control, Politics and Identity in the Angolan Civil War. *African Affairs*,. <https://doi.org/10.1093/afraf/ads028>
- Pheage, T., (2017). *Dying from lack of medicines | africa renewal, United Nations*. Available at: <https://www.un.org/africarenewal/magazine/december-2016-march-2017/dying-lack-medicines> (Accessed: 07/12/2023).
- Sautman, B., & Hairong, Y. (2007). Friends and Interests: Chinas distinctive links with Africa. *African Studies Review*, 50(3), 75–114. <http://www.jstor.org/stable/27667241>
- Short, J. L., Tofel, M. W., & Hugill, A. R. (2020). Improving working conditions in global supply chains: The role of institutional environments and monitoring program design. *ILR Review*, 73(4), 873–912. <https://doi.org/10.1177/0019793920916181>
- U.S. Department of State. Oil Embargo, 1973-1974. Available at: <https://history.state.gov/milestones/1969-1976/oil-embargo> (Accessed 10/12/2023).
- UN Environment programme. (2023). Our work in Africa. Available at: <https://www.unep.org/regions/africa/our-work-africa> (Accessed: 23/12/2023)
- UN Migration (2022) *Climate action overview - environmentalmigration.iom.int*. Available at: https://environmentalmigration.iom.int/sites/g/files/tmzbd11411/files/documents/DSPOP_Sub-Saharan_Africa%5B99%5D.pdf (Accessed: 23/12/2023)

- United Nations, (2015). *Structural Adjustment Programmes, United Nations Economic and Social Commission for Western Asia*. Available at: <https://archive.unescwa.org/structural-adjustment-programmes> (Accessed: 20/12/2023)
- Wallace, P., Renner, S., and Osae-Brown, A., (2019). IMF Says Nigeria Growing Too Slowly, Urges Single Naira Rate, Available at: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-04-03/imf-says-nigerian-growth-too-slow-calls-for-single-naira-rate>
- Wallis, W. (2010). Africa: Chinese investment has put Africans in the driving seat. [Online] Available: <http://www.ft.com/cms/s>
- Wang, J. Y., & Bio-Tchane, A. (2008). Africa's burgeoning ties with China. *Finance and Development*, 45(1) Available at <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2008/03/wang.htm> (Accessed: 24/10/2023)
- Wenping, H. (2007). The balancing act of China's African Policy. *China Security*, (3)
- Wilson, H., & Hopewell, A., (2018). Buy one, give one: What TOMS shoes tells us about the west's urge to help Africa. *The Urge To Help*. <https://theurgetohelp.com/articles/buy-one-give-one-what-toms-shoes-tells-us-about-the-wests-urge-to-help-africa/>
- World Health Organization, (2022). *COVID-19 VACCINATION IN THE WHO AFRICAN REGION*. Available at: <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/365353/CV-20221210-eng.pdf> (Accessed: 01/12/2023)
- Δαλακούρα, K. (2012). The 2011 Uprisings in the Arab Middle East: Political Change and Geopolitical Implications. *International Affairs*. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2346.2012.01057.x>

Ιστοτόποι

- African Development Bank. (2021). African Economic Outlook 2021. <https://www.afdb.org/en/knowledge/publications/african-economic-outlook>
- Center for Biological Diversity. (n.d.). 10 Facts about single-use plastic bags: The problem with plastic bags. https://www.biologicaldiversity.org/programs/population_and_sustainability/sustainability/plastic_bag_facts.html
- Food and Agriculture Organization of the United Nations. (2019). Committee on commodity problems. <http://www.fao.org/>
https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Gini_coefficient
<https://fred.stlouisfed.org/series/PPIACO>

<https://www.unep.org/regions/africa/our-work-africa>

Index of economy freedom, (2023).

<https://www.heritage.org/index/country/zimbabwe#open-markets%20last>

Natural Resource Governance Institute (NRGI), <https://resourcegovernance.org/>

The Economist, (2020). Africa's population will double by 2050.

<https://www.economist.com/special-report/2020/03/26/africas-population-will-double-by-2050>

World Bank data, World Development Indicators. <https://data.worldbank.org/>

World Meter Statistics: <https://www.worldometers.info/world-population/population-by-region/>